« ئۇچقۇندىن يانغىن چىقىدۇ » ئۇيغۇر ماقال - تەمسىللىرى

ئۇچقۇن

« شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماسىيون مەركىزى » نەشر قىلدى

1999 - يىلى 4 - ئاي
1 - سان
(ئومۇمى 3 - سان)
گېرمانىيەدە نەشر قىلىندى

ھەپتىلىك سىياسى -
ئىلمى گېزىت
Eastern Turkistan
Information Center

گېرمانىيە تاشقى ئىشلار مىنىستىرى فىشېر

بۇرۇكسەلدە شەرقىي تۈركىستان

ۋەكىللىرىنى قوبۇل قىلدى

ئۆزمۇخبىرىمىز خەۋىرى: بۇيىل 3 - ئاينىڭ 22 - كۈنى باش شتابى بېلگىيەنىڭ پايتەختى بۇرۇكسەلدىكى ياۋروپا پارلامېنتى بىناسىدا ياۋروپا بىرلىكىگە ئەزا دۆلەتلەرنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىرى يىغىنى ئېچىلىۋاتقان بىر پەيتتە، مەركىزى گېرمانىيەدىكى « ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى » بىلەن « دۇنيا خەتەر ئاستىدىكى مىللەتلەرنى قوغداش تەشكىلاتى » بىرلىكتە ياۋروپا پارلامېنتى بىناسى ئالدىدا نامايىش ئۆتكۈزدى.

(داۋامى 2 - بەتتە)

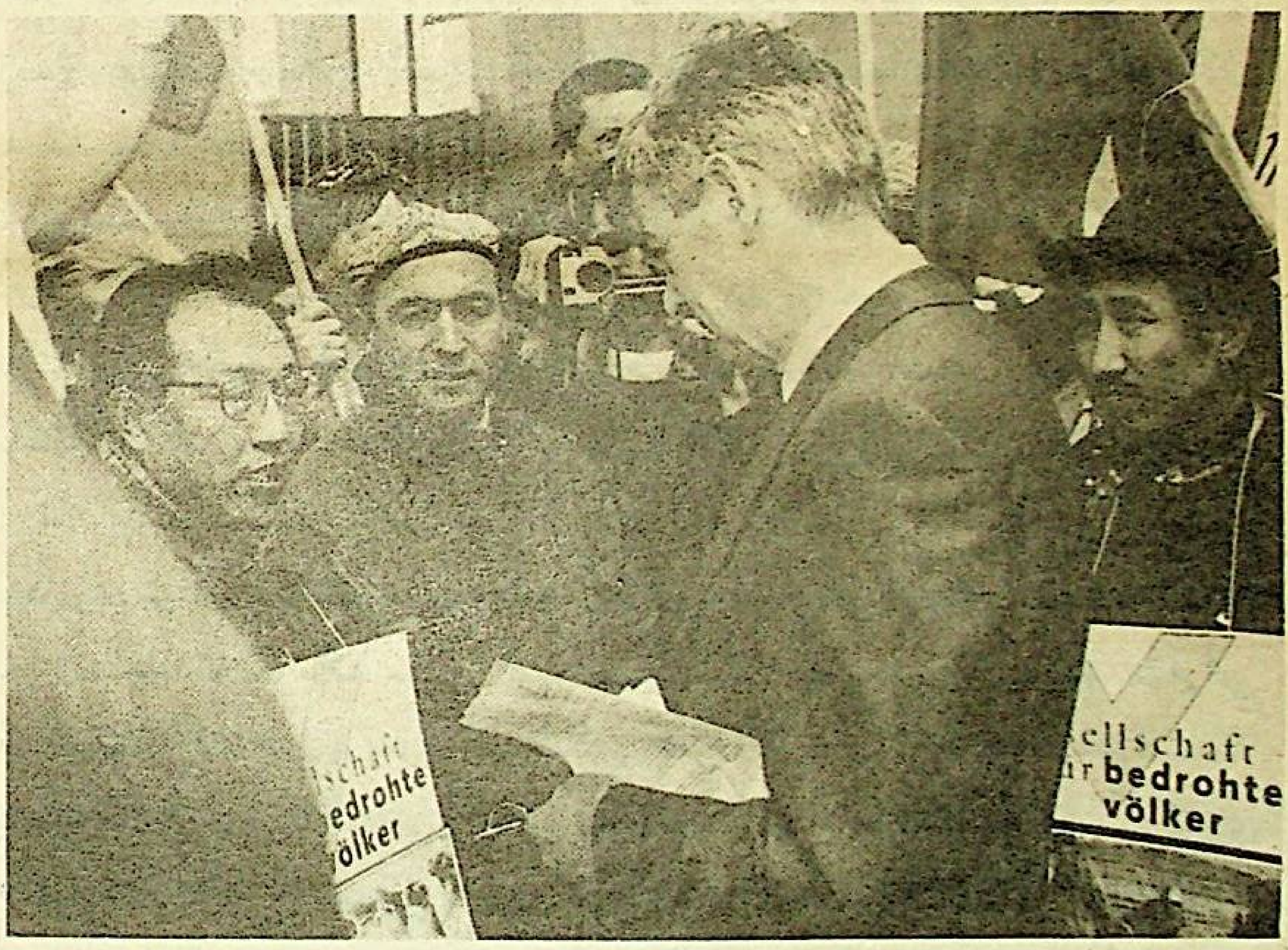

ئامېرىكا تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ خىتايدىكى ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىسى ھەققىدە ئېلان قىلغان دوكلادىدا، شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ئالاھىدە تىلغا ئېلىندى

ئۆزخەۋىرىمىز: ئامېرىكا تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىگى بۇيىل 3 - ئاينىڭ 26 - كۈنى، خىتاينىڭ 1998 - يىلىدىكى ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىسى ھەققىدىكى مەخسۇس دوكلاتىنى ئېلان قىلدى. 62 بەتلىك بۇ دوكلاتتا، خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ دىكتاتور بىر دۆلەت ئىكەنلىگى، پۈتۈن دۆلەت ۋە ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىنى كومپارتىيە ئەزالىرىنىڭ ماناپول قىلىۋالغانلىقى ۋە پۇخرالارنىڭ سىياسى ھەق - ھوقۇقلىردىن پۈتۈنلەي مەھرۇم قالغانلىقى ئوچۇق بايان قىلىنغان. يەنە شۇنداقلا بۇ دوكلاتتا، خىتايدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ھەر - جەھەتتىن خىتايلارنىڭ بېسىم ۋە كەمسىتىشىگە ئۇچراۋاتقانلىقى بايان قىلىنغان. (داۋامى 4 - بەتتە)

خىتاي ھۆكۈمىتى يەنە 10 نەپەر مۇجاھىتىمىزنى ئۆلۈم جازاسىغا، 55 نەپەر مۇجاھىتنى تۈرلۈك جازالارغا ھۆكۈم قىلدى

قازاقىستان « ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقى » نىڭ رەئىسى قەھرىمان غۇجامبەردى خەۋەر قىلىدۇ: « ئىلى ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا خەلق سوت مەھكىمىسى » نىڭ باشلىقى ئاقان سادىربېگنىڭ بەرگەن قارارى ۋە « شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق يۇقۇرى خەلق سوت مەھكىمىسى » نىڭ تەستىقلىشى بىلەن، بۇيىل 1 - ئاينىڭ 25 - ، 27 - ۋە 28 - كۈنلىرى ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئىلى ۋىلايىتىنىڭ غولجا شەھىرى، قورغاس ۋە ئىلقا ناھىيىلىرىدە ھۆكۈم ئېلان قىلىش يىغىنلىرى ئېچىلىپ، 10 نەپەر مۇجاھىدىمىزنى ئۆلۈم جازاسىغا، 55 مۇجاھىدىمىز تۈرلۈك ئېغىر جازالارغا ھۆكۈم قىلىندى. (داۋامى 3 - بەتتە)

« دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى » ۋەكىللىرى، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىنىڭ گېرمانىيە شۆبىسى چاقىرغان « ئىنسان ھەقلىرى مۇھاكىمە يىغىنى » غا قاتناشتى

ئۆز خەۋىرىمىز: بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتى گېرمانىيە شۆبىسىنىڭ « 99 - يىللىق ئىنسان ھەقلىرى مۇھاكىمە يىغىنى »، بۇيىل 3 - ئاينىڭ 20 - كۈندىن 21 - كۈنگىچە گېرمانىيىنىڭ فرانكفورت شەھرىدە ئۆتكۈزۈلدى. بۇقېتىمقى يىغىنغا، 50 دىن ئارتۇق دۆلەتتىن كەلگەن ئىنسان ھەقلىرى تەشكىلاتلىرىنىڭ ۋەكىللىرى، «خىتاي دېموكراتىك مىللى بىرلىك سېپى» ۋە «ئىچكى موڭغۇلىستان ئازاتلىق جەمىيتى» نىڭ ۋەكىللىرى، شەرقىي تۈركىستان تەرەپتىن بولسا، «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى دولقۇن ئەيسا » باشچىلىقىدىكى 4 نەپەر شەرقىي تۈركىستانلىق ۋەكىل تەكلىپ بىلەن قاتناشتى. (داۋامى 3 - بەتتە)

گېرمانىيەدىكى ئۇيغۇرلار خىتاينىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرى تاڭ جياشۈەنىڭ گېرمانىيەگە زىيارەتكە كەلگەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن نارازىلىق نامايىشى ئۆتكۈزدى

- ئۆزمۇخبىرىمىز خەۋىرى: 3 - ئاينىڭ 26 - كۈنى گېرمانىيىنىڭ باش مىنىستىرى شرۆدەر، باش مىنىستىرلىق بىناسىدا گېرمانىيەدە زىيارەتتە بولۇۋاتقان خىتاي تاشقى ئىشلار مىنىستىرى تاڭ جياسۈنى قوبۇل قىلىپ كۆرۈشۈۋاتقان بىر پەيتتە، مەركىزى گېرمانىيەدىكى «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى» نىڭ ئەزالىرى بون شەھىرىدىكى گېرمانىيە باش مىنىستىرلىق بىناسى ئالدىدا خىتايغا قارشى نارازىلىق نامايىشى ئۆتكۈزدى. (داۋامى 2- بەتتە)

گېرمانىيە تاشقى ئىشلار مىنىستىرى فىشېر بۈرۈكسەلدە شەرقىي تۈركىستان ۋەكىللىرىنى قوبۇل قىلدى

(بېشى 1 - بەتتە)

بۈگۈنكى نامايىش ئۈچۈن گېرمانىيىنىڭ مىيونخېن شەھرىدىن مەخسۇس ئاپتوبۇس بىلەن كېچىچە يول يۈرۈپ بېلگىيەنىڭ پايتەختى بۈرۈكسەلدىكى ياۋروپا پارلامېنتى بىناسى ئالدىغا كېلىپ توپلانغان شەرقىي تۈركىستانلىق نامايىشچىلىرىمىز، ھېرىپ - چارچىغىنىغا قارىماي كوممۇنىست خىتاي ھاكىمىيىتىگە قارشى شوئارلارنى چاراڭلىق ھالدا تۈۋلاپ، ياۋروپا پارلامېنتى بىناسىنىڭ ئالدىنى زىل - زىلىگە سالدى.

بۈگۈنكى نامايىشنىڭ مەقسىدى، شۇكۈنى ياۋروپا پارلامېنتى بىناسىدا يىغىنغا قاتنىشىۋاتقان ياۋروپا بىرلىكىگە ئەزا دۆلەتلەرنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا بولغان دىققەت - ئېتىۋارىنى قوزغاش ۋە بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ شەرقىي تۈركىستان داۋاسىغا بولغان ھېسداشلىقىنى قولغا كەلتۈرۈشتىن ئىبارەت.

نامايىش جەريانىدا « خەلقئارا شەرقىي تۈركىستان مىللىي مەركىزى » نىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، « ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى » نىڭ رەئىسى ئەسقەرجان، ياۋروپا پارلامېنتى بىناسى ئالدىغا توپلانغان چەتئەل مۇخبىرلىرىغا باياناتلار ئېلان قىلىپ، ئۇلارغا نۆۋەتتە كوممۇنىست خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئۈستىدىن يۈرگۈزىۋاتقان تۈرلۈك زۇلۇم ۋە بېسىم سىياسىتى ھەققىدە تەپسىلى مەلۇمات بەردى ھەمدە ئۇلارغا شەرقىي تۈركىستاننىڭ نۆۋەتتىكى ئومۇمىي ۋەزىيىتى توغرۇلۇق تۇنۇشتۇرۇلغان تەشۋىقات ماتېرىياللىرىنى تارقىتىپ بەردى. بۈگۈنكى نامايىش بېلگىيە ۋاقتى بويىچە ئەتىگەن سائەت 30 . 10 دا باشلانغان ئىدى، نامايىش داۋاملىق قىلىپ چۈشتىن كېيىن سائەت بىردە، ياۋروپا بىرلىكىگە ئەزا دۆلەتلەر تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىرى يىغىنىغا قاتنىشىۋاتقان گېرمانىيە تاشقى ئىشلار مىنىستىرى، شۇنداقلا ياۋروپا بىرلىكى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىرىنىڭ رەئىسى فىشېر ئەپەندى يىغىن ئارىلىقىدا ئالاھىدە ۋاقىت ئاجرىتىپ، « خەلقئارا شەرقىي تۈركىستان مىللىي مەركىزى » نىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ۋە « ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى » نىڭ رەئىسى ئەسقەرجان باشچىلىقىدىكى شەرقىي تۈركىستان ۋەكىللىرىنى قوبۇل قىلدى.

كۆرۈشۈش جەريانىدا ئەسقەرجان سۆز قىلىپ، كوممۇنىست خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ نۆۋەتتە شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە قارىتا ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ۋەھشىلەرچە قىرغىنچىلىق سىياسىتىنى يۈرگۈزىۋاتقانلىقىنى، تۈرمىلەردە يېتىۋاتقان 10 مىڭلارچە بىگۇنا شەرقىي تۈركىستانلىقنىڭ قاتتىق قىيناش ۋە خورلاشلارغا دۇچار بولۇۋاتقانلىقىنى، شۇنداقلا خۇددى تاشقى دۇنياغا مەلۇم بولۇۋاتقىنىدەك، يېقىنقى مەزگىللەردىن بۇيان خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ ئۇيغۇرلارنى تۈركۈملەپ ئۆلۈم جازالىرىغا ھۆكۈم قىلىۋاتقانلىقىنى بايان قىلىپ، فىشېر ئەپەندىمدىن ياردەم قىلىشىنى ئىلتىماس قىلدى. فىشېر ئەپەندىم شەرقىي تۈركىستان ۋەكىللىرىنىڭ بايانلىرىنى ئەستايىدىللىق بىلەن ئاڭلاپ ئۆتكەندىن كېيىن، ۋەكىللىرىمىزگە، « مەن ياۋروپا بىرلىكى تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىرى رەئىسى بولۇش سۈپىتىم بىلەن، ياۋروپا بىرلىكىنىڭ خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستادىكى قىلمىشلىرىنى ئەيىبلەپ مەخسۇس بىر قارار چىقىرىشى ئۈچۈن قولۇمدىن كېلىشىچە تىرىشچانلىق كۆرسىتىمەن » دەپ ۋەدە بەردى.

بۈگۈنكى نامايىش تۆت سائەت داۋام قىلدى.

گېرمانىيىدىكى ئۇيغۇرلار خىتاينىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرى تاڭ جياسۇننىڭ گېرمانىيىگە زىيارەتكە كەلگەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن نارازىلىق نامايىشى ئۆتكۈزدى

(بېشى 1 - بەتتە)

«دۇنيا خەتەر ئاستىدىكى مىللەتلەرنى قوغداش تەشكىلاتى» نىڭ تەشكىللىشى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن بۈگۈنكى نامايىش جەريانىدا شەرقىي تۈركىستانلىق نامايىشچىلىرىمىز، گېرمانچە يېزىلغان « خىتاي شەرقىي تۈركىستاندىكى ۋەھشى قىرغىنچىلىقىنى دەرھال توختاتسۇن »، « شەرقىي تۈركىستاندىكى سىياسىي تۇتقۇنلار دەرھال قويۇپ بېرىلسۇن»، «شەرقىي تۈركىستانغا مۇستەقىللىق بېرىلسۇن»، «خىتاي ئىنسان ھەقلىرىنى دەپسەندە قىلىشنى توختاتسۇن» ... دېگەن شوئارلار يېزىلغان لوزۇنكىلارنى ۋە شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاي - يۇلتۇزلۇق كۆك بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىقتى. بۈگۈنكى نامايىش چەتئەل مۇخبىرلىرىنىڭ ئالاھىدە دىققەت - ئېتىۋارىنى قوزغىدى. كۆپلىگەن تېلېۋىزىيە - رادىيو ئىستانسىلىرى ۋە گېزىت - ژورناللارنىڭ مۇخبىرى نەقمەيدانغا كېلىپ شەرقىي تۈركىستانلىق نامايىشچىلىرىمىزنى بىۋاستە زىيارەت قىلدى.

بۈگۈنكى نامايىشقا رىياسەتچىلىك قىلغان «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى» نىڭ قۇرغۇچىلىرىنىڭ بىرى ۋە بۇ تەشكىلاتنىڭ ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ ئەزاسى ئەنۋەرجان، چەتئەل مۇخبىرلىرىغا شەرقىي تۈركىستاننىڭ نۆۋەتتىكى سىياسىي ۋەزىيىتى ھەققىدە تەپسىلى مەلۇمات بەردى ۋە چەتئەل مۇخبىرلىرىنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئەھۋالىنى يېقىندىن كۆزىتىپ تۇرۇشقا دەۋەت قىلدى. بىر مۇخبىر ئەنۋەرجاندىن، «سىز گېرمانىيە باش مىنىستىرىنىڭ خىتاي تاشقى ئىشلار مىنىستىرىغا نىمىلەرنى دېيىشىنى ئىستەيتتىڭىز ؟ » دېگەن سوئالىغا جاۋابەن مۇنداق دېدى: « مېنىڭچە گېرمانىيە ھۆكۈمىتىنىڭ ئىنسان ھەقلىرىنى قوغداش مەسىلىسىدە ھازىرغا قەدەر مەيدانى مۇستەھكەم بولماي كەلدى، خىتاي ھۆكۈمىتى بەزى ياۋروپا ئەللىرىنىڭ بۇ جەھەتتىكى بوشاڭلىقىدىن پايدىلىنىپ شەرقىي تۈركىستاندا ئىنسان ھەقلىرىنى ئېغىر دەرىجىدە دەپسەندە قىلىۋاتىدۇ. ئەگەر گېرمانىيە قاتارلىق ياۋروپا ئەللىرى، جۈملىدىن پۈتۈن دۇنيا جامائەتچىلىكى ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىسىدە قاتتىق تۇرۇپ خىتاي ھۆكۈمىتىگە ئورتاق بېسىم ئىشلەتلىگەن بولسا، ئۇچاغدا خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ دۇنيا ئىنسان ھەقلىرى باياناممىسىنىڭ روھىغا ئەمەل قىلىپ، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئەركىنلىك تەلىۋىگە ئەمەل قىلىشتىن باشقا چارىسى قالمايدۇ. شەرقىي تۈركىستاندا تېنچلىقنى بەرپا قىلىشنىڭ بىردىن - بىر يولى - خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ خەلقىمىزنىڭ مىللىي، مەدەنىي ۋە دىنى ئەركىنلىكلىرىگە ۋە ئۆزىتەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلىگەن ھالدا مۇستەقىل ياشاش ئارزۇلىرىغا ھۆرمەت قىلىشىدىن ئىبارەت».

نامايىش جەريانىدا «دۇنيا خەتەر ئاستىدىكى مىللەتلەرنى قوغداش تەشكىلاتى»، گېرمانىيە باش مىنىستىرىگە يوللىغان مەكتۇبىنىڭ كوپىيەسىنى نەقمەيداندىكى چەتئەل مۇخبىرلىرىغا تارقىتىپ بەردى. گېرمانىيە باش مىنىستىرى شرۆدەرگە يوللانغان بۇ مەكتۇپتا قىسقىچە مۇنداق دېيىلگەن:

«خىتاي دېكتاتورلىرىنىڭ قولىدا ئېزىلىۋاتقان مىللەتلەرنىڭ ئۈمىدى سىزدە، نۆۋەتتە خىتاي دائىرلىرى ئۇيغۇرلارنى كوللىكتىپ ھالدا رەھىمسىزلەرچە قىرغىن قىلىۋاتىدۇ، بۇخىل زۇلۇمغا قاراپ تۇرغىلى بولمايدۇ، شۇڭا سىز خىتاينىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرىنى قوبۇل قىلغىنىڭىزدا، ئۇنىڭغا ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىسىنى قاتتىق ھالدا تەكىتلەڭ»

خىتاينىڭ خوتەن ئۆلكىسىدە بومبا پارتىلىدى

ئۆز خەۋىرىمىز: بۇيىل 17 - يانۋار كۈنى خوتەن ئۆلكىسىنىڭ چاڭشا شەھرىدە 6 - يول كوچا ئاپتوبۇسىدا پارتىلاش ۋەقەسى يۈز بەرگەن. بۈگۈنكى پارتىلاشتا 37 كىشى يارىلانغان، بۇنىڭ ئىچىدە 4 كىشى پۈت ياكى قوللىرىدىن ئايرىلغان. خىتاي ساقچىلىرى بۈگۈنكى پارتىلاشنى پەيدا قىلغانلارنى تېخى ئىنقلاپ چىقالمىغان.

خىتاي ھۆكۈمىتى يەنە 10 نەپەر مۇجاھىتىمىزنى ئۆلۈم جازاسىغا، 55 نەپەر مۇجاھىتنى تۈرلۈك جازالارغا ھۆكۈم قىلدى

(بېشى 1 - بەتتە)

1 - ئاينىڭ 25 - كۈنى قورغاس ناھىيىسىدە ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىپ شېھىت قىلىنغان مۇجاھىتلىرىمىز تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

نۇرمۇھەممەت ئىسمايىل، 24 ياش، سۈيدۈڭلۈك؛ ئابدۇكېرىم ئابدۇرېھىم، 21 ياش، قورغاس ناھىيە لەڭگەر يېزىسىدىن؛ بۇ ئىككىسى مىللىي مۇناپىقلارنى ئۆلتۈرۈشكە قاتناشقانلىقى ئۈچۈن ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان. ئابلىز ئوسمان، 25 ياش، خوتەن ۋىلايىتىدىن بولۇپ، سۈيدۈڭدە ئولتۇرۇشلۇق، ئالىم ياقۇپ، 22 ياش، يەكەن ناھىيىسىدىن، ئابلىمىت مەمەت، 29 ياش، سۈيدۈڭلۈك، بۇلار خىتاي ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن بومبا ۋە قورال - ياراق ياسىغان، دەپ ئەيىپلىنىپ ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان؛ ئابدۇشۈكۈر نۇرىللا، 34 ياش، قورغاس ناھىيىسىدىن، ھەسەنجان موساجان، 28 ياش، قورغاس ناھىيىسىدىن، بۇلار، بومبا ياسىغان، دۆلەتنى پارچىلاشقا ئۇرۇنغان، دەپ ئەيىپلىنىپ ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغان؛

1 - ئاينىڭ 27 - كۈنى نىلقا ناھىيىسىدە ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىپ شېھىت قىلىنغان مۇجاھىتلىرىمىز تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

روزى قىيۇم، 46 ياش، ئارتۇشلۇق بولۇپ، نىلقا ناھىيە بازىرى ئازات يولى 91 - قورۇدا ئولتۇرۇشلۇق، كەسپى تىجارەتچى، خىتاي ھۆكۈمىتى ئۇنى، « يېشىل نۇر ئىسلام ئازاتلىق تەشكىلاتىنىڭ رەئىسى ئابدۇرېھىم ئابدۇراخمان بىلەن بىرلىشىپ تېرورلۇق ھەرىكەتلىرى بىلەن شۇغۇللاندى ۋە مىللىي بۆلگۈنچىلەرگە ماددى ياردەم بەردى » دەپ ئەيىپلەپ شېھىت قىلغان.

1 - ئاينىڭ 28 - كۈنى غۇلجا شەھرىدە ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىپ شېھىت قىلىنغان مۇجاھىتلىرىمىز تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

ئىبراھىم ئىسمايىل، 43 ياش، غۇلجا ناھىيە ئۈچئون خۇيزۇ يېزىسى مەمەيۈزى كەنتىدىن، ئۇ، خىتاي ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن، « ئىسلام ئىسلاھاتچىلار تەشكىلاتىنى قۇرغان، 1995 - يىلى 14 - ئاۋغۇستتا غۇلجىدا نامايىشقا قاتناشقان، 1997 - يىلى غۇلجىدىكى نامايىشنى تەشكىللەشكە قاتناشقان » دەپ ئەيىپلىنىپ ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان. ئابدۇرېھىم ئەيسا، 35 ياش، قەشقەر كونا شەھەر ناھىيىسىدىن، ئۇ خىتاي ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن « پارتلاتقۇچ بومبا ياسىغان، ئىسلام ئىسلاھاتچىللىرى تەشكىلاتىغا قاتناشقان » دەپ ئەيىپلىنىپ شېھىت قىلىنغان.

خىتاي ھۆكۈمىتى يۇقارقىلاردىن باشقا يەنە خەمىت ئابلەت، ئەخمەتجان قاتارلىق 55 نەپەر مۇجاھىتنى، « ئىككى يىل كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىش جازاسىغا ۋە مۇددەتسىز، مۇددەتلىك قاماق جازالىرىغا ھۆكۈم قىلغان.

« دۇنيا ئۇيغۇرياشلىرى قۇرۇلتىيى » ۋەكىللىرى، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىنسان ھەقلىرى كومىتېتىنىڭ گېرمانىيە شۆبىسى چاقىرغان «ئىنسان ھەقلىرى مۇھاكىمە يىغىنى» غا قاتناشتى

(بېشى 1 - بەتتە)

يىغىندا ئالدى بىلەن، ئامېرىكا، ئەنگلىيە، فىرانسىيە، گېرمانىيە قاتارلىق دۆلەتلەردىن كەلگەن ئىنسان ھەقلىرى تەتقىقاتچىللىرى، قانۇنشۇناسلار ۋە ئالىملار مەخسۇس ئىنسان ھەقلىرى تېما قىلىنغان ئىلمى ماقالىلىرىنى ئوقۇپ ئۆتتى ۋە دۇنيا مىقياسىدىكى ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىلىرى ھەققىدىكى قاراشلىرىنى بايان قىلىشتى. بولۇپمۇ بۇقېتىمقى يىغىندا، ئىنسان ھەقلىرى ئېغىر دەرىجىدە دەپسەندە قىلىنىۋاتقان خىتاي، روسىيە ۋە ۋېيتنام قاتارلىق ئۈچ دۆلەتتىكى ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىلىرى نۇختىلىق ھالدا مۇھاكىمە قىلىندى. بۇ ئۈچ دۆلەت خەلقلىرىگە ۋاكالىتەن يىغىنغا قاتناشقان مەشھۇر خىتاي دېموكراتىك زات ۋېي جىڭشېڭ، ۋېيتناملىق مەشھۇر دېموكراتىك زات دون ۋىھات ۋە روسىيىلىك دېموكراتىك زات لۇدۋىي ئالۋېرا قاتارلىقلار، نۆۋەتتە ئۆز دۆلەتلىرىدە ئىنسان ھەقلىرىنىڭ دەپسەندە قىلىنىش ئەھۋالى ھەققىدە تەپسىلى دوكلات بەردى.

شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرىنىڭ ئېغىر دەپسەندە قىلىنىش ئەھۋالى ھەققىدىكى پىكىر، بۇقېتىمقى يىغىننىڭ «ئاسىيا - تىنچ ئوكيان» گۇرۇپپىسىنىڭ مۇزاكىرە يىغىندا ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

«دۇنيا ئۇيغۇرياشلىرى قۇرۇلتىيى» ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى دولقۇن ئەيسا شەرقىي تۈركىستانلىقلارغا ۋاكالىتەن سۆزقىلىپ، ئۇيەردىكى ئىنسان ھەقلىرىنىڭ ئېغىر دەرىجىدە دەپسەندە قىلىنىش ئەھۋالىنى ئەتراپلىق دەلىل - ئىسپاتلار بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى ۋە مۇنداق دېدى:

«شەرقىي تۈركىستان خىتايلار تەرىپىدىن ئىشغال قىلىنغاندىن باشلاپ، خىتايلارنىڭ كۆچمەن يۆتكەيدىغان، بۇلاڭ - تالاڭ قىلىدىغان ۋە ئاتوم سىناق قىلىدىغان رايونىغا ئايلاندى. خىتايلار شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ھەق - ھوقۇقىنى ھېچقاچان ئېتىراپ قىلمىدى. شەرقىي تۈركىستانغا كەلگەن خىتاي كۆچمەنلىرىمۇ ئۆز ھۆكۈمىتىگە ماسلىشىپ خەلقىمىزنى ئەزدى. ئۆزىنى ، باشقۇرغۇچى مىللەت، يەرلىك خەلقلەردىن ئۈستۈن مىللەت، دەپ قارىدى. ئۇيغۇرلارنىڭ تىنچ ئېلىپ بارغان نامايىشلىرىغا ھېسداشلىق قىلمىدى. ئۇيغۇرلارنىڭ قوراللىق ئىنقىلاۋىغا ئۆچمەنلىك بىلەن قارىدى. مەسىلەن، 1985 - يىلى، 1988 - يىلى ۋە 1990 - يىلى شەرقىي تۈركىستان خەلقى تىنچ نامايىش ئېلىپ بارغاندىمۇ، خىتاي كۆچمەنلىرى قىلچە ھېسداشلىق قىلمىدى. بۇئەھۋال يەرلىك خەلق بىلەن خىتاي خەلقى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتلەرنى كەسكىنلەشتۈرۈۋەتتى. شۇسەۋەپتىن شەرقىي تۈركىستان خەلقى، خىتاي باسقۇنچى ئارمىيىسى ۋە خىتاي كۆچمەنلىرىدىن ئىبارەت قوش كۈچنىڭ قارشىلىقىغا دۇچ كەلمەكتە. مەن خىتاي دېموكراتلىرىدىن، بۇ مەسىلىنى چوقۇم شەرقىي تۈركىستانغا ئېقىپ كەلگەن خىتاي كۆچمەنلىرىگە يەتكۈزۈپ، ئۇلارنى ئۆزلىگىدىن يەرلىك خەلقنىڭ ھوقۇقىنى قايتۇرۇپ بېرىشكە، شەرقىي تۈركىستاننى تاشلاپ ئۆزيۇرتلىرىغا قايتىشىغا، يەرلىك خەلقنىڭ ھەق - ھوقۇقىنى تونۇشقا چاقىرىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلىمەن».

يىغىنغا قاتناشقان خىتاي دېموكراتلىرىنىڭ رەھبىرى ۋېي جىڭشېڭ بۇ مەسىلىگە مۇنداق جاۋاپ بەردى:

«شەرقىي تۈركىستانغا كەلگەن خىتاي كۆچمەنلىرى ئۆزلىگىدىن كەلگەن ئەمەس، ئۇلار كوممۇنىستلار ۋە باشقىلار تەرىپىدىن ئالداپ ئېلىپ كېلىنگەن ھەم ئۇلارغا كوممۇنىستلار تەرىپىدىن خاتا تەربىيە بېرىلگەن، شۇڭا ئۇلاردا ئىنسان ھەق - ھوقۇقى توغرىسىدا، يەرلىك خەلقنىڭ ھەق - ھوقۇقى توغرىسىدا چۈشەنچە كامچىل. بىزدېموكراتلارنىڭ ئۇلارغا تەربىيە بېرىش ۋەتەشۋىقات ئېلىپ بېرىش مەسئۇلىيىتىمىز بار. بۇمەسىلە سۆزلىشىش، ئۆزئارا چۈشەنچە ھاسىل قىلىش ئارقىلىق ھەل قىلىنىشى كېرەك. شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ھەق - ھوقۇقىنى تونۇش، بارلىق دېموكراتلارنىڭ، جۈملىدىن شەرقىي تۈركىستانغا كۆچۈپ كەلگەن خىتايلارنىڭ ئىنسانلىق يولى، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ ئۆز - ئۆزىنى ۋە باشقىلارنى ھۆرمەتلەش يولىدۇر.

خىتايدا ئىشسىزلىق كۆپىيىپ كەتتە

ئۆز خەۋەرچىمىز: دېموكراتىك خىتايلار تەرىپىدىن جەنۋەدە نەشر قىلىنىدىغان «بېيجىڭنىڭ باھارى» ژۇرنىلىنىڭ بۇ يىل 4 - ئايلىق سانىدىكى خەۋىرى: خىتاي ھۆكۈمىتى بۇ يىل خىتايدىكى ئىشسىزلار سانىنىڭ 16 مىليون كىشىگە يېتىپ، ئومۇمى شەھەر نوپۇسىنىڭ يۈزدە 11 پىرسەنتىنى ئىگىلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرمەكتە. ئەگەر بۇنىڭغا يېزىلاردىكى 130 مىليون ئىشسىز قوشۇلسا، ئۇ چاغدا خىتايدىكى ئومۇمى ئىشسىزلىق نىسبىتى 17 پىرسەنتكە يېتىپ بارىدۇ. بۇ يىل خىتايدا 110 مىليون خىتاينىڭ يېڭى ئىش ئورنىغا ئېھتىياجى بار. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە تۈزۈمگە خىزمەتكە جىز تۈزۈلۈش جەريانىدا ئىشتىن ئايرىلىپ قالغان 100 مىليون دۆلەت خادىمى ۋە ھەربىي سەپتىن كەسىپ ئالماشتۇرغان 170 مىڭ نەپەر كىشى خىزمەت ئورنى ئىزدىمەكتە. بۇئەھۋاللار خىتاي ھۆكۈمىتى ئۈچۈن زور بىر ئەنسىزلىك مەسىلىگە ئايلاندى ۋە خىتاي ھۆكۈمىتى ئۈچۈن بىر سالمىقلىق بويىچە ھالىتىگە كەلدى.

ئامېرىكا تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ خىتايدىكى ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىسى ھەققىدە ئېلان قىلغان دوكلاتىدا، شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ئالاھىدە تىلغا ئېلىندى

(بېشى 1 - بەتتە)

ئامېرىكا تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ يۇقارقى دوكلاتىدا يەنە، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇرلارغا قارشى يۈرگۈزۈۋاتقان زۇلۇم ۋە تاجاۋۇزچىلىق سىياسىتى ۋە ئۇيغۇر رايونىدىكى ۋەقەلەر ئۈستىدە ئالاھىدە توختۇلۇپ مۇنداق دېيىلگەن:

«جۇڭگو ھۆكۈمىتى سۆزدە، تۇرمۇشنىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىدە ئاز سانلىق مىللەتلەرگە ئۆزگىلىق يارىتىپ بېرىشنى، ھەر جەھەتتىن ئۇلارغا كەڭچىلىك قىلىشنى ۋەدە قىلغان بولسىمۇ، ئەمما ئەمەلىيەتتە ئۇلار كۆپ ھەقلەردىن مەھرۇم ھالەتتە ياشاۋاتىدۇ. ئۇيغۇر رايونلىرىدا خىتاي ئاققۇنلىرىغا پۈتۈن ئىمكانلاردىن پايدىلىنىش ھوقوقى بېرىلگەن. لېكىن ئۇيغۇر ۋە تىبەت قاتارلىق ئاز سانلىق مىللەتلەر ھەر جەھەتتىن كەمسىتىشكە ئۇچراۋاتىدۇ. خىتاي چوڭ مىللەتچىلىكى بۇ رايوندىكى نارازىلىقلارنىڭ ئاساسلىق سەۋەپلىرىدىن بىرى بولسىمۇ، ئەمما جۇڭگو ھۆكۈمىتى شىنجاڭ ۋە تىببەتتەك رايونلاردا خىتاي مىللەتچىلىكىنىڭ مەۋجۇتلىقىنى ئوچۇق ئېتىراپ قىلمايدۇ».

ئامېرىكا تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىگىنىڭ دوكلاتىدا، جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇر رايونىدا ئېلىپ بارغان ئىقتىسادى ئىسلاھات سىياسىتىدىن ئاساسەن بۇ يەردىكى خەزىنىلەرنىڭ پايدىلىنىۋاتقانلىقى، بۇخىل پەرىقلىق سىياسەت تۈپەيلىدىن ئۇيغۇر رايونىغا تىخىمۇ كۆپ خەنزۇلارنىڭ كېلىپ يەرلەشكەنلىكى بايان قىلىنغان.

دوكلاتىدا يەنە، **«خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ خەۋرىگە قارىغاندا، جۇڭگو ھۆكۈمىتى ھېچقانداق سەۋەپ كۆرسەتمەي 10 مىڭلاپ ئۇيغۇرنى تۇتقۇن قىلغان، تۈرمىلەرگە تاشلانغان بۇ ئۇيغۇرلار چىدىغۇسىز ھالدا قىيىن - قىستاققا ئېلىنغان. بولۇپمۇ بەزىلىرى ئاشكارە ھالدا، يەنە بەزىللىرى بولسا مەخپىي ھالدا ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەن»** دېيىلىدۇ.

دوكلاتتا، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇر رايونىغا كۆپلەپ خىتاي كۆچمىنى يۆتكىشى نەتىجىسىدە، بەزى شەھەرلەرنىڭ تونۇغۇسىز ھالغا كېلىپ قالغانلىغى بايان قىلىنىپ، مۇنداق دېيىلگەن:

«مەسىلەن، بۇرۇن نوپۇسىنىڭ 100 دە 80 پىرسەنتىنى ئۇيغۇرلار ئىگەللەيدىغان ئۈرۈمچى شەھرىدە، بۈگۈن ئۇيغۇرلارنىڭ سانى 100 دە 20 دىنمۇ ئازىيىپ، خىتايلارنىڭ سانى 100دە 80 دىنمۇ ئېشىپ كەتكەن. شۇنداقلا جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇر رايونىدا ئېلىپ بارغان ئاتوم سىناقلىرى، بۇ رايوننىڭ موھىتىنى بۇلغاپ، نۇرغۇنلىغان كىسەللىكلەرنىڭ پەيدا بولىشىغا سەۋەپ بولغان. بېيجىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ چوڭ مىللەتچىلىك سىياسىتى تۈپەيلىدىن، ئۇيغۇر رايونىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ئىقتىسادى ئىسلاھات سىياسىتىدىن پەقەتلا خىتايلار پايدىلىنىۋاتىدۇ. دەرۋەقە ئۇيغۇرلارنىڭ ئاساسلىق قىسمى كەمبەغەل دېھقانلاردىن تەركىپ تاپقان بولۇپ، ئۇيغۇر نوپۇسىنىڭ تۆتتەن بىرقىسمىدىن كۆپرەكى ساۋاتسىز. ئۇيغۇر رايونىدىكى توقۇنۇشلار ئاساسەن جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ يۇقۇرىدا ئېيتىپ ئۆتۈلگەن سىياسىتى تۈپەيلىدىن كېلىپ چىقماقتا، ئەمما جوڭگو ھۆكۈمىتى ئۇيغۇر رايونىدا بۇ سىياسەتكە قارشى چىققانلارنى ھەرخىل بەتناملارنى چاپلاپ ئىنساپسىزلارچە باستۇرماقتا».

مۇشتەرىلىرىمىز دىققىتىگە:

سەۋىيىمىز ۋە ۋاقتىمىزنىڭ چەكلىك بولۇشى تۈپەيلىدىن گېزىتىمىزدە بەزى نۇقسانلارنىڭ بولۇشى تەبىئىي، شۇڭا مۇشتەرىلىرىمىزنىڭ تۈزىتىپ ئوقۇشىنى ئۈمىت قىلىمىز. گېزىتىمىزنىڭ سۈپىتىنى يەنىمۇ يۇقۇرى كۆتۈرۈشتە سىزلەرنىڭ تۈرلۈك تەكلىپ - پىكىرلىرىڭلارغا مۇھتاجمىز، شۇڭا بۇ ھەقتە بىزبىلەن بىۋاستە ئالاقىلىشىشىڭلارنى ئارزۇ قىلىمىز.

ھۆرمەت بىلەن: «ئۈچقۇن» گېزىتى تەھرىر بۆلۈمى

خىتاي ھۆكۈمىتى ئاساسى قانۇنىنى ئۆزگەرتمەكچى

خىتايچە چىقىۋاتقان « بېيجىڭ باھارى » ژورنىلىنىڭ بۇيىل 4 - ئايلىق سانىدىكى خەۋىرىنىڭ مەزمونىغا ئاساسلانغاندا، بۇيىل 3 - ئايدا چاقىرىلغان خىتاينىڭ 9 - نۆۋەتلىك مەملىكەتلىك خەلق ۋەكىللەر قۇرۇلتىيى 2 - قېتىملىق نومومى يىغىنى، مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومۇتېتىنىڭ بۇيىل 1 - ئاينىڭ 30 - كۈندىكى يىغىنىدا ئېلىنغان خىتاينىڭ ئاساسى قانۇن لاھىيسىگە تۈزۈتۈش كىرگۈزۈش توغرىسىدىكى تەكلىپ لاھىيسىنى، خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزى كومۇتېتىنىڭ كۆنتەرتىۋىگە كىرگۈزۈشنى قارار قىلدى.

خىتاينىڭ ھازىر يولغا قويۇۋاتقان ئاساسى قانۇنى 1982 - يىلى ماقۇللانغان بولۇپ، ئۇنىڭ بەزى ماددىللىرىغا 1988 - ۋە 1993 - يىللىرى ئىككى قېتىم تۈزۈتۈش كىرگۈزۈلگەن ئىدى. بۇ قېتىم خىتاينىڭ ئاساسى قانۇنىدىكى تۆۋەندىكى 6 خىل مەزمونغا تۈزۈتۈش كىرگۈزۈلىدىغانلىقى بىلدۈرۈلدى:

1 - ، ئاساسى قانۇننىڭ مۇقەددىمە قىسمىغا دىڭ شياۋپىڭنىڭ نەزىرىيىسى كىرگۈزۈلىدۇ، يەنى، دىڭ شياۋپىڭ ئىدىيىسى ماركسىزىم، لېنىنىزىم ۋە ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى بىلەن تەڭ دەرىجىدە موھىم ئورۇنغا قويۇلىدۇ.

ئاساسى قانۇندىكى، « جۇڭگو سوتسىيالىزىمنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدا تۇرماقتا » دىگەن سۆز، « جۇڭگو كەلگۈسىدە ئۇزۇن مەزگىل سوتسىيالىزىمنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدا تۇرىدۇ » دەپ ئۆزگەرتىلىدۇ.

ئاساسى قانۇندىكى « دۆۋلىتىمىزنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى ئاساسى ۋەزىپىسى » دىگەن قىسمىغا، « سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنى تەرەققى قىلدۇرۇش » دىگەن مەزمون قوشۇلىدۇ.

2 - ، ئاساسى قانۇننىڭ 5 - ماددىسىغا، « قانۇن بىلەن دۆۋلەتنى ئىدارە قىلىپ، سوتسىيلىستىك قانۇن دۆۋلىتى قۇرۇپ چىقايلى » دىگەن مەزمون كىرگۈزىلىدۇ.

3 - ، ئاساسى قانۇننىڭ 6 - ماددىسى، « سوتسىيالىزىمنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدا، نومومى مۈلۈكچىلىك تۈزۈمىنى ئاساسى گەۋدە قىلغان ھالدا، كۆپخىل مۈلۈكچىلىك تۈزۈمى ئىگىلىكىنى ئورتاق تەرەققى قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت ئاساسى تۈزۈمدە چىڭ تۇرىلىدۇ، ئەمگەككە قاراپ تەقسىم قىلىشتىن ئىبارەت بۇ ئاساسى گەۋدە بىلەن، كۆپخىل تەقسىماتچىلىقتىن ئىبارەت بۇ شەكىلنى تەڭ ھالدا ساقلاپ قېلىشتەك تەقسىمات تۈزۈمىدە چىڭ تۇرىلىدۇ » دەپ ئۆزگەرتىلىدۇ.

4 - ، ئاساسى قانۇننىڭ 8 - ماددىسىدىكى يېزا - كەنت ئىقتىسادىغا ئائىت بەلگىلىمە، « ئائىلىلەرگە كۆتۈرە بېرىش بىلەن تىجارەت قىلىشنى تولۇق بىرلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت ئىقتىسادى تۈزۈلمە يولغا قويىلىدۇ » دەپ ئۆزگەرتىلىدۇ.

5 - ، ئاساسى قانۇننىڭ 11 - ماددىسىدىكى، « كوللىكتىپ ئىگىلىك - سوتسىيالىستىك نومومى مۈلۈكچىلىك ئىگىلىكىنىڭ قوشۇمچىسى » دىگەن سۆز، « كوللىكتىپ ئىگىلىك بىلەن يەككە ئىگىلىك - سوتسىيلىستىك بازار ئىگىلىكىنىڭ ئاساسلىق تەركىۋى قىسمى » دەپ ئۆزگەرتىلىدۇ.

6 - ، ئاساسى قانۇننىڭ 28 - ماددىسىدىكى، « دۆۋلەت جەمىيەت تەرتىۋىنى قوغداپ، دۆۋلەتكە ئاسىلىق قىلىش ۋە باشقا ئەكسىل ئىنقىلاۋى ھەرىكەتلەرنى باستۇرىدۇ » دىگەن سۆز، « دۆۋلەتنىڭ بىخەتەرلىكىگە زىيان يەتكۈزىدىغان ھەرىكەتلەرنى باستۇرىدۇ » دەپ ئۆزگەرتىلىدۇ.

نۆۋەتتە خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ مۇناسىۋەتلىك تارماقلىرى يۇقارقى تەكلىپ لاھىيسىگە پىكىر ئېلىش ئۈچۈن ئۇنى مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومۇتېتى ئەزالىرىغا تارقىتىپ بەرگەن. خىتاي ئىچى ۋە سىرتىدىكى خىتاي دېموكراتىك كۈچلىرى، دىڭ شياۋپىڭ ئىدىيىسىنىڭ ئاساسى قانۇنغا كىرگۈزۈلىشىگە قاتتىق نارازى بولماقتا.

ۋەتەنىدىن كەلگەن خەت

(ئەدەبىي ئاخبارات)

(تەھرىردىن ئىزاھات : بۇ ماقالە ۋەتەن ئىچىدىكى مەلۇم ۋەتەنپەرۋەر زات تەرىپىدىن يېزىلىپ گېزىتىمىزگە ئەۋەتىلگەن بولۇپ، مەخپىيەتلىكنى ساقلاش يۈزىسىدىن، ئۇشبۇ ماقالىدىكى بەزى ئادرېس، يەر ـ جاي نامى ۋە ئىسىملارنى قىسقارتىۋەتتۇق. ئەگەر چەتئەلدە پائالىيەت قىلىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان تەشكىلاتلىرىمىز بۇماقالىدىكى ۋەقەلەرنى چەتئەللىكلەرگە دەلىل سۈپىتىدە كۆرسەتمەكچى بولىپ، ئادرېس، ئىسىم ۋە يەر ـ جاي ناملىرىغا ئېھتىياجى چۈشسە، بىۋاسىتە ھالدا گىرمانىيىدىكى «شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى» نىڭ باشلىقى ئابدۇجېلىل قاراقاش بىلەن ئالاقىلىشىپ، تولۇق نۇسخىسىنى سوراپ ئالسا بولىدۇ)

مۇقەددىمە

«دېھقانلار باي بولدى» ، «دېھقانلار ئارزۇ- ئارمانلىرىغا يەتتى»، «دېھقانلار ئۆز بەختىدىن كۈلدى»...

بۇ سەلتەنەتلىك جۈملىلەر يېقىنقى بىر قانچە يىللاردىن بېرى شەرقىي تۈركىستاندا چىقىدىغان گېزىت ـ جورنال ، رادىيو ـ تېلېۋىزورلاردىكى دېھقانلارغا بېغىشلانغان خەۋەر- ماقالىلارنىڭ باش تېمىسى بولۇپ كەلگەن ئىدى. ھالبۇكى، بۈگۈنگە كەلگەندە، جۇڭگو دائىرىلىرىگە چاڭگىغان تۇپراققا سۇ سىڭگەندەك ئەپچىللا ياققان بۇ جۈملىلەر ئەمدى دېھقانلىرىمىزغا ياقمايدىغان بولۇپ قالدى. دېھقانلىرىمىز ئالقىنىدىكى گېزىت بېتىدە، بىر تۇتام پۇلنى قامالاپ خۇش تەبەسسۇم بىلەن ساناۋاتقان دېھقاننىڭ دەل ئۆزىنىڭ سۈرىتى ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ ..ئەمما ، ئېتىراپ قىلغۇسى كەلمەيدۇ. چۈنكى، سۈرەتتىكى دېھقان ئاز بولغاندىمۇ 15- 20 مىڭ يۈەننىڭ ئىگىسى. توققۇزى تەل ئارمانسىز دېھقان. بۇ سۈرەتنىڭ جانلىق گەۋدىسى بولغان ئۆزى بولسا، 2- 3 يۈز يۈەن ئۈچۈن قەرز سوراپ بانكىغا يۈگرەيدۇ. يەرگە تىزلىنىپ ئاللاغا يېلىنىدۇ. .ئۆزلۈكسىز داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان مۇنداق ساقتىپەزلىكلەر، ئاخىرى ئۇلارنىڭ قەلبىدە تۈرلۈك سۇئاللارنىمۇ ئويغاتتى: «بىز باي بولدۇقمۇ؟ ئارزۇ ـ ئارمانلىرىمىزغا يەتتۇقمۇ؟ بىز ھەر يىلى قان- تەر تۆكۈپ ئىشلەپ پەقەت سانىۋېلىش پۇرسىتىگىلا ئىگە بولالايدىغان ئاشۇ پۇللار زادى نەگە كەتتى؟......

دېھقانلىرىمىز ئاخىرى توپا- چاڭ ئىچىدىن ئۈمىلەپ قوپۇپ، ئەسكى چاپان ئىچىدىن ئويغاندى. كېچىككەن بولسىمۇ، سۇئاللىرىغا قانائەتلىنەرلىك ، ئەمما ، ئەپسۇسلىنارلىق جاۋاب تاپتى. .شۇندىلا، بۇرۇن چىن كۆرۈنگەن نەرسىلەر بىردىنلا، ئۇلارغا قاراپ كۈلۈپ تۇرىۋاتقان بىر پارچە ھەجۋى رەسىمدەك بىلىندى.

ئەگەر سىز زېمىنىمىزنىڭ ھەقىقى خوجايىنى بولغان ئاشۇ نامرات، سۆيۈملۈك دېھقاننى چۈشەنمەكچى، يەنى شەرقىي تۈركىستان يېزىلىرىنىڭ ھەقىقى قىياپىتىنى بىلمەكچى بولسىڭىز، قۇلاق سېلىڭ: بۇ مۇخبىرنىڭ ئاۋازى ئەمەس. بەلكى، ساددا، يۇۋاش دېھقاننىڭ ئاۋازى. يەنى، ھەقىقەتنىڭ ھەقىقانى ئاۋازى.

جانغا زامىن « پىلانلىق تۇغۇت »

جۇڭگو ھۆكۈمىتى 70- يىللاردا يولغا قويغان پىلانلىق تۇغۇت سىياستى، 90- يىللارغا كەلگەندە شىددەتلىك قارا بورانغا ئايلاندى. بۇقارا بوران ئۆز كۈچىنى يەنىلا شەرقىي تۈركىستاندىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرگە، بولۇپمۇ خىتايلار ئۇزاق زامانلاردىن بېرى ئۆزىگە دۈشمەن ساناپ كېلىۋاتقان ئۇيغۇرلار ئۈستىدە كۆرسەتتى.

ئۇيغۇر دېھقانلىرىغا ئۈچ پەرزەنت كۆرۈش بەلگىلەنگەن بولۇپ، ئارتۇق پەرزەنت كۆرگەنلەركە ئېغىرلىتىپ جەرىمانە قويۇلغاندىن سىرت، بەزىلىرىنىڭ تېرىلغۇ يەرلىرى تارتىۋېلىنىپ، يۇرتتىن قوغلاندى. جەرىمانە تۆلەشكە قۇربىتى يەتمىگەن ۋە جەرىمانە تۆلەشنى رەت قىلغانلارنىڭ ئۆيلىرى تۈزلىۋېتىلدى. پىلان ئىچىدىكى تۇغۇش شەرتىنى ئادا قىلىپ بولغان ئاياللار ھۆكۈمەت دائىرىلىرى تەرىپىدىن مەجبۇرى ھالدا ئۈزۈك سېلىش ياكى تۇغۇت چەكلەش ئوپېراتسىيەلىرى قىلدۇرۇلدى . پىلاندىن سىرت 7- 8 ئايلىق ھامىلىلەردىن تارتىپ تۇغۇلۇشقا بىر نەچچە كۈن قالغان باللارغىچە ھەممىسى ئاتا- ئانىلارنىڭ زار- زار يىغىلىرىغا باقماي مەجبۇرى چۈشۈرىۋېتىلدى. چۈشۈرۈشكە مۇمكىن بولمىغانلىرى ئوپېراتسىيە قىلىپ ئېلىۋېتىلدى. ھېلىمۇھەم شۇنداق داۋاملىشىپ كېلىۋاتىدۇ.

ھەرقايسى ناھىيەلەردىكى دوختۇرخانىلارنى ھېساپقا ئالمىغاندىمۇ، پەقەت قەشقەر شەھرى ئىچىدىكى 4 چوڭ دوختۇرخانىدىلا كۈنلۈكى پىلانلىق تۇغۇت سەۋەبىدىن چۈشۈرىلىۋېتىدىغان باللارنىڭ سانى 100 دىن ئاشىدۇ . قەشقەرنىڭ مارال بېشى، مەكت قاتارلىق ناھىيەلىرىدە پىلانلىق تۇغۇتقا مەسئۇل كىشىلەر قىز- يىگىتلەرنىڭ نىكاھ ئىشىغىمۇ ئارىلىشىپ ، تېخى توي قىلمىغان قىزلارغىمۇ تۇغۇت چەكلەش ئۈزۈكى سېلىپ ئاندىن نىكالىنىش گۇۋاھنامىسى كېسىپ بەرگەن. ئامالسىز قالغان قىز- يىگىتلەر شۇنچىۋالا ئازاپلىق خورلۇقلارغا چىداپ سۈكۈت قىلىشقا مەجبۇر بولغان.

پۈتۈن دۇنيا تەرەققى قىلىپ ئېلېكترون ۋە ئاتوم دەۋرىدىن ھالقىپ كەتكەن بۈگۈنكى كۈندە ، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھەممىلا يېرىدە دېھقانلار كالا، ئېشەكلەرنىڭ كۈچىگە تايىنىپ تېرىقچىلىق قىلىدىغان ئىپتىدائى تېرىقچىلىق شەكلىدىن تولۇق قۇتۇلۇپ كېتەلمىدى. ئاياللار يەنىلا بۇرۇنقىدەك بىر يېرىم چارەك ئېغىرلىقتىكى كەتمەننى كۆتۈرۈپ، ئېتىزلىقلاردا ئەرلەر بىلەن ئوخشاش ئەمگەك قىلىشقا، تاغار يۈدۈشكە ، ئەپكەش بىلەن يىراق يەرلەردىن سۇ يۈدۈشكە مەجبۇر . شۇڭا ۋاقىتسىز قىلدۇرۇلغان ئوپېراتسىيە، ئېغىر ئەمگەك، قۇۋۋەتسىز تاماق ئاياللىرىمىزنى ساقايماس ئاياللار كېسەللىكلىرىگە گىرىپتار قىلىپ، نۇرغۇنلىغان ئاياللارئۆلۈپ كېتىۋاتىدۇ. شۇ سەۋەپتىن ، ئاياللىرىدىن ئايرىلغان ئەرلەرنى، تېخى مەكتەپ يېشىغا توشماي تۇرۇپ ئانىلىرىدىن ئايرىلغان باللارنى ھەممىلا يەردە ئۇچراتقىلى بولىدۇ..

مەن ئالدىنقى يىلى قەشقەر يېڭى شەھەر ناھىيە سىنىڭ مەلۇم بىر يېزىسىدا پىلانلىق تۇغۇتقا مەسئۇل كىشىلەر تەرىپىدىن زىيانكەشلىككە ئۇچرىغان 3 دېھقان بىلەن سۆھبەتتە بولدۇم. ئۇلارنىڭ بىرى ماڭا مۇنۇلارنى سۆزلەپ بەردى:

«مەن دەسلەپكى ئايالىمدىن 4 باللىق بولغان چېغىمدا، تۇرمۇشىمىزدىكى بەزى كېلىشمەسلىكلەر تۈپەيلىدىن باللارنى تەڭ بۆلىشىپ ، ئاجرىشىپ كەتكەن ئىدۇق. 1995- يىلى3- ئايدا 2 ـ قېتىم ئالغان ئايالىمنىڭ ھامىلدار ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالغان يېزىنىڭ پىلانلىق تۇغۇت خادىملىرى، « بالاڭ پىلاندىن ئېشىپ كەتتى. ئايالىڭنىڭ قورسىقىدىكى بالىنى يوقات» دەپ ، تولا كېلىۋېلىپ ، بىزگە ئارامىلىق بەرمىدى. ئايالىم، «مەن تېخى بالا تۇغۇپ باقمىدىم ، بۇ بالىنى چوقۇم ساق سالامەت تۇغىمەن » دەپ تۇرىۋالدى. ئۇلار ماڭا 7 مىڭ يۈەن جەرىمانە قويدى. مەن بىرىشنى رەت قىلدىم. شۇ يىلى 3- ئاينىڭ 7- كۈنى يېزىلىق پارتكومنىڭ شۇجىسى قاتارلىق بىر توپ يېزا ئەمەلدارلىرى ئىشىك ئالدىمدا پەيدا بولدى. ئۇلار

« شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » نەشر قىلدى

جەرىمانىنى بەرمىسەم ، ئۆيىمنى ئۆرۈۋېتىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن «خالىغىنىڭنى قىل» دەپ ، بىر چەتكە ئۆتۈپ يول بوشاتتىم. تىراكتۇر گۈگىرەپ ئۆي تەرەپكە ماڭدى. 60 ياشقا كىرگەن دادام چىداپ تۇرالماي، تىراكتۇرنىڭ ئالدىدا يېتىۋالدى. يېزىنىڭ چاپارمەنلىرى بىر قانچە قېتىم دادامنى تارتىپ تىراكتۇرغا يول ئاچقان بولسىمۇ ، دادام نىيىتىدىن يانمىدى. ئاخىرى يېزىنىڭ شۇجىسى (خىتاي) كېلىپ دادامنى بىر نەچچىنى تېپىۋەتتى. ئارقىدىنلا، گۈلدۈرلەپ ئۆرۈلگەن كېسەكلەر ئارىسىدىن توپا ـ چاڭ كۆتۈرۈلدى. دادام ھۆكىرەپ يىغلىغىنىچە كېسەكلەرنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ ، ھوشىدىن كەتتى. دادام شۇ كۈندىن باشلاپ، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى دە شۇ ياتقىنىچە ئۈچ ئاي يېتىپ ، ئالەمدىن ئۆتتى. مەن ناھىيە، ۋىلايەتلەردە نەچچە ئاي ئەرز قىلغان بولسامۇ، ئەرزىمنى ئاڭلىغۇدەك ئادەم تاپالمىدىم. ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە ئۇلارنىڭ قىلغىنى يوللۇقمىش. ئۇلار قانۇننىڭ كۈچىنى ئاشۇنداق يوللار بىلەن بىزگە كۆرسەتەرمىش».

«مېنىڭ بۇرۇن ئىككى بالام بار ئىدى»، دەپ سۆز باشلىدى موشو يېزىدىكى يەنەبىر دېھقان، 1996ـ يىلى ئايالىم ئۈچىنچى بالىغا ھامىلدار بولدى. بۇ دەل يېزىلاردا ئاياللارغا تۇغۇت چەكلەش ئۆزىكى سېلىۋاتقان مەزگىل ئىدى. «قوسقىمدا بار»، دىسە ، «بالدۇر ھامىلدار بوپسەن » دەپ بالىنى چۈشىرىۋېتىشىدىن قورققان ئايالىم ، ئۆزىنىڭ ھامىلدارلىقىنى يوشۇردى ھەم ھەر خىل باھانىلارنى كۆرسىتىپ ئۆزۈك سېلىشنى رەت قىلدى. ئۇلار مىنى بىر ئۆيگە سولاپ قويۇپ، ئايالىمنىڭ ئاخىرىدا «قوسغىمدا بالا بار» دەپ يىغلاپ يالۋۇرۇشلىرىغا پەرۋا قىلماي ، ئۆزۈك سېلىپ كەتتى. ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ، ئايالىمنىڭ قوسقى توساتتىن قاتتىق ئاغرىپ كەتتى. دوختۇرغا كۆرسەتتىم . دوختۇرلار قوساقتىكى 4 ئايلىق بولۇپ قالغان بالىنىڭ ئۆلۈپ قالغانلىقىنى ، دەرھال ئوپېراتسىيە قىلمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. بۇ 11ـ ئاي مەزگىلى ئىدى. ئوپېراتسىيەدىن كېيىن ئايالىم ئورنىدىن تۇرالمىدى. ئۈچ ئايغىچە خۇن توختىماي ئاخىرى 2 بالىنى يېتىم قىلىپ ، ئۇ ئالەمگە كېتىپ قالدى. ئۇ ئەمدىلا 24 ياشقا كىرگەن ئىدى».

مەن ئەمەت قارىنىڭ ياشلىق كۆزلىرىدىن كۆزۈمنى قاچۇردۇم ، بىراق ئۇنىڭ ئىككى پاقالچىقىغا چىڭ ئېسىلىۋالغان بىرى 2 ياش، بىرى 4 ياشلىق چىرايلىرى سارغايغان، كىيىملىرى كىرلەشكەن بالىلارنىڭ مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ئۆزەمنى قاچۇرالمىدىم. ئۇلار مەندىن سۇئال سورايتتى، ياق ئۇلارنىڭ مۇڭغا تولغان كۆزلىرى، ئانا مېھرىگە قانمىغان يۈرىكى سۇئال سورايتتى: ئانىمىز نەدە؟ ئۇ قاچان كېلىدۇ؟....

قەشقەرنىڭ مەلۇم بىرىيېزىسىدىكى رەخمانجاننىڭ ئۈچ بالىسى بار ئىدى. ئايالى 4ـ بالىغا ھامىلدار بولۇپ، 8 ئايلىق بولغاندا ، كېچىكىپ خەۋەر تاپقان، يېزا پىلانلىق تۇغۇت خادىملىرى ، رەخمانجاننى ئالدىغا سېلىۋېلىپ ، بالىنى ئالدۇرىۋېتىشقا ھەم 5 مىڭ يۈەن جەرىمانە تۆلەشكە قىستىغان. رەخمانجاننىڭ جەرىمانىنى تۆلەشكە قۇربىتى يەتمىگەنلىكى ئۈچۈن ، ئۇنى يەنە ئالدىغا سېلىپ بانكىدىن قەرز ئالدۇرۇپ ، جەرىمانىنى نەخلەشتۈرۈش ئۈچۈن بانكىغا ئېلىپ بارغان . ئەسلىدىنلا، نامراتچىلىق دەستىدىن ئۈستىلەپ قەرزگە بوغۇلغان رەخمانجانغا ، بۇنداق قىيىن قىستاقلار، سۆرەپ يۈرۈشلەر قاتتىق ھار كەلگەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇنىڭ يۈرەك كېسىلى قوزغىلىپ قېلىپ ، يول يۈرۈشكە ئامالسىز قالغان. بىرگە كەلگەن كەنت كادىرلىرى 4 كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى جاڭگال يولىدا ئۇنى يالغۇز قالدۇرۇپ كېتىپ قېلىشقان. رەخمانجان بىردەم ئۆملەپ، بىردەم يولنىڭ ئىككى يېقىدىكى جىگدە دەرەخلىرىگە ئېسىلىپ مېڭىپ، مىڭ جاپادا ئۆيىگە يېتىپ كەلگەن. ئۇ ئىشىك ئالدىدىلا ئايالىغا « بالىلار ساڭا قالدى» دىگەن بىر ئېغىز سۆزنىلا ئېيتىپ ، بۇ قەرزدار زۇلمەتلىك دۇنيا بىلەن خوشلاشقان. رەخمانجان ئۆلۈپ ، 7ـ كۈنى ئايالى ساق ـ سالامەت يەڭگەن بولسىمۇ ، بۇ بىتەلەي بالا دادىسىنى، دادا بالىسىنى كۆرەلمىگەن. يېزىدىكى ئەمەلدارلار پىلانلىق تۇغۇتتىكى بۇ جاللاتلارغا بىرئاز تەربىيە بىرىش بىلەنلا ئىشنى تۈگەتكەن.

بىز ھەم جۇڭگو ھۆكۈمىتى شىڭشىسەينى «قان ئىچەر جاللات » دەپ تىللايمىز. لېكىن، دۇنياغا داڭقى چىققان ئاشۇنداق بىر ياۋۇز جاللاتنىڭمۇ جاللاتلىق قىلىچى ئانا قوسقىدىكى بىگۇنا بالىلارغا يەتكەن ئەمەس. ئەپسۇسكى، دېھقانلىرىمىز يۇۋاش، ساددا ھەم شۈكرى قانائەتچان بولغاچقا، بىر قىسىم تەلۋىلەر قانۇنسىز يوللار بىلەن ئەركىنلىكنى، كىشىلىك ھوقۇقىنى خالىغانچە دەپسەندە قىلسىمۇ، سۈكۈت قىلىشقا مەجبۇر.

جۇڭگو ۋە كىشىلىك ھوقۇق

شەرقى تۈركىستان خەلقى مانجۇ ۋە خىتايلارنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا ئۆتكەن بىر قانچە يۈز يىللاردىن بېرى ئۈزلۈكسىز تۈردە مىللى كەمسىتىش، مىللى زۇلۇم، ھايۋانلارچە دەپسەندە قىلىشقا ئۇچراپ كەلدى. ئازاتلىق، مۇستەقىللىق ئۈچۈن كۆتۈرۈلگەن قانچىلىغان قوزغىلاڭلار قانلىق باستۇرۇلدى. ئەجدادلىرىمىزنىڭ دەريا ـ دەريا قانلىرى ئۆز دۈشمەنلىرىمىزگە تاجۇ ـ تەخت تىكلەپ بەردى. مۇستەملىكىچىلەر مۇستەبىتلىك سىياسىتىنى خالىغانچە يۈرگۈزۈپ، خەلقىمىز ۋە زىمىنىمىزنىڭ قېنىنى شورىماقتا. ئۇلار مىللىتىمىزنىڭ تارىخىنى بۇرمىلاپ بىر شەرمەندە، نومۇسلۇق تارىخنى بىزگە زورلاپ تاڭدى. ئەڭ ئاددىسى، كروران قەدىمي شەھرىدىن تېپىلغان «كروران گۈزىلى» جەسىدىنىڭ تارىخى دەسلەپتىلا 6 مىڭ يىل قىلىپ بېكىتىلگەن ئىدى. ھالبۇكى، جۇڭگو بۇ جەسەتنى بارغانچە ياشارتىپ 3800 يىللىق تارىخقا ئەكىلىپ قويىدى.

جۇڭگو ھۆكۈمىتى شەرقى تۈركىستاننىڭ لوپنۇر رايونىدا ، ئاتوم سىناق بازىسىنى قۇرغاندىن بۇيان ، ئارقىمۇ ـ ئارقا يەر ئۈستى ھەم يەر ئاستى يادرو سىناقلىرىنى ئېلىپ بېرىپ ، بۇ مىسكىن، ئەمما تەبىئىتى گۈزەل تۇپراقنى ئاتوم رئىئادىيەكسىيەسى تۈپەيلىدىن پەيدا بولغان رادئىئاكتىپلىق زەھەرلىك ماددىلار بىلەن تولغان ، مۇدھىش زېمىنگە ئايلاندۇرۇپ قويدى. زەھەرلىك ماددىلار دەريا، كۆللەرنى بۇلغىدى. ئورمان ـ باغلارنى ۋەيران قىلدى. ھايۋانلار تۇغۇل ئادەملەردىمۇ تۈرلۈك ۋە غەلىتە كېسەللىكلەر پەيدا بولدى.

شەرقى تۈركىستاننىڭ ئەزەلدىن مۆۋە ـ چىۋىلەر ماكانى دەيدىغان چىرايلىق نامى بار . ھازىر بۇ نام بۇ تۇپراققا ياراشمايدىغان بولۇپ قالدى. رادئىئاكتىپلىق زەھەرلىك ماددىلار تۈپەيلىدىن نامى مەشھۇر تۇرپان ئۈزۈمى،كورلا نەشپۈتى، قومۇل قوغنى، ئاتۇش ئەنجۈرى قاتارلىق مۆۋلىرىمىز ئەسلىدىكى پاقىراقلىقىنى، لەززەتلىك تەمىنى يوقاتتى. دېھقانلىرىمىز مىڭ جاپادا ئۆستۈرگەن قوغۇنلىرىنى تۈرلۈك كېسەللىكلەردىن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن كۆپ ئىزلەنگەن بولسىمۇ ھېچ نەتىجىگە ئېرىشەلمىدى. نەتىجىدە، دېھقانلىرىمىز قوغۇن تېرىشتىن ۋاز كەچتى. ھەشەمەتلىك بىنالارنى سېلىپ، سەلتەنەتلىك ۋىۋىسكىلارنى ئېسىۋالغان يېزا پەن ـ تېخنىكا خادىملىرىنىڭ بۇنىڭ بىلەن كارى بولمىدى.

جۇڭگو ھۆكۈمىتى شەرقى تۈركىستانغا بولغان ئىشغالىيىتىنى تېخىمۇ مۇستەھكەملەش ئۈچۈن مىليونلاپ خىتاي ئاقىۇنلىرىنى يۆتكەپ چىقىپ ، كەڭ يېزىلارغا ئورۇنلاشتۇردى. ئەسلىدىنلا سۇ يېتىشمەسلىك ، تۇپراقنىڭ ئۈنۈمسىزلىشىشى، چەكتىن ئاشقان قاتمۇ ـ قات ئالۋاڭ ـ سېلىق، ئايلاپ بىكارغا چاپىدىغان ھاشار تۈپەيلىدىن، تۇرمىشنى ئارانلا قامداپ كېلىۋاتقان دېھقانلارغا تېخىمۇ ئەلەم بولدى. خەنزۇلار بىر مو يەر ئۈچۈن يىلىغا 100 يۈەن تاپشۇرسىلا سېلىق ئادا. ئەمما ئۇيغۇر دېھقانلىرىمىز يىلىغا 500 يۈەندىن ئارتۇق سېلىق پۇلى تاپشۇرىشى كېرەك. ئەمەلىيەتتە، بىر مو يەردىن چىقىدىغان بىر يىللىق ھوسۇلنىڭ تەننەرقى 800 يۈەندىن ئاشمايدۇ. دېھقانلار قارا كۈچىگە تايىنىپ يىل بويى ئىشلەيدۇ ـ يۇ، ھەپتىدە 500 گىرام گۆش ئېلىپ يېيەلمەيدۇ. مىللى كەمسىتىش، مىللى ئايرىمچىلىق شۇ دەرىجىگە بېرىپ يەتكەنكى، ئەگەر بىر ئۇيغۇر بىلەن بىر خەنزۇ ئۇرۇشۇپ قېلىپ ، خەنزۇ ئۇيغۇرنى ئۇرىۋالسا ، ئىككى تەرەپ چىرايلىق تەربىيە بىلەن كېلىشتۈرىلىدۇ. ئۇيغۇر خىتاينى ئۇرغان ھامان پۇتكۇل شەھەر تەۋرەپ، ھەممە كوچىلارنى ساقچى ماشىنلىرىنىڭ جىددى سىگنالى قاپلاپ كېتىدۇ.

1994- يىلى 22- ئۆكتەبىر قەشقەر ۋىلايىتىنىڭ يېڭى شەھەر رايونى، ياندۇرما يېزىسىنىڭ 2- كەنتىدە ، خەنزۇ ئەمەلدارلىرىنىڭ بىر ئۇيغۇر دېھقاننى خورلاش ئەنزىسى يۈز بەردى. زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچى قېيىم تۇردى كېۋەز ھايانكەشلىرىنى تۇتقىلى كەلگەن يېزا پارتكوم شۇجىسى، تەرجىمان، ھەم بىر نەپەر يېزا باشلىقىنى كالا ھارۋىسىغا سېلىپ ، دەريادىن كېچىپ قارشى قىرغاققا ئۆتكۈزۈپ قويغان. ئۇلار دەريا بويىدا بىرنەچچە چىش كېۋەزنى كۆرۈپ ، بۇ يەردىن كىمنىڭ كېۋەز يۇتكىگەنلىكىنى، ھارۋىكەشتىن سورىغان . قېيىم بىلمەيدىغانلىقىنى ئېيتقان. ئەمما، ئۇلار، « كېپەز ھايانكەشلىرىنى دەريادىن سەن ئۆتكۈزۈپ قويدۇڭ » دىگەن گۇمان بىلەن قېيىم تۇردىنى قىستىغان . ئەپسۇسكى، سوراقلىرىنىڭ جاۋابىنى ئالالمىغان شۇجىنىڭ ئەسەبلىكى تۇتۇپ ، دېھقاننى ئۇزى ئۇرۇشقا باشلىغان. ئۇرۇپ ھارغىنىدا، يېنىدىكىلەرگە : «ئۇرۇڭلار» دەپ ، بۇيرۇق قىلغان. بۇيرۇق بىلەن تەڭلا ئاتاكىغا ئۆتكەن يېزا باشلىقى مەمتىمىن دېھقاننىڭ كالا ھەيدەپ كەلگەن تايىقىنى ئېلىپ ، قېيىمنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇرۇشقا باشلىغان. تاياق تەرجىمان شاۋياڭنىڭ قولىغا ئۆتكەندە، قېيىم تاياق زەربىسىدىن تۇرالماي سەكرەپ كەتكەن. قېيىمنىڭ قول ياندۇرۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەن مەمتىمىن قېيىمنىڭ ئىككى قولىنى ئارقىسىغا قايرىپ مەھكەم تۇتۇپ بەرگەن. ئاخىرقى بىر تاياق ئۇنىڭ جىنسى ئەزاسىغا تەككەن . قېيىم يەرگە يىقىلغان. ئۇرۇشمۇ ئاخىرلاشقان. ئەمما ، تراگېدىيە تېخى ئاياقلاشقىنى يوق. بۇ ئۈچ نەپەر قەھرىمان ھارۋىغا ئولتۇرۇپ ، ھارۋىنى بىر كىچىك بالىغا ھەيدىتىپ ، ئۆزلىرى كەلگەن قىرغاققا ئۆتۈپ كەتمەكچى بولغان. ئەمما ، ھارۋا لايغا پېتىپ قېلىپ ، ئۆتەلمىگەن . شۇنىڭ بىلەن ، مەمتىمىن دەرھال ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، تاياق دەستىدىن ئىگراپ ياتقان قېيىمنى تارتىپ تۇرغۇزۇپ، شۇجى جىڭنىڭ ئالدىغا ئاپارغان. قېيىم ئىگراپ، سەنتۈرۈلۈپ يۈرۈپ ، دۈمبىسىگە چىققۇالغان شۇجىنى سۇ كېچىپ قىرغاققا ئېلىپ چىققان. ئۇ قارشى قىرغاققا چىقىپلا ھوشىدىن كەتكەن. لېكىن ئۇرغۇچىلار ئۇنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ قويماي، ماشىنىسىغا چىقىپ كېتىپ قېلىشقان. قېيىم شۇندىن كېيىن ، قان سىيىش كېسىلىگە گىرىپتار بولغان. ھەتتا، ئەمدىلا 38 ياشقا كىرگەن بىر قاۋۇل ئەر ئۆزىنىڭ جىنسى ئىقتىدارىدىن پۈتۈنلەي مەھرۇم بولغان. ئۇ دوختۇرخانىنىڭ «ئېغىر زەخمىلەندۈرۈش » دىگەن قانۇنلۇق ئىسپاتىنى كۆتۈرۈپ ، يۇرتداشلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن ، ھەتتا ئاپتونوم رايونغىچە بېرىپ ئەرز قىلغان بولسىمۇ، 3 يىلغىچە ھېچ بىر ئورۇن سوراپ كۆرمىگەن. ئەكسىچە، جىڭ شۇجى ناھىيەلىك تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ باشلىقلىقىغا، يېزا باشلىقى مەمتىمىن ياپچان بازارلىق ھۆكۈمەتنىڭ بازار باشلىقلىقىغا ئۆستۈرۈلگەن.

خاتىمە

ئانا دىيارىمىز شەرقى تۈركىستان ھېچقاچان جۇڭگونىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى بولغان ئەمەس. بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز نەچچە مىڭ يىللاردىن بېرى ، ئۈزلۈكسىز تەرەققى قىلىپ، گۈللەپ ياشناپ، تارىختا مىسلى كۆرۈلمىگەن قۇدرەتلىك خانلىقلارنى، ھون ئىمپىرىيىسىنى قۇرغان. ئىپەك يولىنى ئېچىپ دۇنيا مەدەنىيىتىگىمۇ ئۆچمەس تۆھپىلەرنى قوشقان. پەقەت 1515- يىلى قۇرۇلغان سەئىدىيە خانلىقى 1680- يىلىغا كەلگەندە ، جوڭغارلار ھەم ئاپپاق خوجا باشچىلىقىدىكى خوجا - ئىشانلار تەرىپىدىن يىمىرىلگەندىن كېيىن ، تەدرىجى ھالدا ، ئاستا - ئاستا ئاجىزلاپ ، ئاخىرىدا خىتايلارنىڭ مۇستەملىكىسىگە ئايلىنىپ قالدۇق. تۇپرىقىمىزدا ھۆكۈمرانلىق قىلغان ياڭزېڭشىڭدىن تارتىپ تا ھازىرغىچە بىز دەھشەتلىك قىرغىن قىلىندۇق. بۇلاپ تالاندۇق. مىليونلىغان ئەل سۆيەر ئوغلانلىرىمىزدىن ، باتۇر ئەزىمەتلىرىمىزدىن ، ئالىم، ئەدىپلىرىمىزدىن ئايرىلدۇق. كىشىلىك ھوقوق، ئىنسانى خىسلەت، نورمال ياشاش ئادىتىمىزدىن ئايرىلدۇق. مىليون تونىلاپ كان بايلىقلىرىمىزدىن، دەريا- دەريا نېفىتلىرىمىزدىن ئايرىلدۇق. كەلگۈسىمىزنىڭ بىخلىرى ھەم ۋارىسلىرىمىز بولغان ، ئانا قورسىقىدا ئەمدىلا مىدىرلاپ، ئانىلاردا يېڭى بىر ھاياتلىقنى ھېس قىلدۇرغان مىليونلىغان باللىرىمىزدىن ئايرىلدۇق. 1947- يىلى 7- ئايدا قان كېچىپ جەڭ قىلىپ، نۇرغۇن قۇربان بېرىش بەدىلىگە، مۇستەقىللىقىمىزنى قولغا كەلتۈردىغان بىر ئەۋزەل شارائىتنى يارانتۇق. ئەپسۇس، ئىستالىندىن ئىبارەت ئىككى يۈزلىمە دەللال تۈپەيلى، يەنىلا خىتاينىڭ ئالقىنىغا چۈشۈپ قالدۇق.

تارىخنى ۋاراقلىسام بىر چاغلاردا پۈتكۈل ئاسىيا، ياۋروپا قىتئەلىرى ھونلارنىڭ ئات تۇياقلىرى ئاستىدا قالغان ، جۇڭگونىڭ قەدىمى پەخىرلىك پادىشاسى چىنشىخۇاڭنى 5000 كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى سەددىچىن سېپىلىنى قۇرۇپ چىقىشقا مەجبۇر قىلغان ، خەنۇدىنى نۇرغۇنلىغان گۈزەل مەلىكە قىزلىرىنى خوتۇنلۇققا بېرىشكە مەجبۇر قىلغان ئىكەن. ئەپسۇسكى، شۇنچە كۈچ - قۇدرەتكە ئىگە بولغان بىر مىللەت قانداق قىلىپ بۇ كۈنگە ھايۋان كەبى ياشايدىغان ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدۇق؟

جىھاد پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا پەرزدۇر

ئۇلۇغ ئاللاھ تائالا جىھادنى پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلدى. بۇ پەرزنى ھېچقاچان تەرك قىلىشقا بولمايدۇ. سەل قاراشقا تېخىمۇ بولمايدۇ. مۇسۇلمانلار قەتئى سۈرەتتە جىھاد قىلىشقا تەشۋىق قىلىندى. جىھاد قىلىپ شەھىد بولغانلارنىڭ مەقامىنى ھەرقانداق كىشىنىڭ مەقامىدىن ئۈستۈن قىلدى. مۇجاھىد ۋە شەھىدلەرنىڭ ئالغان ساۋابى ھەرقانداق ساۋابتىن ئۈستۈندۇر . ئۇلارنىڭ دەرىجىسىگە پەقەت شۇلارغا ئوخشاش جىھاد قىلغان ۋە شەھىدلىك دەرىجىسىگە نائىل بولغانلارلا ئېرىشەلەيدۇ . ئۇلۇغ ئاللاھ تائالا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ھېچقانداق كىشىلەرگە بەرمىگەن ئەمىلى ۋە روھى دەرىجىلەرنى ئۇلارغا بەردى. ئۇلارنىڭ پاك ۋە ئۇلۇغ قېنىنى دۇنيادا زەپەر قىلىشنىڭ نىشانى. ئاخىرەتتە بولسا نىجاتلىققا ئالامەت قىلدى. جىھادقا قاتناشمىغان ۋە ئۆيىدە ئولتۇرىۋالغانلارغا ئەڭ قاتتىق ئازاپنى ۋەدە قىلدى ۋە ئۇلارنى يامان سۈپەتلەر بىلەن ئەيىپلىدى. قورقۇنچاقلىقى تۈپەيلىدىن ئۇلارنى سۆكتى. جىھادتىن قېچىشنى بولسا قاتتىق ئەيىپلىدى. جىھادتىن قاچقانلارنىڭ گۇناھى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئىنتايىن چوڭدۇر . بۇلارغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ئوچۇق ئازابى باردۇر . دۇنيادا ئۇلارنى شۇنداق بىر خار ھالەتكە چۈشۈردىكى پەقەت جىھاد قىلىش بىلەن ئۆزلىرىنى بۇ خارلىقتىن قۇتقۇزالىشى مۇمكىن. ئاخىرەتتە بولسا ئۇلارغا ئۇھۇت تېغىدەك ئالتۇن بەرسىمۇ قۇتۇلالمايدىغان بىر ئازاپ ھازىرلىدى. جىھادقا چىقماسلىق ياكى ئۇنىڭدىن قېچىشنى ئەڭ چوڭ گۇناھ قاتارىدا ساندى ۋە ئىنساننى ھالاك قىلىدىغان يەتتە چوڭ گۇناھنىڭ بىرى قىلدى.

كونا - يېڭى، دىنى ياكى بەشەرى قانۇنلارنىڭ ھېچبىرسىدە جىھادقا، ئەسكەرلىككە ھەقنى قوغداش، ئىسلام ئۈممىتىنىڭ بىرلىشىشى ۋە يېگانە بىر ئۈممەت بولۇشى ئۈچۈن ئىسلامدەك ئەھمىيەت بېرىدىغان بىر قانۇن تاپالمايسىز. شۇنداقلا ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىرى؛ قۇرئان كەرىمنىڭ ۋە رەسۇلۇللاھنىڭ ئۇلۇغ ھەدىسلىرى مۇشۇنداق يۇقىرى مەنىلەر بىلەن تولۇپ تاشماقتا. ئىسلامنىڭ پۈتۈن مەنبەلىرى مۇسۇلمانلارنى ئەڭ ئوچۇق شەكىلدە جىھادقا دەۋەت قىلدى. قۇرۇغلۇقتا، ھاۋادا ۋە دېڭىزدا ھەر خىل ئۇرۇش ئۇسۇلىنى؛ جىھاد ئەسۋاپلىرىنى ۋە لازىملىق نەرسىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشكە، ئەسكەر بولۇشقا، بىرلىشىشكە چاقىرىدۇ . بۇنى پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلدى.

ئىسلامنىڭ جىھاد ھەققىدىكى تەلىماتلىرىنىڭ پەقەت بىر قىسمىنىلا بۇ يەردە زىكىر قىلماقچىمىز. ئايەت ۋە ھەدىسلەردىن بەزىلىرىنى نەقىل قىلىپ ئۇزۇن شەرھى قىلمايمىز. ئۇلارنىڭ گۈزەل تەبىر ۋە ئوچۇق بايانلىرى ۋە روشەن مەنىلىرى ھەرقانداق بىر شۈبھىگە ئورۇن بەرمەستىن سىزنى قانائەتلەندۈرۈشكە كۇپايە قىلىدۇ . بۇنىڭدا ئەڭ ئېغىر يۈك روھى ۋە قەلبى مەنىلەرگە ئاساسلىنىدۇ .

« شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » نەشر قىلدى

خىتاي ھۆكۈمىتى قازاقىستاننىڭ سۈيىنى كېسىش ئالدىدا تۇرماقتا

ئۆزمۇخبىرىمىز خەۋىرى: خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ نۆۋەتتە ئېرتىش دەرياسىدىن سۇ ئېلىش ئۈچۈن جىددى تۈردە ياساۋاتقان 300 كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى قانالنىڭ، يېقىن كەلگۈسىدە قازاقىستاندا ئېغىر دەرىجىدە سۇ كىرىزىسى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغانلىقى بايان قىلىنماقتا.

قازاقىستان خەۋەر ئاگېنتلىقىنىڭ خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، ھازىر خىتاي ھۆكۈمىتى قازاقىستاننىڭ شەرقى رايونىنىڭ پۈتۈن سۇ ئېھتىياجىنى قامداۋاتقان ئېرتىش دەرياسىدىن سۇ ئېلىش قۇرۇلۇشىنى جىددى ئېلىپ بارماقتا. خىتاي ھۆكۈمىتى ياساۋاتقان قانالنىڭ كەڭلىكى 22 مېتىر، ئۇزۇنلۇقى 300 مېتىر بولۇپ، ئەگەر بۇقانال پۈتسە خىتاي ھۆكۈمىتى ھەريىلى ئېرتىش دەرياسىدىن 458 مىليون كۇپ مېتىر سۇ ئالالايدۇ. خەۋەرلەرگە ئاساسلانغاندا ئېرتىش دەرياسىنىڭ يىللىق سۇ زاپىسى 8 - 9 مىليارت كۇپ مېتىر بولۇپ، خىتاي ھۆكۈمىتى ياساۋاتقان قانال نارقىلىق دەسلەپكى قەدەمدە ئېرتىش دەرياسىنىڭ ئومومى سۇ زاپىسىنىڭ 5 پىرسەنتىنى ئالىدىغانلىقى، كەلگۈسىدە قاراماي نېفىتلىكىنىڭ سۇ ئېھتىياجىنى قامداش ئۈچۈن ئېرتىش دەرياسىدىن يىلىغا بىر مىليارت مېتىركۇپ سۇ ئالىدىغانلىقى بايان قىلىندى. قازاقىستان خەۋەر ئاگېنتلىقىنىڭ خەۋىرىدە يەنە، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ كەلگۈسىدە ئېرتىش دەرياسىدىن يىلدا ئالىدىغان ئومومى سۇنىڭ مىقدارىنى 6 مىليارت كۇپ مېتىرغا چىقىرىدىغانلىقى قەيت قىلىندى.

ئەگەر خىتاي ھۆكۈمىتى يىللىق سۇ زاپىسى 8 - 9 مىليارت كۇپ مېتىر بولغان ئېرتىش دەرياسىدىن كەلگۈسىدە يىلىغا 6 مىليارت كۇپ مېتىر سۇ ئالىدىغان بولسا، ئۇچاغدا قازاقىستاننىڭ شەرقى قىسمىدا ھاياتلىق پۈتۈنلەي پالەچ ھالغا چۈشىدۇ.

قازاقىستاننىڭ موھىت ۋە تەبىئى بايلىقلار مىنىستىرلىكى، « ئەگەر خىتاي ھۆكۈمىتى يەككە ھالدا سۇنى قىسىۋالسا، بۇ، قازاقىستانغا ئىقتىسادى ۋە ئېكولوگىيە جەھەتتىن ئېغىر دەرىجىدە زىيان يەتكۈزىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە، قازاقىستاننىڭ شەرقى قىسمىنىڭ ئىچىملىك سۇ، ئېلېكتىر ئېنېرگىيىسى ۋە چارۋىچىلىقىنى پۈتۈنلەي پالەچ ھالغا چۈشۈرۈپ قويىدۇ » دەپ بايان قىلدى.

ۋېي جىڭشىڭ بىلەن سۆھبەت

1999 - يىلى 22 - فېۋرال مەشھۇر دېموكراتىك زات، « چەتئەل خىتاي دېموكراتىك ھەركىتى ئالاقىلىشىش جەمىيتى » نىڭ رەئىسى ۋېي جىڭ شىڭ ئەفەندى گېرمانىيىنىڭ مىيونخېن شەھرىدە، « ئۇچقۇن » گېزىتىنىڭ مەسئۇلى ۋە باش تەھرىرى پەرھات مۇھەممىدىنىڭ مەخسۇس زىيارىتىنى قوبۇل قىلىپ، شەرقى تۈركىستاننىڭ نۆۋەتتىكى سىياسى ۋەزىيىتى ھەققىدىكى بەزى قاراشلىرىنى ئوتتۇرغا قويۇپ ئۆتتى.

ۋېي جىڭ شىڭ ئەفەندى خىتاي دېموكراتىك ھەركىتىنىڭ شەرقى تۈركىستانغا بولغان تەسىرى ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دىدى: « شەرقى تۈركىستاندا خىتاي دېموكراتىك ھەرىكىتى ناھايىتى كۈچلۈك تەشكىلى ئاساسقا ۋە قوشۇنغا ئىگە. ئەپسۇسكى، ئازسانلىق مىللەتلەر رايونلىرىدا خىتاي كوممۇنىستىك ھاكىمىيتىگە قارشى دېموكراتىك ھەرىكەتلەر ئىككى خىلغا بۆلۈنگەن. ئۇنىڭ بىرى، شۇ رايونلاردىكى يەرلىك خەلقنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقوقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان مىللى كۈرەشلىرى. يەنە بىرى، شۇ ئاز سانلىق مىللەتلەر رايونلىرىدا ياشاۋاتقان خىتاي خەلقىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ دېموكراتىك ئەركىنلىكىنى ۋە ھوقوقىنى قولغا كەلتۈرۈشنى مەخسەت قىلغان ھالدا ئېلىپ بېرىۋاتقان كۈرەشلىرىدىن ئىبارەت. ئەمما كوممۇنىستىك خىتاينىڭ ئەكسىيەتچىل تەشۋىقاتى تۈپەيلىدىن، شۇ رايونلاردىكى يەرلىك مىللەت بىلەن خەنزۇلار ئوتتۇرسىدا ئىنچىل تۈردە زىددىيەت ۋە سۈركۈلۈش داۋام قىلىپ كەلدى.

شۇڭا مېنىڭچە بۇ ئىككى خىل كۈرەش ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى چوڭ پەرىق بار. بىز ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى بۇ خىل زىددىيەت ۋە سۈركۈلۈشلەرنى يوق قىلىشقا تىرىشىۋاتىمىز ۋە شەرقى تۈركىستاندىكى خىتاي دېموكراتىك كۈچلىرى بىلەن يەرلىكلەردىن تەشكىللەنگەن مىللى كۈچلەرنى بىرلەشتۈرۈشكە ۋە ماسلىشىپ ھەرىكەت قىلىشنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشىۋاتىمىز.

مېنىڭچە، شەرقى تۈركىستان، تىبەت ۋە ئىچكى مۇڭغۇلىستاندىكى كوممۇنىستىك خىتايغا قارشى مىللى كۈرەشلەر بىلەن شۇ رايونلاردىكى خىتاي دېموكراتىك كۈچلىرى بىرلىشىپ ھەرىكەت قىلسا، كوممۇنىستىك خىتاي ھاكىمىيتىنى تېخىمۇ تىز ئاغدۇرۇپ تاشلىغىلى بولىدۇ. ئەگەر كومىنىستىك خىتاي ھاكىمىيتى ئاغدۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ ئورنىنى دېموكراتىك تۈزۈم ئىگەللىسە، ئۇ چاغدا پۈتۈن مىللەتلەرنىڭ ئارزۇسى ۋە ھەق - ھوقوقى تولۇق ئىشقا ئاشىدۇ ».

ۋېي جىڭشىڭ ئەفەندى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان شەرقى تۈركىستاندا كۈندىن - كۈنگە كۈچىيىۋاتقان خىتاي ھاكىمىيتىگە قارشى قوراللىق مىللى كۈرەشلەرگە باھا بېرىپ مۇنداق دىدى:

« شەرقى تۈركىستاندا يۈز بېرىۋاتقان كوممۇنىستىك خىتاي ھاكىمىيتىگە قارشى قوراللىق كۈرەشلەر مېنىڭچە نورمال بىر كۈرەش، بۇ خىل قوراللىق كۈرەشلەر شەرقى تۈركىستاندىلا ئەمەس، بەلكى خىتاينىڭ ھەر قايسى ئۆلكىلىرىدىمۇ ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ. ئەلۋەتتە مەن ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ بۇ خىل كۈرەشلەرنى ھەمكارلىق ئىچىدە ئورتاق ئېلىپ بېرىشىنى ئۈمىت قىلىمەن. مەن شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، خىتاي ئىچى ۋە سىرتىدىكى مۇتلەق كۆپ ساندىكى خەلق ۋە خىتاي دېموكراتىك كۈچلىرى شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقوقىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن نۆۋەتتە جىددى ئېلىپ بېرىۋاتقان ھەر خىل شەكىلدىكى مىللى ھەرىكەتلىرىنى قوللاپ - قۇۋۋەتلەيدۇ ۋە شەرقى تۈركىستان خەلقىگە ھېسداشلىق قىلىدۇ.»

ئاخىرىدا ۋېي جىڭشىڭ ئەفەندى، خىتاي دېموكراتىيىگە كۆچكەندىن كېيىنكى شەرقى تۈركىستان خەلقىنىڭ تەقدىرى ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دىدى:

« بارچە مىللەتلەرنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقوقى - ئۇلارنىڭ ئەڭ ئاساسلىق ھوقوقلىرىدىن بىرى. ئەگەر خىتايدا دېموكراتىيە ئىشقا ئاشسا، شەرقى تۈركىستان خەلقىلا ئەمەس، خىتايدىكى باشقا مىللەتلەرمۇ تامامەن ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگۈلەش ھوقوقىغا ئىگە بولىدۇ. بۇ، خىتاي دېموكراتىك ھەرىكىتىنىڭ ئاساسلىق پىرىنسىپلىرىنىڭ بىرى.».

ۋېي جىڭشىڭ ئەفەندى سۆھبەت ئاخىرىدا، چەتئەلدىكى خىتاي دېموكراتىك كۈچلىرىنىڭ چەتئەللەردە پائالىيەت قىلىۋاتقان شەرقى تۈركىستان تەشكىلاتلىرى بىلەن ھەمكارلىشىپ پائالىيەت ئېلىپ بېرىش ۋە ئورتاق دۈشمەنگە ئورتاق قارشى تۇرۇشنىڭ يوللىرى ھەققىدە جىددى ئىزدىنىۋاتقانلىقىنى ۋە تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتقانلىقىنى بايان قىلدى.

خىتايدا ھۆكۈمەتكە قارشى نامايىشلار كۆپەيمەكتە

«بېيجىڭ باھارى» ژورنىلىنىڭ بۇيىل 4 - ئايلىق سانىدىكى خەۋىرى: خىتاي ئىجتىمائى پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ ئاشكارىلىشىچە، ئۆتكەن يىلى 1 - ئايدىن 9 - ئايغىچە پۈتۈن خىتاي بويىچە ھۆكۈمەتكە قارشى جەمئى بەش مىڭ قېتىم نامايىش يۈزبەرگەن. پەقەت بۇ يىل 1 - ئاي ئىچىدىلا خىتايدا 10 قېتىم نامايىش يۈزبەرگەن، نامايىشقا قاتناشقانلارنىڭ سانى نەچچە 10 مىڭ كىشىدىن ئېشىپ كەتكەن. نامايىشلارنى ئېلىپ بارغانلارنىڭ كۆپىنچىسى ئىشچى ۋە دېھقانلاردىن ئىبارەت.

گېزىتنىڭ قۇرغۇچىسى ۋە ساھىبى:
ئابدۇلجېلىل قارقاش
گېزىت مەسئۇلى ۋە باش تەھرىر:
پەرھات مۇھەممىدى
تەھرىر ۋە مونتاژ:
ئۈمەرجان شاھيارى

تەھرىرلەر:
پەرىدە نىياز
ئايگۈل ئەسەتكېچىك
كورىكتور:
ئۇچقۇن قەشقەرى

گېزىتىمىزگە بېسىلغان ماقالىلارنىڭ مەزمۇنەسى ئاپتورلىرىمىزغا ئائىتتۇر. گېزىتىمىزغا ئەۋەتىلگەن ماقالىلار قايتۇرۇلمايدۇ. ۋەتەن ھەققىدىكى مۇھىم ئاخباراتلارغا مۇۋاپىق ھەق بېرىلىدۇ.

E T I C
Lindwurmstr. 99
80337 Munchen Germany
E Mail:etic@ uygur.com
Internet:www.uygur.com
Tel:0049/89/543 88 99
Fax:0049/89/54 45 63 30

گېزىتىمىز 1999 - يىلى 3 - ئاينىڭ 15 - كۈنىدىن ئېتىبارەن نەشر قىلىنماقتا.

جانابى ئاللاھ مەدەتكارىمىز بولغاي!

« شەرقى تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » نەشر قىلدى

« ئۇچقۇندىن يالقۇن چىقىدۇ » ئۇيغۇر ماقال - تەمسىللىرى

ئۇچقۇن

« شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماسىيون مەركىزى » نەشر قىلدى

1999 - يىلى 4 - ئاي
2 - سان
(ئومۇمى 4 - سان)
گېرمانىيىدە نەشر قىلىندى

ھەپتىلىك سىياسى - ئىلمى گېزىت
Eastern Turkistan
Information Center

شەرقىي تۈركىستاندىكى قوراللىق كۈرەشلەر، خىتايدىكى پارتىلاش خارەكتېرلىك 8 چوڭ مەسىلىنىڭ بىرى دەپ قارالماقتا

ئۆز خەۋىرىمىز: دېموكراتىك خىتايلار تەرىپىدىن چەتئەلدە نەشر قىلىنىۋاتقان « بېيجىڭ باھارى » ژورنىلىنىڭ 99 - يىلى 4 - ئايلىق سانىغا، « خىتايدىكى پارتىلاش خارەكتېرلىك 8 چوڭ مەسىلە » دېگەن سەرلەۋھەلىك بىرپارچە دوكلات ئېلان قىلىندى. بۇ دوكلاتتا نۆۋەتتە كوممۇنىست خىتاي ھاكىمىيتى جىددى دۇچ كېلىۋاتقان خىتايدىكى ئەڭ زور 8 مەسىلە يەرئالغان بولۇپ، بۇ دوكلاتنىڭ 8 - بۆلۈمدە ئەينەن مۇنداق دېيىلگەن:

« ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ مىللى مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرى بارغانسېرى كەسكىنلەشمەكتە. بولۇپمۇ شىنجاڭدىكى ئۇيغۇرلار مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرىدە قوراللىق ۋاستە قوللانماقتا. بۇيىلنىڭ باشلىرىدا ئۇلار كورلا ئەتراپىدىكى لوپنۇر تاش يولى بويىغا جايلاشقان باشقۇرىلىدىغان بومبا بازىسىغا ھۇجۇم قىلدى، بۇنىڭ نەتىجىسىدە خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسىنىڭ 21 ئەسكىرى ئۆلدى، 6 ئەسكەر يارىلاندى، زور مىقداردىكى ئەسكىرى بۇيۇملار كۆيدۈرۈپ تاشلاندى. خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى مىللى بۆلگۈنچىلەرنى قاتتىق قوللۇق بىلەن ئۆلتۈرگەشكە، مىللى زىددىيەتلەر بارغانسېرى كەسكىنلەشمەكتە ۋە بۇ، خىتاينىڭ پارتىلاش خارەكتېرلىك مەسىلىسىگە ئايلاندى ».

شۋېتسىيە پارلامېنت ئەزاسى شەرقىي تۈركىستان ۋەكىللىرىنى قوبۇل قىلدى

ئۆز مۇخبىرىمىز خەۋىرى: شۋېتسىيىدىكى يېشىللار پارتىيىسىنىڭ ياۋروپا پارلامېنتىدا دائىمى تۇرۇشلۇق پارلامېنت ئەزاسى مالولىن ھولىزىم خانىم، بۇيىل 3 - ئاينىڭ 22 - كۈنى بېلگىيەنىڭ پايتەختى برۇكسېل شەھىرىدىكى ياۋروپا پارلامېنت بىناسىنىڭ ئالدىدا خىتايغا قارشى نامايىش قىلىۋاتقان « ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى » نىڭ رەئىسى ئەنسەرجان باشچىلىقىدىكى شەرقىي تۈركىستان ۋەكىللىرىنى قوبۇل قىلدى.

مالولىن خانىم كۆرۈشۈش جەريانىدا، « ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى » نىڭ رەئىسى ئەنسەرجاننىڭ شەرقىي تۈركىستاننىڭ نۆۋەتتىكى سىياسى ۋەزىيىتى ھەققىدە بەرگەن قىسقىچە مەلۇماتىنى ئاڭلاپ ئۆتكەندىن كېيىن، « مەن ئۇيغۇرلار ھەققىدە يېتەرلىك مەلۇماتقا ئىگە ئەمەس، شۇڭا مۇمكىن قەدەر مېنى ئۇيغۇرلار ھەققىدە يېتەرلىك مەلۇمات بىلەن تەمىنلەپ تۇرغايلا، مەن شۋېتسىيە پارلامېنتىنىڭ ياۋروپا پارلامېنتىدا دائىمى تۇرۇشلۇق ۋەكىلى بولۇش سۈپىتىم بىلەن، شەرقىي تۈركىستان داۋاسىغا قولۇمدىن كېلىشىچە ياردەم قىلىمەن » دېدى. ئارقىدىن مالولىن خانىم شەرقىي تۈركىستان ۋەكىللىرى بىلەن خاتىرە ئۈچۈن سۈرەتكە چۈشتى ھەمدە بۇنىڭدىن كېيىن ياۋروپادا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلار بىلەن بولغان شەخسى دوستلۇق ۋە ھەمكارلىق مۇناسىۋىتىنى ئۈزلۈكسىز مۇددەت داۋام قىلدۇرۇشنى خالايدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ماناستىكى قانلىق پاجىئە

ئۆز مۇخبىرىمىز ئابدۇللا پامىر خەۋەر قىلىدۇ: بۇيىل 2 - ئاينىڭ 3 - كۈنى ماناس ناھىيىلىك يىمەك - ئىچمەك فابرىكىسىنىڭ ئىشچىسى ئەكرەم تۇردىنىڭ 12 ياشلىق قىزى ئايگۈل بىلەن 10 ياشلىق قىزى ئاينۇر، شۇ فابرىكىنىڭ خىتاي ئىشچىللىرىنىڭ 6 نەپەر ئوغلىنىڭ مەجبۇرى باسقۇنچىلىق قىلىشىغا ئۇچرىغان. نەتىجىدە 10ياشلىق ئاينۇرنىڭ ئىچىدىن قان كېتىپ، باسقۇنچىلىق قىلىنغان نەق مەيداندا ئېچىنىشلىق ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن. بەدىنى قاتتىق زەخملەنگەن 12 ياشلىق ئايگۈل دوختۇرخانىنىڭ جىددى قۇتقۇزۇش بۆلۈمىگە ئېلىپ كېلىنگەن.

بۇ ۋەقەدىن كېيىن، قىزلارنىڭ دادىسى ئەكرەم تۇردى ماناس ناھىيىلىك سوت مەھكىمىسىگە ئەرز قىلغان ھەمدە ناھىيىلىك ساقچى ئىدارىسىغىمۇ ئەرز سۇنغان. گەرچە ناھىيىلىك ساقچى ئىدارىسى 6 نەپەر باسقۇنچى خىتاينى تۇتۇپ سوراق قىلغان بولسىمۇ، ئەمما، « بۇئىشنى ئۇلار قىلماپتۇ » دەپ جاۋاپ بېرىش بىلەنلا كۇپايە قىلغان. قىزلارنىڭ باسقۇنچىلىققا ئۇچرىغانلىقى ناھايىتى ئېنىق تۇرسىمۇ ھەمدە ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتى ناھايىتى ئېچىنىشلىق بولغان بولسىمۇ، ئەمما ساقچى ئىدارىسى ھېچقانداق تەكشۈرۈش ئېلىپ بارمايلا ئاغزاكى خۇلاسە چىقىرىپ، باسقۇنچى 6 خىتاينى ئەتىسىلا قويۇۋەتكەن. بۇئەلەمگە چىدىمىغان ئەكرەم تۇردى، غەزەپكە پايلىماي قىزلىرىغا باسقۇنچىلىق قىلغان خىتايلاردىن ئىككىسىنى تۇتىۋېلىپ ئۆلتۈرىۋەتكەن. نەتىجىدە ساقچىلار ئۇنى دەرھال قولغا ئېلىپ تۈرمىگە تاشلىغان. ئۆلگەن ئىككى خىتاينىڭ ئىككى ئاكىسى ئەتىسى دوختۇرخانىدا جىددى قۇتقۇزىلىۋاتقان 12 ياشلىق ئايگۈلنى ۋە ئانىسى ئامىنەمنى پاجىئەلىك ھالدا ئۆلتۈرۈۋېتىپ كەتكەن. ئەپسۇسكى بۇ ئىككى قاتىل خىتاينى ھۆكۈمەت قولغا ئالمىغان ۋە ھېچقانداق جازا كۆرمىگەن. بۇ ناھەقچىلىققا چىدىمىغان 5 - 6 نەپەر ئۇيغۇر، قىزلارغا باسقۇنچىلىق قىلغان 6 نەپەر خىتاينىڭ ئۆيىگە كېچىدە باستۇرۇپ كىرىپ، ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىگە ئوت قويۇپ كۆيدۈرۈۋەتكەن. شۇ كېچىدە ئۇلار يەنە ئۇدۇل ساقچى ئىدارىسىغا باستۇرۇپ بېرىپ، ناھىيىلىك ساقچى ئىدارىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ۋاڭ يەمىلىنىڭ خىتاينى ئۆلتۈرۈۋېتىپ قېچىپ كەتكەن. ۋەقە يۈز بېرىپ ئەتىسى ۋە ئۆگۈنى كوممۇنىستلار بىگۇنا ئۇيغۇردىن 40 كىشىنى قولغا ئېلىپ تۈرمىگە تاشلىغان. ھازىر ئۇلار تۈرمىدە ناھايىتى ئېغىر ئەھۋالدا تۇرماقتا.

قازاقىستان پرېزىدېنتى نەزەر بايېۋقا يېزىلغان خەت

ئەسكەرتىش: بۇخەت، قازاقىستان ھۆكۈمىتىنىڭ خەمىت مۇھەممەت قاتارلىق ئۈچ نەپەر سىياسى پاناھلىق تىلىگۈچى ئۇيغۇرياشنى خىتاي ھۆكۈمىتىگە قايتۇرۇپ بەرگەنلىك مۇناسىۋىتى بىلەن، «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى» نىڭ قازاقىستان پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نەزەربايېۋقا فاكىس ئارقىلىق ۋە قازاقىستاننىڭ گېرمانىيىدىكى باش ئەلچىخانىسى ئارقىلىق يوللىغان مەخسۇس خېتىنىڭ ئەينەن نۇسخىسىدىن ئىبارەت. بۇخەت گېرمان تىلىدا يېزىلغان بولۇپ، تەھرىر بۆلۈمىمىز تەرىپىدىن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىندى. (داۋامى 2 - بەتتە)

« ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى » نىڭ، قازاقىستان پىرېزىدىنتى نۇرسۇلتان نەزەربايېۋقا يوللىغان خېتى

(بېشى 1 ـ بەتتە)

قازاقىستان پىرېزىدىنتى ھۆرمەتلىك نۇرسۇلتان نەزەربايېۋ جاناپلىرىغا:

مۆھتەرەم پىرېزىدېنت جاناپلىرىغا مەلۇمكى، ھۆكۈمىتىڭىز نۆۋەتتە ئۇيغۇرلارنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا خىتاي ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن تۈرمىلەردە ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ۋەھشى قىيىن ـ قىستاقلارغا دۇچار قىلىنىۋاتقانلىقىنى، سوت قىلماي تۇرۇپ تۈركۈملەپ ئۆلتۈرۈلۈپ ـ قىرىۋاتقانلىقىنى ناھايىتى ئېنىق بىلىپ تۇرۇپ، ئەنە يېقىندا شەرقىي تۈركىستاندىن ھاياتىنى قۇتقۇزۇپ دۆلىتىڭىزگە قېچىپ چىقىپ سىياسى پاناھلىق تىلىگەن خەمىت مۇھەممەت، قاسىم مەخپىر، ئىلياز زوردۇن قاتارلىق ئۈچ نەپەر ئۇيغۇر ياشنى خىتاي ھۆكۈمىتىگە قايتۇرۇپ بەردى، ھۆكۈمىتىڭىزنىڭ بۇ قىلمىشى، ئۇلارنى بىۋاستە ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرگەنلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس. بىز «ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى»، شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەق ـ ھوقۇقلىرىنىڭ دەپسەندە قىلىنىشىنى، غەيرى ئىنسانى سىياسى بېسىم ۋە قىرغىنچىلىقلارنى يېقىندىن كۆزىتىۋاتقان ۋە ئۇنىڭغا تېگىشلىك ئىنكاس قايتۇرۇپ كېلىۋاتقان بىر ئۇيغۇر تەشكىلاتى بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن، ھۆكۈمىتىڭىزنىڭ بۇ ئۈچ نەپەر ئۇيغۇر ياشنى خىتايغا قايتۇرۇپ بەرگەنلىكىدەك غەيرى ئىنسانى قىلمىشىنى قاتتىق ئەيىپلەش بىلەن بىرگە، دۆلىتىڭىزلارنىڭ بۇندىن كېيىن خەلقئارا كېلىشىمنامىلاردا ئېنىق كۆرسىتىلگەن مەجبۇرىيەتلىرىنى تولۇق ئادا قىلىشىنى ۋە ئىنسان ھەق ـ ھوقۇقلىرىغا رىئايە قىلىشىنى تەلەپ قىلىمىز.

پىرېزىدېنت جاناپلىرىغىمۇ مەلۇم بولغىنىدەك، تارىختىن بۇيان شەرقىي تۈركىستاندا ئۇيغۇر، قازاق، قىرغىز، ئۆزبېك، تاتار قاتارلىق مىللەتلەر بىرگە ياشاپ كەلمەكتە، بۇمىللەتلەر بىر ـ بىرى بىلەن ھەم دىنداش، ھەم قانداش بولۇپ، بۇخىل دىنداشلىق ۋە قانداشلىق مۇناسىۋىتى ئەلمىساقتىن تارتىپ داۋام قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. لېكىن بىزنىڭ تارىخى دۈشمىنىمىز بولغان خىتاي ئىمپېرىيالىزمى بۇ قېرىنداش مىللەتلەرنى بىر ـ بىرىگە دۈشمەن قىلىش ئۈچۈن ھەرخىل نەيرەڭلىرىنى ئىشقا سېلىۋاتىدۇ ۋە ئۇنىڭغا پۇرسەت ئىزدەپ كېلىۋاتىدۇ. شۇڭا ھۆكۈمىتىڭىز ئىنسان قېلىپىدىن چىققان خىتاي ئىمپېرىيالىزمىنىڭ يانتايىقى بولماي، قاتتىق ئېزىلىۋاتقان، خورلىنىۋاتقان ۋە سىزلەرگە قېرىنداش بولغان مەزلۇم ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تەرىپىدە تۇرۇشى ۋە ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلىشى كېرەك. ئەنە شۇندىلا مۇبارەك دۆلىتىڭىز قازاقىستان ئۆزىنىڭ تارىخى ۋەزىپىسىنى ئادا قىلغان بولىدۇ.

جاناپلىرىغا مەلۇم بولغايكى، تەشكىلاتىمىز « ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى»، ياۋروپادا ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇر زىيالىلىرى تەرىپىدىن 1990 ـ يىلى قۇرۇلغان بولۇپ، تەشكىلاتىمىز شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەق ـ ھوقۇقلىرىنى قوغداشنى، ۋەتىنىمىزدە دېموكراتىيىنى ھەقىقى يوسۇندا تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرۇشنى ۋە كەلگۈسىدە ئۇيغۇرلارنىڭ مىللى مۇستەقىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈشنى ئاساسى غايە ۋە مەقسەت قىلغان ھالدا پۈتۈن ياۋروپا مىقياسىدا پائالىيىتىنى داۋام قىلدۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ. قازاقىستان مۇستەقىللىققا ئېرىشكەندە بىز ئۇيغۇرلار ناھايىتى سۆيۈنگەن ۋە قازاق قېرىنداشلىرىمىزنىڭ خوشاللىقىغا ھەم تەنتەنىسىگە تەڭ ئورتاق بولغان ئىدۇق. چۈنكى بىز ئۇيغۇرخەلقى ئۈچۈنمۇ بىرمىللى ئازاتلىق يولىنىڭ ئېچىلغانلىقىنى ئىشەنچ بىلەن ھېس قىلغان ئىدۇق ۋە مۇستەقىل قازاقىستاننىڭ بىزئۇيغۇرلارنىڭ مىللى ئازاتلىق كۈرەشلىرىنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلەيدىغانلىقىغا ئىشەنچىمىز كامىل ئىدى. ئەپسۇسكى، دۆلىتىڭىزدە يۈزبەرگەن ئاخىرقى بۇ ۋەقە بىز بارلىق ئۇيغۇرلارنى قاتتىق ئۈمىتسىزلىككە دۇچارقىلدى ۋە ناھايىتى ئەپسۇسلاندۇردى. ھەقىقەتەنمۇ بىز ئۆزىمىزگە قانداش، دىنداش ۋە خوشنا بولغان بىردوستىمىزدىن بۇنداق بىر ۋاپاسىزلىقنى ئەسلا كۈتمىگەن ئىدۇق.

يۇقۇرىدا بايان قىلىپ ئۆتكىنىمىزدەك، قانخور خىتاي ھۆكۈمىتى ئۇيغۇرخەلقى بىلەن قازاق خەلقى ئوتتۇرىسىدىكى دوستلۇق رىشتىنى ۋە قېرىنداشلىق ئەھدىنى بۇزۇش ئۈچۈن ھەرخىل نەيرەڭلىرىنى ئىشقا سېلىپ كېلىۋاتىدۇ ۋە بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ھەم شۇنداق قىلىدۇ. شۇڭا بىز ھۇشيار بولۇپ، خىتاينىڭ بۇ تۇزىقىغا چۈشمەي، تارىختىن بۇيان داۋام قىلىپ كەلگەن دوستلىقىمىزنى تېخىمۇ تەرەققى قىلدۇرۇشىمىز ۋە ئۇنىڭ قەدىر ـ قىممىتىگە يېتىشىمىز لازىم.

ئاخىرىدا جاناپلىرىدىن شۇنى ئۈمىت ۋە تەلەپ قىلىمىزكى، دوست قازاقىستان ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەق ـ ھوقۇقلىرىنىڭ دەپسەندە قىلىنىشىغا ۋە ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىنىڭ ھەرخىل ھەقسىزلىق ۋە خورلۇقلارغا دۇچار قىلىنىشىغا قاراپ تۇرماسلىقى ۋە شۇنداقلا، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ دىنى، مىللى ئەركىنلىكلىرىنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان تۈرلۈك كۈرەشلىرىگە قولىدىن كېلىشىچە ياردەم بېرىشى كېرەك.

سىزگە چەكسىز ئېھتىرام ۋە ھۆرمەت بىلدۈرۈپ:
«ياۋروپا شەرقىي تۈركىستان بىرلىكى» نىڭ رەئىسى
ئەسقەرجان
1999 ـ يىلى 3 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى (گېرمانىيە)

پۈتۈن خىتاي زېمىنىنى پارىخورلۇق قاپلاپ كەتتى

خىتايچە «بېيجىڭ باھارى» ژورنىلىنىڭ بۇيىل 4 ـ ئايلىق سانىدىكى خەۋىرى:

نۆۋەتتە كوممۇنىستىك پارتىيە ھاكىمىيتى ئاستىدىكى خىتايدا پارىخورلۇق، تارىختىن بۇيانقى ئەڭ قاتتىق ئەۋجىگە چىققان دەۋرگە قەدەم قويدى. خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى 1978 ـ يىلى ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش سىياسىتىنى يولغا قويغان 20 يىلدىن بۇيان، خىتاي ھۆكۈمىتى جەمئى 712 مىڭدىن ئارتۇق پارىخورلۇق دېلوسىنى بىرتەرەپ قىلدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە سىياسى ـ قانۇن ۋە ھەربى ساھەدە پارىخورلۇق تېخىمۇ ئېغىر بولماقتا. ئۆتكەن يىلنىڭ كېيىنكى يېرىم يىلىدا خىتاي ھۆكۈمىتى 28 مىڭ نەپەر رېۋىزىيە خادىمى ئۇستىدىن تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندا، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئىككى مىڭ نەپىرى، يەنى يۈزدە بەش پىرسەنتى پارىخور بولۇپ چىققان. پەقەت سەنشا توسمىسى قۇرۇلۇشىنى ئېلىپ بېرىش جەريانىدىلا سىچۇەن ئۆلكىسى، بۇ قۇرۇلۇشقا ئاجرىتىلغان پۇلغا خىيانەت قىلغان 105 نەپەر ئەمەلدارنى قولغا ئالغان. خىتايدىكى پارىخور ۋە خىيانەتچى ئەمەلدارلار ئىچىدە، خىتاي ئالى خەلق تەپتىش مەھكىمىسى خىيانەتچىلىككە قارشى تۇرۇش ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ۋېي جى ، خىتاي جامائەت خەۋپسىزلىك مىنىستىرلىكىنىڭ مۇئاۋىن مىنىستىرى لى جىجۇ قاتارلىق يۇقۇرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلار بار.

خىتايدا بومبا پارتىلىتىش ۋەقەلىرى كۆپەيمەكتە

«بېيجىڭ باھارى» ژورنىلىنىڭ بۇيىل 4 ـ ئايلىق سانىدىكى خەۋىرى:

يېقىنقى مەزگىللەردىن بۇيان خىتاينىڭ ئىچكى ئۆلكىللىرىدە پارتىلاش ۋەقەلىرى شىددەت بىلەن كۆپەيمەكتە. پەقەت بۇيىل 1 ـ ئاي ئىچىدىلا خىتايدا 12 قېتىم پارتىلىتىش ۋەقەسى يۈزبېرىپ، 33 ئادەم ئۆلگەن، 100 گە يېقىن كىشى يارىلانغان. «خىتاي ئىجتىمائى پەنلەر ئاكادېمىيىسى» نىڭ دوكلاتىدا ئاشكارىلىنىشىچە، ئۆتكەن يىلى 1 ـ ئايدىن 9 ـ ئايغىچە بولغان مەزگىل ئىچىدە خىتايدا جەمئى 2500 قېتىم بومبا پارتىلاش ۋەقەسى يۈزبەردى. گەرچە بۇ پارتىلىتىش ۋەقەلىرى ئىچىدە شەخسى ئۆچ ئېلىش مەقسىدىدە ئېلىپ بېرىلغانلىرى بار بولسىمۇ، ئەمما مۇتلەق كۆپ قىسمى سىياسى سەۋەپتىن ئېلىپ بېرىلغان.

« شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » نەشر قىلدى

[redacted] چەتئەللىكلەر نەزىرىدىكى شەرقىي تۈركىستان [redacted]

تىنچسىزلىق

مايلس كلىمانس (ئاۋىستىرالىيە)

تىبەتلىكلەرنىڭ ئېلىپ بېرىۋاتقان مىللىي مۇستەقىللىق كۈرەشلىرى بارغانسىرى خەلقئارانىڭ دىققەت ـ ئېتىبارىنى قوزغاۋاتقان بۈگۈنكى ۋاقىتتا، جۇڭگو ھۆكۈمىتى دىققەت ـ ئېتىبارىنى يەنە بىر بۆلگۈنچى كۈچگە قارىتىشقا مەجبۇر بولدى. دۇنيا ئۇختىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئىنتايىن ئاز ساندىكى ئىسلام ئەللىرىدىن باشقا تېخى دۇنيانىڭ ھېچقانداق يېرىگە تونۇلمىغان، جۇڭگونىڭ غەربىدىكى موھىم ستراتېگىيىگە ئىگە ئۆلكە شىنجاڭ رىقابەت ئىچىدە تۇرماقتا.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان بۇ ئۆلكىدە بۆلگۈنچىلىك ھەركەتلىرى ئىزچىل يۈز بېرىپ كەلدى. نۆۋەتتە تىبەت داۋاسى ھەققىدە خەلقئارادا نۇرغۇن ماتېرىياللار تارقالماقتا، شۇنداقلا يېقىندىلا ھولليۋۇد تىبەت ھەققىدە مەخسۇس فىلىم ئىشلىدى، بۇ ئەھۋاللار خىتاي ھۆكمىتىنى قاتتىق بىئارام قىلىۋاتقان بولسىمۇ، ئەمما تەقدىرى ئوخشاش، جۇغراپىيەلىك ئورنىمۇ ئۇنىڭ بىلەن تۇتىشىپ تۇردىغان شىنجاڭ ئۆلكىسىنىڭ دالاي لاماغا ئوخشاش ھەممە ئېتىراپ قىلغان، ئۆز داۋاسىنى ئېلىپ باردىغان بىرشەخسى يوق.

خىتاينىڭ زېمىنىنىڭ ئالتىدەن بىر قىسمىنى تەشكىل قىلدىغان بۇ ئۆلكىدە ھۆكۈمەت ئېلان قىلغان 13 مىللەت بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئىسلام دىنىنىڭ سۈننى مەزھىپىگە مەنسۇپ بولغان ئۇيغۇرلار، بۆلگۈنچىلىك ھەركەتلىرىنىڭ ئاساسىنى تەشكىل قىلماقتا. ئۇلار ئۆلكىدىكى 17 مىليون ئاھالىنىڭ 8 مىليوننى تەشكىل قىلغان بولۇپ، بۇ ئۆلكىدىكى ئاھالىسى ئەڭ كۆپ مىللەت ھېساپلىنىدۇ. شۇنداقلا ئۇلار ئېتنىك جەھەتتىن بېيجىندىكى ھۆكۈمران مىللەتكە قارىغاندا ئۆزىنىڭ غەربىگە جايلاشقان تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىدىكى مىللەتلەرگە بەكرەك باغلىنىشلىق.

نەچچە ئون يىلدىن بۇيان، بىر زامانلاردا يىپەك يولىنىڭ مەركىزى بولغان شىنجاڭنىڭ چېگرىلىرى تاشقى دۇنياغا پۈتۈنلەي تاقالغان ئىدى. بىراق يېقىنقى يىللاردىن بۇيان چېگرالار سودا ئۈچۈن سىرتقا ئېچىۋېتىلدى، بۇنىڭ بىلەن ئۈچۈر ـ ئالاقە ئالماشتۇرۇشقا شارائىت تۇغۇلدى.

1979 ـ يىلى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئافغانىستانغا ھۇجۇم قىلىشى بىلەن، بۇ ئۆلكىدىمۇ مۇستەقىللىق تۇيغۇلىرى باشقىدىن باش كۆتۈرۈشكە باشلىغان ئىدى. سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ مەغلۇپ بولىشى ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىپلا پارچىلىنىشى، ئۇيغۇر ياشلىرى ئۈچۈن تۈرتكىلىك تەسىر كۆرسەتتى. بىر قىسىم ئۇيغۇر ياشلىرى ئافغانىستاندىكى مۇجاھىتلار ئۇرۇشىغا قاتناشتى. ئىسلام دىنى ئوتتۇرا ئاسىيادا ئومومى يۈزلۈك باش كۆتۈرۈلۈشكە باشلىغان چاغدا، بۇھال پۈتكۈل شىنجاڭغىمۇ تەسىر كۆرسىتىشكە باشلىدى. كوممۇنىستلارنىڭ كونتروللىقىدىن كېيىن شىنجاڭغا كۆچۈرۈلگەن ۋە ئولتۇراقلاشقان خىتايلارنىڭ سانى غايەت زور دەرىجىدە ئېشىپ، يەرلىك ئاھالىنىڭ نىسبىتىگە چوڭقۇر تەسىر كۆرسىتىشكە باشلىدى. 1949 ـ يىلى شىنجاڭدىكى خىتايلارنىڭ سانى پەقەت 2 ـ 3 پىرسەنت دەپ ھىساپلانغان بولسا، ھازىر ئۇلارنىڭ سانى 6 مىليونغا چىقىپ، 48 پىرسەنتكە يەتكەن. مۆلچەرلىنىشچە كېلەركى بىرقانچە ئون يىل ئىچىدىلا خىتايلارنىڭ شىنجاڭدىكى ئاھالىسى مۇتلەق كۆپ سانىنى ئىگىلەيدىكەن.

خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ تېرورىستلار پەيدا قىلغان ۋەقەلەر توغرىسىدىكى خەۋەرلىرى ئىشەنچىسىز. ئېيتىشلارغا قارىغاندا 1990 ـ يىل ئاپرىلدا شىنجاڭنىڭ غەربى جەنۇبىدىكى قەشقەرگە يېقىن رايوندا ھۆكۈمەتنىڭ مەسچىتلەرنى تاقىغانلىق سەۋەبىدىن يۈز بەرگەن نامايىشتا، يەرلىك ھۆكۈمەتلەر تەرىپىدىن 60 ئۇيغۇرنىڭ ئېتىپ تاشلانغانلىقى خەۋەر قىلىندى. ھۆكۈمەت ئۇيغۇرلارنىڭ مىللىي ھېسسىياتىغا نىسبەتەن باستۇرۇش، روھەختەكە ئېلىنمىغان دىنى سورۇنلارنى چەكلەش، دىنى ئۆلىما ۋە ئىماملارنىڭ سىياسى كۆز قارىشىنى مەجبۇرى ھالدا تېلىۋىزورلاردا كۆرسىتىش ۋە « قانۇنسىز » دىنى ھەركەت ھوقوقلىرنى قاتتىق چەكلەش قاتارلىق ئۇسوللاربىلەن جاۋاپ قايتۇردى.

1996 ـ يىلى خىتاينىڭ بىخەتەرلىكنى قوغداش كۈچلىرى ئاقسۇدىكى بىر يېزىدا ئافغانىستان ۋە ئوتتۇرا ئاسىيادىن كىرگۈزۈلگەن يېنىك قۇراللار بىلەن قوراللانغان ئۇيغۇرلار بىلەن توقۇنۇشۇپ قالغان. نەتىجىدە خىتاي ھۆكۈمىتى بىر قانچە مىڭ خەلق ئازاتلىق ئارمىيەسىنى ئۆلكىگە يۆتكەپ كېلىشكە مەجبۇر بولغان.

1997 ـ يىلى فېۋرالدا ئۆلكىنىڭ شىمالىدىكى غۇلجا شەھرىدە يەنە توپىلاڭ يۈز بەردى. بۇ توپىلاڭدا ئۇيغۇرلار تەرەپ ـ تەرەپتىن قوزغىلىپ، ماشىنىلارنى كۆيدۈرۈپ، خىتايلارنىڭ دۇكانلىرىنى ۋەيران قىلىپ، خىتاي دۆلەت بايرىقىنى كۆيدۈرۈپ تاشلىغان ۋە مۇستەقىللىك شۇئارلىرىنى توۋلاشقان. بۇ توپىلاڭدا ئۇيغۇر ۋە خىتايلاردىن بولۇپ 90 ئادەمنىڭ ئۆلگەنلىگى خەۋەر قىلىنغان. دېڭ شىياۋپىڭ ئۆلۈپ ئۈچ ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن شىنجاڭنىڭ مەركىزى ئۈرۈمچىدە كەينى ـ كەينىدىن ئۈچ ئاپتوبۇس پارتلاپ، ئاز دىگەندە 9 ئادەم ھاياتىدىن ئايرىلغان، 74 ئادەم يارىدار بولغان. ئارقىدىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا بېيجىڭنىڭ ئادەم ئەڭ كوپ توپلىشدىغان رايوندا بىر بومبا قاتتىق پارتىلغان. بۇ شىنجاڭنىڭ مۇستەقىللىك كۆرشىنىڭ ئەمدى خىتاينىڭ يۈرىكىگىچە يىتىپ بارغانلىغىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ

تىبەت ۋە شىنجاڭ بۆلگۈنچى كۈچلىرىنىڭ پايتەختكىچە سىڭىپ كىرگەنلىگىدىن قاتتىق چۈچىگەن بېيجىڭ شەھەرلىك ھۆكۈمەت، يېقىندىن بۇيان مېھمانخانىلارنى قورشاپ تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان. قازاقىستان، تۈركىيە، ھىندىستان قاتارلىق دۆلەتلەردىن كەلگەن ئۇيغۇرلارغا قانداشلىق مۇناسىۋىتى بولغان بارلىق مېھمانلارنى مېھمانخانىلاردىكى كۆزىتىش ئاپپاراتلىرى ئارقىلىق كۆزەتكەن ۋە تېلفۇن ئاپپاراتلىرنى ئوغرىلوقچە ئاڭلىغان. ئۇيغۇرلارنىڭ مىللىي داۋاسىغا كېلىدىغان ياردەم يالغۇز قازاقىستان، قىرغىزىستاندىن كېلىپلا قالماي، بەلكى يىراقتىكى سەئۇدى ئەرەبىستانى ۋە ئىرانغا ئوخشاش مۇسۇلمان دۆلەتلەردىنمۇ كېلىۋاتقان بولۇشى مۇمكىن.

يەنە بىر قاتار ياردەملەر ئۇيغۇرلارنىڭ چەتئەللەردە چىقىۋاتقان تەشۋىقات ماتېرىياللىرىدىن ۋە سەرگەردان ئۇيغۇر تەشكىلاتلىرىدىكى ئىقتىسادى ئاساسقا ئىگە كىشىلەردىن بولماقتا.

ئىلگىرى شىنجاڭداخېلى ئۇزۇن بىر مەزگىل تۇرغان «ئاسىيا ـ تىنچ ئوكيان بىخەتەرلىگىنى تەتقىق قىلىش مەركىزى» دىكى دروگلاندېي ئەپەندى مەزكۇر ژورنالنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلغاندا مۇنداق دېدى: « ۋاشىنگىتوندىكى ئۇيغۇر تەشكىلاتلىرىنىڭ ئىقتىسادىنىڭ سەئۇدى ئەرەبىستان تەرىپىدىن، باشقا تەشكىلاتلارنىڭكى بولسا تۈركىيە ۋە ئىراندىكى تەشكىلاتلار تەرىپىدىن تەمىنلىنىۋاتقانلىقى ئېنىق». ئىلىدىكى قوزغىلاڭدىن كېيىن سەئۇدى ئەرەبىستان ھۆكۈمىتى غەربىي ئىنسان ھەقلىرى ئورگانلىرىدىن خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شىنجاڭدىكى دىنى ئەركىنلىككە تېخىمۇ ئەھمىيەت بېرىشىنى تەلەپ قىلغان.

ئۆتكەن بىرنەچچە يىلدا بۆلگۈنچىلىك ۋەقەلىرى ئاندا ـ ساندا يۈز بېرىپ تۇرغان بولسىمۇ، ئەمما 1998 ـ يىلى ئاۋغۇستتا قەشقەرنىڭ يىراق يېزا بازىرىدا تۇيۇقسىز يۈز بەرگەن سەككىز خىتاي ساقچىسىنىڭ ئۆلتۈرۈلۈش ۋەقەسى بىلەن پۈتكۈل شەھەر قاتتىق قامال قىلىنغان. شىنجاڭنىڭ بازتكوم سېكرېتارى ۋاڭ لېچۈەن شاڭگاڭغا كەلگەندە مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش يىغىنى ئۆتكۈزگەن ۋە نۆۋەتتە شىنجاڭدا تېرورلۇق ھەركەتلىرى ياكى ئۇچىغا چىققان ئەكسىلئىنقىلابى قىلمىشلارنىڭ يامراپ كەتكەنلىگىنى ئىقرار قىلغان. ۋاڭ ئۆز سۆزىدە ھەتتا ئافغانىستاندىكى تالىبانلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان 19 تېرورىستتىن تەشكىل تاپقان

بىر گۇرۇھ شىنجاڭغا ئوغۇرلۇقچە كىرىپ، بۆلگۈنچىلىك ھەركەتلىرى ئېلىپ بارغانلىقىنى ئېيتقان. ياۋروپا ئاگېنتلىقلىرى بولسا مۇجاھىدلارنىڭ شىنجاڭغا ئېۋەتىلىشىدە ۋە خىتايغا قارشى قىلىنغان بىر قىسىم مۇجاھىدلىق ئۇرۇشلىرىدا ھالقىلىق رول ئوينىغانلىقىنى خەۋەر قىلىشقان.

ئۇيغۇرلارنىڭ ئەھۋالى تىبەتلىكلەرگە ئوخشىمايدۇ. ئۇلارنىڭ چەتئەللەردە داۋا ئېلىپ بېرىۋاتقانلىقتىن سەرگەردان ھۆكۈمىتى يوق. ئەمما شۇنداقتىمۇ ئۇلار ئوتتۇرا ئاسىيادىكى قورااللىق گۇرۇپپىلاردىن قورال - ياراققا ئىگە بولماقتا. ئۇلارنىڭ ئاساسلىقى قازاقىستاندىكى ئالمۇتا ئەتراپىدىن كەلمەكتە. ئۇ يەردىكى شەرقىي تۈركىستان جەمىيىتى ئۆز ئالدىغا گېزىتلەرنى چىقىرىپ، ئوتتۇرا ئاسىيا، تۈركىيە ۋە گېرمانىيەدىكى ئۇيغۇر تەشكىلاتلىرىغا تارقاتماقتا. ئۇندىن باشقا تەشكىلاتلارنىڭ يەنى مىڭدىن كۆپ ئەزاغا ئىگە شەرقىي تۈركىستان ئازاتلىق تەشكىلاتىنىڭ ھەركىتىمۇ ناھايىتى جىددى. شەرقىي تۈركىستان ئازاتلىق فرونتى شىنجاڭدىكى تۆمۈر يوللارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قۇرۇلۇشلارنى پارتىلىتىشنى تەشەببۇس قىلماقتا. بەزى ئەللەردىكى ئۇيغۇر جەمىيەتلىرى تىبەتلىكلەر بىلەن بىرلىشىپ ئىش ئېلىپ بارماقتا.

1998 - يىلى 7 - ئايدا رەئىس جاڭ زېمىن شاڭگاڭنى قايتۇرۇۋالغانلىقىنىڭ بىر يىللىق مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن تەبرىك يىغىنىغا قاتنىشىش ئۈچۈن شىنجاڭغا كەلگەن ۋە شىنجاڭنىڭ تىنچلىقىنىڭ جۇڭگو ئۈچۈن نەقەدەر موھىملىقى توغرىسىدا سۆز قىلغان. ئۇ سۆزىدە شىنجاڭدا داۋاملىق يۈز بېرىۋاتقان بۆلگۈنچىلىك ھەركەتلىرىنى قەتئىي باستۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ مۇقىملىقىنى ساقلاش ۋە قانۇنسىز دىنى ھەركەتلىرىنى قەتئىي توسۇپ، ئىقتىسادى تەرەققىياتىنىڭ يولىنى مۇقىملاشتۇرۇشنىڭ ئىنتايىن موھىملىقىنى تەكىتلىگەن.

ئارقىدىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا رەئىس جاڭ زېمىن قازاقىستاننى ئاساس قىلغان ئوتتۇرا ئاسىيادىكى بەش جۇمھۇرىيەتنى زىيارەت قىلغان. ئۇنىڭ بۇ قېتىمقى سەپىرى شىنجاڭغا چېگرىداش بولغان ئوتتۇرا ئاسىيا دۆلەتلىرىدىن شىنجاڭدىكى بۆلگۈنچىلىك ھەركەتلىرىنى قوللىماسلىق ۋە ئۇنى توسۇش ھەققىدە ۋەدە ئېلىشنى مەقسەت قىلغان. ئەمما ئۇنىڭ دەل ئاشۇ زىيارىتى جەريانىدا شىنجاڭدا يەنە كەينى - كەينىدىن ئۈچ بومبا پارتىلىدى. شۇنداقتىمۇ جاڭ زېمىن بۇ دۆلەتلەر بىلەن بۆلگۈنچىلەرنى قوللىماسلىق توغرىسىدا كېلىشىملەرنى ئىمزالاشقا مۇۋەپپەق بولدى.

شىنجاڭ جۇڭگونىڭ ئىستراتېگىيىسى ۋە ئىقتىسادى قۇرۇلۇشى ئۈچۈن ئىنتايىن موھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. بۇ ئۆلكە تاش يول ۋە تۆمۈر يوللار ئارقىلىق ئوتتۇرا ئاسىياغا ۋە ئۇنىڭدىنمۇ يىراققا ئۆلىنىپ ياۋروپاغىچە يېتىپ بارالايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە شىنجاڭدا نېفت ۋە تەبىئى گاز زاپىسى ئىنتايىن كۆپ بولۇپ، ئۇ پۈتۈن مەملىكەت نېفت ۋە تەبىئى گاز زاپىسىنىڭ تۆتتىن ئۈچ قىسمىنى ئىگەللەيدۇ. 1993 - يىلدىن باشلاپ جۇڭگو نېفت ئىمپورت قىلىدىغان دۆلەتكە ئايلانغان ئىدى. ھازىر بولسا شىنجاڭ ئۆزىنىڭ 20 مىليارت توننىدىن ئارتۇق نېفت زاپىسى، 280 مىليارت كۇبمېتىرلىق تەبىئى گاز زاپىسى بىلەن بۇنى ھەل قىلىشنى كۈتمەكتە.

شىنجاڭ يەنە كۆمۈر، تۆمۈر، قىممەتلىك تاش ۋە ئۇندىن باشقا نۇرغۇن تەبىئى بايلىققا ئىگە بولۇپلا قالماي، جۇڭگونىڭ يەنە ئاساسلىق پاختا ئىشلەپچىقىرىدىغان رايونىدۇر. ئۆتكەن بىر يىلدا شىنجاڭ پۈتۈن مەملىكەت پاختا ئومۇمى ئىشلەپچىقىرىشىنىڭ 25%نى ئىگەللىگەن. 1997 - يىلى شىنجاڭنىڭ خەلق ئىگىلىكى ئومومى كىرىمى 103 مىليارت يۈەن (12.6 مىليارت ئامېرىكا دوللىرى) غا يېتىپ، خەلق ئىگىلىكىنىڭ ئۆسۈش نىسبىتى 9.5 پىرسەنت بولغان. بۇ، جۇڭگونىڭ يېقىنقى بەش يىلدىن بۇيان ئۆزىنىڭ غەربىدىكى بۇ رايوننىڭ ئىقتىسادىنى تەرەققى قىلدۇرۇشقا قانچىلىك دەرىجىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. جۇڭگونىڭ 1997 - يىلىنىڭ ئاخىرغىچە بولغان بەش يىللىق پىلانى ئىچىدە، شىنجاڭنىڭ ھەرخىل تاشيول، تۆمۈريول، ئېلېكتىر ئىستانسىسى ۋە باشقا ئاساسى قۇرۇلۇشقا سالغان ئومومى مەبلىغى 170 مىليارت يۈەنگە يېتىپ، بۇ، مۇشۇ رايونغا 1949 - يىلدىن 1991 - يىلغا قەدەر سېلىنغان ئومومى مەبلەغقە توغرا كېلىدۇ.

ئۇيغۇر بۆلگۈنچىلەر ھېچقاچان ئاساسى قۇرۇلۇش پىروگراممىلىرىنى توسۇشقا ھەركەت قىلىپ باقمىغان. دىرگلادنېي ئەپەندىنىڭ كۆزىتىشىگە ئاساسلانغاندا، شىنجاڭدىكى بۇخىل بۇزغۇنچىلىق ھەركەتلىرى ھازىرغىچە بىرەر سانائەت تارماقلىرىدا ياكى ئاساسى قۇرۇلۇش ھىساپلانغان نېفت ئايرىش زاۋۇتلىرى، نېفت تۇرۇبىللىرى ۋە ياكى پويىز ۋە تۆمۈريوللاردا يۈز بەرمىگەن. ئەكسىچە ئۇنىڭ ئاساسى نىشانى ساقچى، ھۆكۈمەت ئورگانلىرى ۋە ھۆكۈمەت بىلەن تىل بىرىكتۈرۈۋالغان مىللى مۇناپىقلارغا قارىتىلغان.

شىنجاڭنىڭ تارىخى ئۇزۇن، بۇ رايون بىر زامانلاردا چىڭگىزخاننىڭ ئوغلى قۇبلايخاننىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا ئۆتكەن. ماركوپولو موڭغول ئىمپېرىيىسىنىڭ تازا روناق تاپقان دەۋرىدە، يەنى 73 - ئەسىرلەردە مۇشۇ رايوندىن ساياھەت قىلىپ ئۆتكەن. شىنجاڭ پەقەت 1759 - يىلى مانجۇ چىڭ سۇلالىسى تەرىپىدىن بېسىۋېلىنىپ ئۆلكىگە ئايلاندۇرۇۋېلىنغان. شۇندىن باشلاپ ئۇيغۇرلار ياشاپ كەلگەن بۇ زېمىنغا «شىنجاڭ» دېگەن نام (يېڭى تېررىتورىيە دېگەن مەنىدە) بېرىلگەن.

ئۇيغۇرلارنىڭ مۇستەقىللىققە بولغان ئىنتىلىشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس. چۈنكى ئۇلار تېخى يېقىنقى دەۋىردىلا، يەنى 1944 - يىلى جۇڭگو - ياپونىيە ئۇرۇشىنىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە مۇشۇ رايوندا شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى دەپ ئاتالغان يېڭى بىر دۆلەتنىڭ قۇرۇلغانلىقىنى ئېلان قىلغان ئىدى. 1950 - يىلى جۇڭگو ئازاتلىق ئارمىيىسى شىنجاڭغا كىرگەن ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ بۇقىسقا مۇستەقىللىق دەۋرىگە خاتىمە بەرگەن. شۇندىن باشلاپ شىنجاڭ جۇڭگونىڭ تېررىتورىيىسىگە قوشۇۋېلىنغان ۋە 1955 - يىلى ئۆكتەبىردە ئاپتونوم رايونغا ئۆزگەرتىلگەن . ئەمما، قىسقا مۇددەت مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيىتى ئۇيغۇرلارغا ناھايىتى چوڭقۇر مەدەتلەرنى قالدۇرغان.

جۇڭگونىڭ نۆۋەتتىكى ئادەمنى جەلىپ قىلارلىق دەرىجىدە گۈللىنىشى - ئۇنىڭ كەلگۈسىدە ئاسىيادا ئاچقۇچلۇق رول ئويناىدىغانلىقىدىن دېرەك بەرسە، يەنە بىر تەرەپتىن، سەئۇدى ئەرەبىستانى، ئىران ۋە تۈركىيەگە ئوخشاش دۆلەتلەرنىڭ ياردىمى بىلەن يۈز بېرىۋاتقان بۆلگۈنچىلىك ھەركەتلىرىنى توسۇشتا تېخىمۇ قاتتىق پوزىتسىيەسىنى ئىپادىلىمەكتە.

جۇڭگو - شىنجاڭنىڭ ئىقتىسادى تەرەققىيات ۋە باشقا ئىستراتېگىيىلىك جەھەتلەردىكى موھىملىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلماقتا. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ جۇڭگونىڭ 12 دىۋىزىيە ئارمىيىسى شىنجاڭنىڭ روسىيە ۋە ھىندىستانغا چېگرىداش رايونلىرىنى كېچە - كۈندۈز باقماقتا.

(بۇ ماقالە «ئاۋۇستىرالىيە ھەپتىلىك ژورنىلى» نىڭ 1998 - يىللىق 10 - سانىدىن تەرجىمە قىلىپ ئېلىندى)

ئەنگىلىزچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى: تۇرسۇن مۇھەممە

خىتايدا جەمئىيەت ئامانلىقى بارغانسېرى ناچارلاشماقتا

خىتايچە «بېيجىڭ باھارى» ژورنىلىنىڭ بۇ يىل 4 - ئايلىق سانىدىكى خەۋىرى:

خىتاي ئىجتىمائى پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ دوكلاتىدىكى سانلىق مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا، خىتايدا ئىشسىزلارنىڭ سانىنىڭ شىددەت بىلەن كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ، ئۆتكەن يىلى 1 - ئايدىن 9 - ئايغىچە خىتاي بويىچە جىنايى ھەركەتلەرنىڭ ئېشىش نىسبىتى يۈزدە 22 پىرسەنت ئاشقان. گەرچە ئۆتكەن يىلى خىتاي ھۆكۈمىتى «قاتتىق زەربە بېرىش» ھەركىتىنى ھېچ توختاتماي ئېلىپ بارغان بولسىمۇ، ئەمما بۇنىڭ ھېچقانداق ئۈنۈمى بولمىغان. بۇ جىنايى ھەركەتلەر ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق، قاتىللىق ۋە ئادەملەرنى گۆرۈگە ئېلىش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئادەملەرنى مەجبۇرى گۆرۈگە ئېلىش ھەركەتلىرى بارغانسېرى كۆپەيگەن. بۇ ھال خىتايدا كىشىلەرنى قاتتىق ئەندىشىگە سالماقتا.

شەرقىي تۈركىستاننىڭ نۆۋەتتىكى ئومۇمى سىياسى ۋەزىيىتىگە بىر نەزەر

پەرھات مۇھەممىدى

(ئەسكەرتىش: تۆۋەندىكى بۇ ماقالە، «شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى» نىڭ نامىدا خەلقئارالىق تەشكىلاتلارغا يوللاش ئۈچۈن ھازىرلانغان شەرقىي تۈركىستان ھەققىدىكى ئومۇمى دوكلاتنىڭ مۇقەددىمە قىسمى بولۇپ، ئۇنىڭدىكى سانلىق مەلۇماتلار، «شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى» بىۋاستە قولغا چۈشۈرگەن خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ 100پارچىغا يېقىن ھۆججەت ـ ماتېرىيالى، ۋەتەندىن كەلگەن خەتلەر ھەمدە «خەلقئارا شەرقىي تۈركىستان مىللى مەركىزى» ، « دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» قاتارلىق خەلقئارالىق تەشكىلاتلىرىمىزنىڭ سانلىق مەلۇماتلىرىغا ئاساسلىنىپ تۈزۈپ چىقىلدى، شارائىتنىڭ چەكلىمىسى تۈپەيلىدىن سانلىق مەلۇماتلاردا يېتەرسىزلىكلەرنىڭ بولۇشى تەبىئى. دوكلاتىمىزنى خەلقئارالىق قانۇنلارغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن پەقەتلا دەلىل ـ ئىسپات ۋە سانلىق مەلۇماتلارنى كۆرسىتىشنى ئاساس قىلىپ، سىياسى جەھەتتىن مۇلاھىزە ئېلىپ بارمىدۇق، سىزلەرنىڭ تەنقىدى ـ پىكىر بېرىشىڭىزلارنى چىن دىلىمىزدىن ئۈمىت قىلىمىز،

ھۆرمەت بىلەن: «شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى» نىڭ باشلىقى ئابدۇلجېلىل قاراقاش)

نۆۋەتتە شەرقىي تۈركىستاندا كوممۇنىست خىتاي ھاكىمىيتىگە قارشى مىللىي كۈرەشلەر ۋە قوراللىق توقۇنۇشلار، 1949 ـ يىلى كوممۇنىست خىتاي ئارمىيىسى شەرقىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلغاندىن بۇيانقى ئەڭ كۈچەيگەن ۋە زورايغان بىردەۋىرگە قەدەم قويدى. بولۇپمۇ يېقىنقى بىرقانچە يىلدىن بۇيان شەرقىي تۈركىستاندا خىتاي ھاكىمىيتىگە قارشى قوراللىق ھەرىكەتلەرنىڭ ئارقا ـ ئارقىدىن شىددەت بىلەن مەيدانغا كېلىشى ۋە بۇخىل ھەرىكەتلەرنىڭ پەيدىن ـ پەي ئومۇملىششقا قاراپ يۈزلىنىشى بىلەن، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا يېرىم ئەسىردىن بۇيان داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان مۇتلاق ھاكىمىيتى ئېغىردەرىجىدە داۋالغۇچقا ئۇچراپلا قالماستىن، شەرقىي تۈركىستاندىكى بۇ جىددى سىياسى مۇقىمسىزلىق، ئۇنىڭغا خوشنا بولغان قازاقىستان، قىرغىزىستان، پاكىستان، ئافغانىستان، ھىندىستان، تاشقى موڭغولىيە، روسىيە قاتارلىق ئەللەرنىڭ كەلگۈسى بىخەتەرلىكىگە، شۇنداقلا پۈتۈن ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ كەلگۈسى مۇقىملىقىغىمۇ ئېغىر دەرىجىدە تەھدىت ئېلىپ كەلمەكتە.

1976 ـ يىلى خىتايدا «مەدەنىيەت ئىنقىلاۋى» ئاخىرلاشقاندىن تارتىپ تاكى 80 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىغا قەدەربولغان مەزگىل ئىچىدە شەرقىي تۈركىستاندىكى يەرلىك خەلق خىتاي ھاكىمىيتىگە قارشى نامايىش قىلىش، يىغىلىش ئۆتكۈزۈش، نارازىلىق خېتى يېزىش، يوشۇرۇن ھالدا تەشۋىقات ۋاراقلىرىنى تارقىتىش قاتارلىق تىنچلىق شەكلىنى ئالغان ئۇسۇللارئارقىلىق، كوممۇنىست خىتاي ھاكىمىيتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا يۈرگۈزۈۋاتقان زوراۋانلىق سىياسىتىگە نارازىلىقلىرىنى بىلدۈرۈپ كەلگەن ئىدى. ئەمما 90 ـ يىلى كىرگەندىن بۇيان، تىنچلىق شەكلىنى ئالغان بۇخىل نارازىلىق ۋە قارشىلىق كۆرسىتىش ھەرىكەتلىرى ناھايىتى تېز تەرەققى قىلىپ، بىردىنلا قوراللىق كۈرەشكە ئايلىنىپ كەتتى. 1990 ـ يىلى 4 ـ ئايدا شەرقىي تۈركىستاننىڭ جەنۇبىدىكى ئاقتۇ ناھىيىسىگە قاراشلىق بارىن يېزىسىدا يۈزبەرگەن «بارىن دېھقانلارقوزغىلىڭى»، بۇخىل قوراللىق كۈرەشنىڭ باشلانغۇچى بولدى. گەرچە بارىن ئىنقىلاۋى خىتاي ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن قانلىق شەكىلدە باستۇرۇلغان بولسىمۇ، ئەمما بۇخىل قوراللىق كۈرەشلەر ناھايىتى تېزلا پۈتۈن شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھەممە رايونىغا يېيىلدى.

مەسىلەن، مەركىزى گىرمانىيىدىكى «شەرقىي تۈركىستان ئالاقە ـ ئۇچۇرمەركىزى» نىڭ شەرقىي تۈركىستاندىن بىۋاستە قولغا چۈشۈرگەن خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ بەزى ھۆججەت ۋە دوكلاتلىرىدىكى سانلىق مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا، 1990 ـ يىلدىن 1999 ـ يىلى 1 ـ ئايغا قەدەر شەرقىي تۈركىستاندا خىتاي ھاكىمىيتىگە قارشى جەمئىي 150 قېتىمغا يېقىن چوڭ ـ كىچىك مىللىي توقۇنۇش يۈزبەرگەن. بۇھەرىكەتلەرنىڭ 100 گە يېقىنراقى قوراللىق كۈرەش بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئۈرۈمچى، كۇچار، قۇمۇل، قەشقەر، خوتەن، تۇرپان، ئاقسۇ، توقسۇ، غولجا، قاراماي، بۆرتالا قاتارلىق رايونلىرىدا جەمئىي 70 قېتىمدەك پارتىلاش ۋەقەسى يۈزبەرگەن، قەشقەر، گۇما، خوتەن، غولجا، قورغاس، نىلقا، ئاقسۇ، ئۈرۈمچى، تەكلىماكان چۆللۈكى، كۇچار، توقسۇ، كەلپىن قاتارلىق رايونلىرىدا يەرلىك پارتىزانلاربىلەن خىتاي ئارمىيىسى ۋە ساقچىللىرى ئوتتۇرىسىدا جەمئىي 30 قېتىمدەك كەڭ دائىرىدە بىۋاستە قوراللىق توقۇنۇش يۈزبەرگەن. 90 ـ يىلدىن بۇيان شەرقىي تۈركىستاندا يۈزبېرىۋاتقان خىتايغا قارشى مىللىي ھەرىكەتلەردە، قوراللىق كۈرەش ئومۇمى كۈرەشنىڭ 3 تەن 2 قىسمىنى، نامايىش قىلىش، يىغىلىش ئۆتكۈزۈش قاتارلىق تىنچلىق شەكلىنى ئالغان مىللىي كۈرەشلەر ئومۇمى مىللىي كۈرەشلەرنىڭ تەخمىنەن 3 تەن بىر قىسمىنى ئىگەللىگەن. يۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان 70 قېتىملىق پارتىلىتىش ۋەقەسىدە، 1992 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى (چاغاننىڭ ئىككىنچى كۈنى) ۋە 1997 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى (دىڭ شياۋپىڭنىڭ ماتەم مۇراسىمى كۈنى) ئۈرۈمچىدە يۈزبەرگەن ئىككى قېتىملىق ئاپتوبۇس پارتىلىتىش ۋەقەسىنى ھىساپقا ئالمىغاندا، باشقا پارتىلىتىش ۋەقەلىرىنىڭ ھەممىسى خىتاينىڭ ھەربى ئورگانلىرىنى، ساقچى ئىدارىلىرىنى، ھۆكۈمەتنىڭ موھىم ئورگانلىرىنى بىۋاستە نىشان قىلغان ، 30 قېتىملىق چوڭ قوراللىق توقۇنۇشمۇ پۈتۈنلەي بىۋاستە ھالدا ئەسكەر، ژاندارما، ساقچى ۋە خەلق ئەسكەرلىرىگە قارشى ئېلىپ بېرىلغان. «شەرقىي تۈركىستان ئىمفورماتسىيون مەركىزى» نىڭ خىتاينىڭ ئىچكى ھۆججەتلىرىگە ئاساسلىنىپ تۈزۈپ تەمىنلىگەن سانلىق مەلۇماتىغا ئاساسلانغاندا، 70 قېتىملىق پارتىلىتىش ۋەقەسىدە ئۆلگەن ۋە ياربدار بولغانلارنىڭ سانى تەخمىنەن مىڭ ئەتراپىدا.

«ئۈرۈمچى شەھەرلىك سىياسى قانۇن كومىتېتى» نىڭ 1997 ـ يىلى 6 ـ ئايدا ئېلان قىلغان رەسمى ستاتىستىكىسىغا ئاساسلانغاندا، ئۈرۈمچىدە يۈزبەرگەن «5 ـ فېۋرال» ئاپتوبۇس پارتىلىتىش ۋەقەسىدە ۋە « 25 ـ فېۋرال» ئاپتوبۇس پارتىلىتىش ۋەقەسىدە ئۆلگەن ئادەتتىكى خىتاي پۇخراسىنىڭ سانى جەمئىي 13 نەپەر، ياربلانغانلارنىڭ سانى 72 نەپەر بولۇپ، بۇسان، 1990 ـ يىلدىن بۇيان شەرقىي تۈركىستاندا يۈزبەرگەن 70 قېتىملىق پارتىلاش ۋەقەسىدە ئۆلگەن ۋە ياربلانغانلارنىڭ (مىڭ ئەتراپىدا) تەخمىنەن 0.13 پىرسەنتىنىلا تەشكىل قىلىدۇ، بۇپارتىلاشلاردا ئۆلگەن ۋە ياربلانغانلارنىڭ 99.83 پىرسەنتى ئەسكەر، ژاندارما، ساقچى، خەلق ئەسكىرى ۋە ھۆكۈمەتنىڭ بەزى يۇقۇرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلىرى، شۇنداقلا سانىسىزلىغان بىگۇنا كىشىلەرنىڭ ئۆلۈشىگە ۋە تۈرمىلەرگە تاشلىنىشىغا سەۋەپچى بولغان ئازساندىكى يەرلىك مىللىي مۇناپىقلاردىن ئىبارەت.

پارتىلىتىش ۋەقەلىرى ۋە قوراللىق توقۇنۇشلار 1996 ـ يىلى ئىنتايىن شىددەتلىك بولدى. «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى»، «لەنجۇ ھەربى رايونى»، ۋە «شىنجاڭ ھەربى رايونى» نىڭ 1996 ـ يىلى 5 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنى بىرلىكتە تارقاتقان «شىنجاڭدىكى توپىلاڭلارنى باستۇرۇشتىن دوكلات» دىگەن ھۆججەتتە مۇنداق دېيىلگەن: **«بۇيىل 4 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنىدىن بۇيان شىنجاڭ رايونىدا30 دىن ئوشۇق ھۆكۈمەت ۋە ئارمىيە ئورگانلىرى مىللى بۆلگۈنچى تەشكىلاتلارنىڭ قوراللىق ھۇجۇمىغا ئۇچراپ، 40 تىن ئارتۇق ھۆكۈمەت بىناسى زىيانغا ئۇچرىغان. شىنجاڭ رايونىدا ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ 17 قېتىم قوراللىق توپىلاڭ يۈزبەرگەن، ھۆكۈمەت بىنالىرىدا 48 قېتىم بومبا پارتىلاش يۈزبەرگەن، بۇ ۋەقەلەرگە65 مىڭ ئادەم قاتناشقان. 4 ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن بۇيان 430 دىن ئوشۇق پارتىيە، ھۆكۈمەت، ئارمىيە ۋە قوراللىق ساقچى قىسىملىرى ئېغىر ياربدار بولغان ۋە بەزىللىرى ئۆلگەن، 670 تىن ئارتۇق مىللى بۆلگۈنچى دۈشمەن ئۇنسۇرلار ھالاك بولدى».**

بىز يۇقۇرىدا تىلغا ئېلىپ ئۆتكەن ئىككى قېتىملىق ئاپتوبۇس پارتىلىتىش ۋەقەسىمۇ پەقەتلا شەرقىي تۈركىستاندا كۈندىن ـ كۈنگە كۆپىيىۋاتقان خىتاي كۆچمەنلىرىنى ئاگاھلاندۇرۇش يۈزىسىدىن يەككە ھالدا ئېلىپ بېرىلغان

ھەركەتتىن ئىبارەت.

يۇقارقى ستاتىستىكىلىق مەلۇماتلارمۇ شۇنى ئېنىق كۆرسىتىدۇكى، نۆۋەتتە شەرقىي تۈركىستاندا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان قوراللىق كۆرەشلەردە ھېچقاچان ئادەتتىكى خىتاي پۇخرالىرى زەربە بېرىش نىشانى قىلىنمىغان. ۋەتەن ئىچىدە پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان يەرئاستى تەشكىلاتلىرىنىڭ چەتئەللەردىكى شەرقىي تۈركىستان تەشكىلاتلىرىغا يوللىغان باياناتى ۋە ئاخباراتلىرىدىمۇ، ئۆزلىرىنىڭ كۆرەش ئوبيېكتىنىڭ ئادەتتىكى خىتاي خەلقى بولماستىن، بەلكى شەرقىي تۈركىستاندا فاشىستىك ۋە تېررورىستىك سىياسەت يۈرگۈزۈۋاتقان خىتاي ھاكىمىيىتى ئىكەنلىكى، ئەگەر شەرقىي تۈركىستاندىكى تەشكىلاتلار نوقۇل ھالدا خىتاي پۇخرالىرىغا زەربە بېرىش ھەرىكىتى ئېلىپ بارغان تەقدىردە، ھەر كۈنى ئەڭ ئاز مىڭدىن ئارتۇق خىتاي پۇخراسىنىڭ ھاياتىدىن ئايرىلىپ قالىدىغانلىقى ئېنىق بايان قىلىنغان.

مەيلى شەرقىي تۈركىستاندىكى يەرئاستى تەشكىلاتلارنىڭ پۈرگراممىسىدا بولسۇن ياكى ۋەتەن سىرتىدا پائالىيەت ئېلىپ بېرىلىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان تەشكىلاتلىرىنىڭ ھەرىكەت پۈروگراممىسىدا بولسۇن، شەرقىي تۈركىستاندا ياشاۋاتقان ئادەتتىكى خىتاي پۇخرالىرى ھېچقاچان زەربە بېرىش ياكى ھۇجۇم قىلىش نىشانى قىلىنمىغان. دېمەك، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ تاشقى دۇنياغا شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي ھەرىكەتلەرنى «ئادەتتىكى خىتاي خەلقىنى ئۆلتۈرۈشنى مەقسەت قىلغان غازات ئۇرۇشى ۋە تېررورىستىك ھەرىكەت» دەپ تەشۋىق قىلىشىنىڭ ھېچقانداق ئەمەلىي ياكى ستاتىستىكىلىق ئاساسى يوق.

خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ بەزى ئىچكى ماتېرىياللىرىدىكى سانلىق مەلۇماتلارغا ۋە چەتئەلدە پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان «شەرقىي تۈركىستان مىللىي مەركىزى»، «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» ھەمدە «شەرقىي تۈركىستان ئالاقە- ئۇچۇر مەركىزى» قاتارلىق ئورگانلارنىڭ ستاتىستىكىلىق مەلۇماتلىرىغا ئاساسلانغاندا، پەقەت 1990-يىلدىن بۈگۈنگە قەدەر شەرقىي تۈركىستاندا خىتايغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان قوراللىق ۋە تىنچلىق شەكلىدىكى مىللىي كۆرەشلەرگە يەرلىك خەلقتىن 300 مىڭدىن ئارتۇق كىشى بىۋاسىتە قاتناشقان. بۇ كۆرەشلەر جەريانىدا نەقمەيداندا خىتاي ئەسكەرلىرى تەرىپىدىن ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەن، مەھكىمىدە ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىپ ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەن ۋە تۈرمىلەردە قىيىن - قىستاق دەستىدىن ئۆلۈپ كەتكەن ئۇيغۇرلارنىڭ ئومۇمىي سانى تەخمىنەن 7000 ئەتراپىدا، بۇ ۋەقەلەر سەۋەبىدىن قولغا ئېلىنغانلار تەخمىنەن 560 مىڭ ئادەم چىقتىم (بۇلارنىڭ بىر قىسمى سوراق قىلىنىپ قويۇپ بېرىلگەن). ھۆكۈمەت تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەنلەرنىڭ تەخمىنەن 10 پىرسەنتى سوت قىلىنىپ مەھكىمە قارارى ئارقىلىق ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەن، 90 پىرسەنتى بولسا نەقمەيداندا ئۆلتۈرۈلگەن ۋە تۈرمىلەردە سوت قىلىنماي تۇرۇپ قىيىن - قىستاقتا ئۆلتۈرۈلگەن. ئەپسۇسكى، كىشىنىڭ دىققەت - ئېتىۋارىنى قوزغايدىغان نۇختا شۇكى، يۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان خىتاي ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن ۋە قولغا ئېلىنغانلارنىڭ تەخمىنەن 7 پىرسەنتى خىتايغا قارشى قوراللىق كۆرەشلەر جەريانىدا، 93 پىرسەنتى بولسا تىنچلىق شەكلىنى ئالغان نارازىلىق ھەرىكەتلىرى جەريانىدا ئۆلتۈرۈلگەن ۋە قولغا ئېلىنغان. مەسىلەن، 1995-يىلى 7-ئاينىڭ 7-كۈنى شەرقىي تۈركىستاننىڭ خوتەن شەھرىدە يۈز بەرگەن خىتايغا قارشى نامايىش جەريانىدا، شۇ بىر كۈننىڭ ئۆزىدىلا نامايىشقا قاتناشقان 3000 ئادەم تۇتۇپ كېتىلگەن. يەنە مەسىلەن، 1997-يىلى 2-ئايدا شەرقىي تۈركىستاننىڭ غۇلجا شەھرىدە يۈز بەرگەن خىتاي ھۆكۈمىتىگە قارشى كەڭ - كۆلەملىك نامايىش جەريانىدا، نەقمەيداندا 400 دىن ئارتۇق ئۇيغۇر ئەسكەرلەر تەرىپىدىن ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەن، پەقەت غۇلجا ۋەقەسى مۇناسىۋىتى بىلەنلا ھازىرغا قەدەر ئىلى رايونىدا قولغا ئېلىنغانلارنىڭ ئومۇمىي سانى تەخمىنەن 75 مىڭ ئادەم چىقتىم (بۇلارنىڭ بىر قىسمى سوراق قىلىنىپ قويۇپ بېرىلگەن).

بۇيەردە شۇنى ئەسكەرتىپ ئۆتمەكچىمىزكى، 1997-يىلى غۇلجا ۋەقەسى يۈزبەرگەندىن كېيىن، خىتاي ھۆكۈمىتى مەزكۇر ۋەقەنى تاشقى دۇنياغا بىلدۈرگەندە، پاكىتنى بۇرمىلاپ، غۇلجىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ خىتاي پۇخرالىرىنى ئۆلتۈرۈش ھەرىكىتى قوزغىغانلىقىنى بايان قىلدى. گەرچە ۋەقە جەريانىدا ئۇيغۇرلار بىلەن خىتايلار ئوتتۇرىسىدا قىسمەن توقۇنۇشلار يۈزبەرگەن بولسىمۇ، ئەمما بۇخىل توقۇنۇش ئۇيغۇرلار بىلەن ئىلى رايونىغا يەرلەشكەن ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۈەنى» (خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى يېرىم قوراللانغان زاپاس ئەسكىرى قىسمى) نىڭ يېزا ئىگىلىك 1-دېۋىزىيىسى قارمىقىدىكى خىتاي خەلق ئەسكەرلىرى ئوتتۇرىسىدا يۈزبەرگەن بولۇپ، ئۇ توقۇنۇشنىڭ يۈزبېرىشىغا تامامەن «بىڭتۈەن» قارمىقىدىكى خىتايلار سەۋەبچى بولغان. چۈنكى ئۇلار خىتاي ئەسكەرلىرىگە ۋە ساقچى - ژاندارمىللىرىغا ماسلىشىپ يەرلىك نامايىشچىلارنى تۇتقۇن قىلىشقا ۋە قىرغىن قىلىشقا بىۋاسىتە قاتناشقان، بۇھال، يەرلىك خەلقنىڭ «بىڭتۈەن» قارمىقىدىكى خىتاي پۇخرالىرىغا بولغان نارازىلىقىنى قوزغىغان.

دېمەك، كوممۇنىست خىتاي ھاكىمىيىتى شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ تىنچلىقى شەكلى بىلەن ئوتتۇرىغا قويغان ھەققانى تەلەپلىرىگە فاشىستىك ھالدا قانلىق باستۇرۇش، كوللېكتىپ تۇتقۇن قىلىش ۋە قىرغىن قىلىشتىن ئىبارەت تېررورىستىك ۋاستىلار ئارقىلىق جاۋاپ قايتۇرغىنى ئۈچۈن، بۇخىل ھادىسە، شەرقىي تۈركىستاندا ئەسلىدىكى تىنچلىق شەكلىنى ئالغان مىللىي كۆرەشلەرنىڭ پەيدىن - پەي قوراللىق كۆرەشلەرگە ئايلىنىپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولغان. چۈنكى يەرلىك خەلق پارتىزانلىق تۈسىنى ئالغان قوراللىق كۆرەشلەردە تېخىمۇ ئاز قۇربان بېرىدىغانلىقىنى ۋە تېخىمۇئاز تۇتقۇنغا ئۇچرايدىغانلىقىنى ھېس قىلغان.

نۆۋەتتە شەرقىي تۈركىستاندا يۈزبېرىۋاتقان مىللىي ۋەقەلەرگە ئومۇمىي يۈزلۈك نەزەر سالىدىغان بولساق، بۇخىل كۆرەشلەر قوراللىق توقۇنۇش، پارتىلىتىش، نامايىش قىلىش، مەخپىي ھالدا خىتاي ھاكىمىيىتىگە قارشى تەشۋىقات ئېلىپ بېرىش، خىتاي ھۆكۈمىتىگە ۋە چەتئەلدىكى خەلقئارا تەشكىلاتلارغا ئوچۇق ياكى مەخپىي شەكىلدە نارازىلىق مەكتۇبى يوللاش .... قاتارلىق خىلمۇ - خىل شەكىللەرنى ئۆزئىچىگە ئالغان، مىللىي تەركىپ جەھەتتىن ئوقۇغۇچى - ئوقۇتقۇچى، دېخان، ئىشچى، دىنى زات، ئەدىبىياتچى ۋە سەنئەتچىلەر قاتارلىق ھەممە ساھەنى ئۆزئىچىگە ئالغان. مىللىي ھەرىكەتلەرنىڭ دائىرىسى شەرقىي تۈركىستاننىڭ جەنۇبىدىكى قەشقەر، خوتەن ، ئاقسۇنى ۋە شەرقىي تۈركىستاننىڭ شىمالىدىكى ئىلىنى مەركەزقىلغان ھالدا، شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھەممە رايونلىرىغا كېڭەيگەن. شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللى ھەرىكەتلەرنىڭ خارەكتېرىنى ۋە يېتەكچى ئىدىيىسىنى كۆزەتكىنىمىزدە، ھەرخىل شەكىلنى ئالغان بۇ كۆرەشلەرنىڭ ھەممىسىلا كوممۇنىست خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ھاكىمىيىتىنى ئاغدۇرۇپ تاشلاش ۋە شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ تەل - تۆكۈس مىللى مۇستەقىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈشنى ئاساسى غايە ۋە مەقسەت قىلغان.

شەرقىي تۈركىستاندا خىتايغا قارشى پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان مەخپىي تەشكىلاتلارنىڭ ئومۇمىي سانى ھەققىدە ئېنىق بىرمەلۇمات يوق، ئەمما، «شىنجاڭ ئۇيغۇرئاپتونوم رايونلۇق سىياسى - قانۇن كومىتېتى» نىڭ رەئىسى بادەيىنىڭ 1990-يىلدىكى بىردوكلاتىدا، شەرقىي تۈركىستاندا يەرلىك مىللەتلەردىن تەشكىللەنگەن ئاساسلىق 14مەخپىي تەشكىلات بارلىقى بايان قىلىنغان ئىدى. ئەمما خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ نۆۋەتتە تارقاتقان ئىچكى ماتېرىياللىرىدا بۇخىل تەشكىلاتلارنىڭ سانىنىڭ 100 دىن ئاشقانلىقى قەيت قىلىنغان. گېرمانىيىدىكى «شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى» نىڭ بىۋاستە شەرقىي تۈركىستاندىن ئىگەللىگەن مەلۇماتلىرىغا ئاساسلانغاندا، نۆۋەتتە شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان چوڭ - كىچىك يەرئاستى تەشكىلاتلارنىڭ سانى تەخمىنەن 300 ئەتراپىدا (بۇلارنىڭ ئىچىدە 4 - 5 كىشىدىن تەشكىللەنگەن مارجىنال گۇرۇپپىلارمۇ مەۋجۇت). بۇلارنىڭ ئىچىدە گەرچە چوڭ تەشكىلاتلار ئوتتۇرىسىدا ھەمكارلىق ۋە ئالاقە تورى مەۋجۇت بولسىمۇ، ئەمما بىخەتەرلىك يۈزىسىدىن كۆپ ساندىكى تەشكىلاتلار ئۆزئالدىغا مۇستەقىل پائالىيەت ئېلىپ بارماقتا.

« دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى » ـــ شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللىي كۈرەشلەرنىڭ مەھسۇلى

ئۆمەرجان شاھيارى

ھەممىمىزگە مەلۇمكى، ۋەتەن سىرتىدا خەلقىمىز كوممۇنىست خىتاي ھاكىمىيىتىگە قارشى كۈرەش قىلىۋاتقان 50 يىلغا يېقىن ۋاقىتتىن بۇيان، ياشلار ھەرىكىتىدە خېلى ئۇزۇن بىر مەزگىلگىچە ھەرىكەتسىزلىك ۋە پاسسىپلىق ھۆكۈم سۈرۈپ كەلگەن ئىدى، ياشلار ھەرىكىتىنىڭ تەشكىلىي قۇرۇلمىسىمۇ چېچىلاڭغۇ ۋە جانسىز ئىدى، توغرىسىنى ئېيتساق، ۋەتەن سىرتىدىكى مىللىي مۇجادىلىدە ياشلىرىمىز خېلى ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ئۆزلىرىنىڭ سىياسىي مەۋجۇتلۇقىنى پەقەتلا كۆرسىتەلمەي كەلگەن ئىدى. ئەمما يېقىنقى يىللاردىن بۇيان شەرقىي تۈركىستاندا مىللىي كۈرەشنىڭ بىردىنلا شىددەت بىلەن كۈچىيىپ كېتىشى ۋە بۇ ھەرىكەتلەرنىڭ ئاساسلىق كۈچىنى ۋە ئالدىنقى سېپىنى پۈتۈنلەي ياشلارنىڭ تەشكىل قىلىشى - ۋەتەن سىرتىدىمۇ شەرقىي تۈركىستان ياشلار ھەرىكىتىنىڭ بىردىنلا جانلىنىپ كېتىشى ۋە كۈچىيىشىدە ھەل قىلغۇچ موھىم رول ئوينىدى. بولۇپمۇ ۋەتەن ئىچىدىكى مىللىي كۈرەشلەر جەريانىدا سانسىزلىغان ياشلىرىمىزنىڭ ۋەتەن - مىللەت يولىدا قىممەتلىك ھاياتىنى قۇربان قىلىشى ۋە ئۇلارنىڭ دۈشمەن ئالدىدا ئۆلۈمگە قىلچە پىسەنت قىلمايدىغان جەڭگىۋار روھىنى نامايەن قىلىشى، ۋەتەن سىرتىدىكى ياشلىرىمىزنىڭ ئىرادىسىنى، جاسارىتىنى ۋە جەڭگىۋارلىقىنى ئاشۇردى. مانا شۇنىڭ ئىلھامى بىلەن، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ۋەتەن سىرتىدىكى شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى جىددىي تۈردە تەشكىللىنىپ، بىر - بىرى بىلەن زىچ ھەمكارلىشىپ ۋە ئىتتىپاقلىشىپ، ۋەتەن ئىچىدىكى شەرقىي تۈركىستان ياشلار ھەرىكىتىگە يېقىندىن ماسلىشىش مەقسىتىدە، 1996 - يىلى 11 - ئايدا پۈتۈن دۇنيادىكى ئۇيغۇر ياشلىرى ۋەكىللىرى گېرمانىيىنىڭ ميونخېن شەھىرىگە يىغىلىپ، تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە تۇنجى نۆۋەتلىك «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» نى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا ئېچىپ، پۈتۈن دۇنيادىكى شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىنىڭ سىياسىي جەھەتتىن بىرلەشكەنلىكىنى پۈتۈن دۇنياغا رەسمىي جاكالىدى. بۇقېتىمقى قۇرۇلتاي، ۋەتەن سىرتىدىكى شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىنىڭ رەسمىي تەشكىللىنىشىدا، مۇنتىزىملىشىشىدا ۋە سىستېمىلىشىشىدا قاراپ ئاتقان تۇنجى قەدىمى ئىدى. بۇقېتىمى تۇنجى قۇرۇلتايدا، قۇرۇلتاي رەئىسى ئۆمەرقانات ياشلار قۇرۇلتىيىنىڭ ئاساسىي مەقسىتى ھەققىدە توختىلىپ: «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيىنىڭ ئاساسىي مەقسىتى - نۆۋەتتە شەرقىي تۈركىستاندا كۈندىن - كۈنگە كۈچىيىۋاتقان خىتاي ھاكىمىيىتىگە قارشى مىللىي كۈرەشلەرگە، جۈملىدىن ۋەتەن ئىچىدىكى ياشلار ھەرىكىتىگە يېقىندىن ماسلىشىش ۋە چەتئەللەردىكى ياشلىرىمىزنىڭ بارلىق ماددىي ۋە مەنىۋى كۈچىنى سەۋەپەرۋەر قىلىپ، ۋەتەن ئىچىدىكى ياشلار ھەرىكىتىگە ئاكتىپ تۈردە ياردەم بېرىش، ۋەتەن ئىچىدىكى خەلقىمىزنىڭ ئېچىنىشلىق ساداسىنى دۇنيا جامائەتچىلىكىگە تېخىمۇ لايىقىدا ئاڭلىتىش ۋە شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسىنى قىسقا مۇددەت ئىچىدە خەلقئارالاشتۇرۇشنى تىرىشىپ قولغا كەلتۈرۈش، شۇنداقلا ۋەتەن سىرتىدىكى شەرقىي تۈركىستان مىللىي ھەرىكىتىنى ۋە ياشلار ھەرىكىتىنى مۇنتىزىملاشتۇرۇش قەدىمىنى تېزلىتىشتىن ئىبارەت» دەپ كۆرسەتكەن ئىدى.

ھەقىقەتەنمۇ تۇنجى نۆۋەتلىك دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى بارلىققا كەلگەندىن بۇيان، قۇرۇلتاي رەھبەرلىك ئورگىنى پۈتۈن دۇنيادىكى ئۇيغۇر ياشلىرىنى ئومۇمىي يۈزلۈك سەپەرۋەرلىككە كەلتۈرۈپ، بىر تەرەپتىن شەرقىي تۈركىستاندا يۈز بېرىۋاتقان سىياسىي ۋەقەلەرنى ۋە خەلقىمىزنىڭ ساداسىنى غەرب ئەللىرى ۋە ئىسلام ئەللىرىنى ئاساس قىلغان پۈتۈن دۇنيا جامائەتچىلىكىگە ئۈزلۈكسىز لايىقىدا ئاڭلىتىشقا تىرىشسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئىنتايىن چەكلىك بولغان ماددىي ۋە مەنىۋى كۈچىنى سەپەرۋەرلىككە كەلتۈرۈپ، شەرقىي تۈركىستانغا چېگرىداش بولغان ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىنى بازا قىلغان ھالدا، ۋەتەن ئىچىدىكى مىللىي كۈرەشكە ۋە ياشلار ھەرىكىتىگە قولىدىن كېلىشىچە ياردەم بېرىشكە تىرىشتى، يەنە شۇنداقلا ۋەتەن سىرتىدىكى شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىغا بولغان تەلىم - تەربىيىنى كۈچەيتىپ، بارلىق ياشلارنى قۇرۇلتاي ئەتراپىغا توپلاپ، «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» نى شەرقىي تۈركىستان ياشلار ھەرىكىتىنىڭ بازىسىغا ئايلاندۇرۇشقا تىرىشتى. مانا شۇ ئاساستا، 2 - نۆۋەتلىك «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى»، 1998 - يىلى 12 - ئايدا تۈركىيىنىڭ پايتەختى ئەنقەرەدە تېخىمۇ مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا ئۆتكۈزۈلدى. بۇقېتىمقى قۇرۇلتاي، كۆلىمى، سىياسىي تەسىرى، ۋەكىللەرنىڭ سانى جەھەتتىن تۇنجى نۆۋەتلىك قۇرۇلتايغا قارىغاندا تېخىمۇ زور ۋە كۆپ بولدى، بۇقېتىمقى قۇرۇلتايغا دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى شەرقىي تۈركىستان تەشكىلاتلىرى دېموكراتىك ئۇسۇلدا سايلاپ چىققان 62 نەپەر ياشلار ۋەكىلى قاتناشقاندىن سىرت، يەنە ۋەتەن سىرتىدا پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان بارلىق شەرقىي تۈركىستان تەشكىلاتلىرىنىڭ ئاساسلىق مەسئۇللىرى تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئىشتىراق قىلدى. دېمەك بۇ، ۋەتەن سىرتىدىكى ياشلار ھەرىكىتىنىڭ ئومۇملىققا ئىگە بولغانلىقىنى، مۇنتىزىملىشىشقا، سىستېمىلىشىشقا قاراپ يۈزلەنگەنلىكىنى ۋە پەيدىن - پەي ۋەتەن سىرتىدا ياشاۋاتقان بارلىق شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ ھىمايىسىگە ۋە قوللىشىغا ئېرىشكەنلىكىنى ئېنىق كۆرسىتىپ بەرمەكتە.

«دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» بارلىققا كېلىشتىن بۇرۇن، تاشقى دۇنيادىكى شەرقىي تۈركىستان ياشلار ھەرىكىتىدە بىرقاتار تەييارلىق باسقۇچلىرى بېسىپ ئۆتۈلدى، 90 - يىللىرى كىرگەندىن بۇيان، ئالدى بىلەن ئامېرىكىدىكى شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى تەشكىللىنىپ، «ئەڭرىتاغ ئوقۇغۇچىلار جەمئىيىتى» نى قۇرۇپ چىقتى، ئارقىدىنلا شۋېتسارىيە، گېرمانىيە ۋە تۈركىيىدىكى ياشلار ئورتاق ھالدا «شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى» نى قۇرۇپ ۋە ئۇنىڭ ئورگان گېزىتى «شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى» گېزىتىنى تەسىس قىلىپ، بۈگۈنكى كۈندە پائالىيىتىنى داۋام قىلدى، كېيىن يەنە تۈركىيىدىكى شەرقىي تۈركىستانلىق ياش ئوقۇغۇچىلار «شەرقىي تۈركىستان ئوقۇغۇچىلار بىرلىكى» نى قۇرۇپ، تۈركىيىدىكى «شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى» نىڭ يېتەكچىلىكىدە ئاكتىپ ھالدا مىللىي داۋاغا قاتناشتى، ئاخىرىدا ئوتتۇرا ئاسىيا تۈرك جۇمھۇرىيەتلىرىدىكى ياشلارنى ئاساس قىلغان ھالدا، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى بىرلىشىپ، 1995 - يىلى 10 - ئايدا قازاقىستاندا «تۇنجى نۆۋەتلىك دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى مەدەنىيەت كۈنلىرى» پائالىيىتىنى ئۇيۇشتۇردى، بۇقېتىمقى يىغىندا، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى ۋەكىللىرى تاشقى دۇنيادا ئېلىپ بېرىلىدىغان ياشلار ھەرىكىتىنىڭ ئومۇمىي ستراتېگىيىسى ھەققىدە ئەتراپلىق پىكىر ئالماشتۇردى ۋە قىسقا ۋاقىت ئىچىدە چەتئەلدە بارلىق شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىك ئورگىنى قۇرۇپ چىقىش ھەققىدە بىردەك پىكىرگە كەلدى. بۈگۈنكى «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» مانا شۇنداق جەريانلاردىن ئۆتۈپ بارلىققا كەلدى.

ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» - چوڭقۇر ئاممىۋى ئاساسقا ۋە سىياسىي كۈچكە ئىگە بولۇپ، ئۇنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ۋە خەلقئارادا كۈچلۈك سىياسىي نوپۇزغا ئىگە قىلىش - ۋەتەن سىرتىدا ياشاۋاتقان بارلىق شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان تارىخىي ۋە زېمىسى ۋە مىللىي، ۋىجدانىي بۇرچى. شۇڭا ھەربىر شەرقىي تۈركىستانلىق ياش «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» دىن ئىبارەت بۇ سىياسىي بازىنىڭ ئەتراپىغا زىچ ئۇيۇشۇپ، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدىكى مىللىي كۈرەشنىڭ مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشىشى ئۈچۈن تېگىشلىك تۆھپە قوشۇشى لازىم.

ناتو سىرىپلارغا قاراتقان ئىككىنچى باسقۇچلۇق ھەرىكەت پىلانىنى باشلىدى

ئۆزخەۋىرىمىز: بىرقانچە كۈندىن بۇيان كوسوۋادىكى سىرىپ كۈچلىرىنى شۇنچە قاتتىق بومباردىمان قىلىپمۇ يەنە كوسوۋادىكى سىرىپ قىرغىنچىلىقىنى توختىتالمىغان ناتو (شىمالى ئاتلانتىك ئەھدى تەشكىلاتى)، ئىككىنچى باسقۇچلۇق ھەرىكەت پىلانىنى باشلىدى ۋە 44 - پارالېلنىڭ ئاستىدىكى سىرىپ ئەسكىرى نىشانلىرىنى بىۋاستە ئۇرۇشقا باشلىدى. 44 - پارالېلنى «ئۆلۈم سىزىقى» دەپ ئېلان قىلغان ناتو ئەسكىرى كۈچلىرى، سىرىپلارغا، « ئەگەر سەن بۇ سىزىقنىڭ شىمالىغا چېكىنمىسەڭ ئۆلىسەن » دەپ جاكالىدى. ناتونىڭ ئىككىنچى ھەرىكەت پىلانى 3 - ئاينىڭ 29 - كۈنى رەسمى باشلاندى ۋە ناتو ئايروپىلانلىرى 44 - پارلېلنىڭ ئاستىدىكى سىرىپ ئەسكىرى كۈچلىرىنى بىۋاستە ھالدا بومباردىمان قىلىشقا باشلىدى.

يەنەبىرتەرەپتىن سىربىستان ھۆكۈمىتى ناتودىن ئۆچ ئېلىش مەقسىدىدە، كوسوۋالىق ئالبانلارنىڭ 6 نەپەر ئاساسلىق رەھبىرىنى ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىپ ئېتىپ ئۆلتۈردى. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئاگانى ۋە ھاجىيۇلار فىرانسىيىدە ئۆتكۈزۈلگەن سىرىپ - كوسوۋا تېنچلىق سۆھبىتىگە قاتناشقان رەھبەرلەر ئىدى. ئۇندىن باشقا يەنە سىربىستان قوشۇنلىرى كوسوۋانىڭ ھەر تەرىپىدە كوسوۋالىقلارنىڭ ئۆيلىرىنى ئۆرۈپ - كۆيدۈرۈپ، تەلۋىلەرچە قىرغىنچىلىق قىلىشقا باشلىدى. كوسوۋانىڭ پايتەختى پىرىشتىنەدە ياشاۋاتقان ئاز ساندىكى سىرىپلار ئۆزلىرىنى كوسوۋالىق ئالبانلاردىن پەرىقلەندۈرۈش ئۈچۈن، ئىشىكگە ۋە تاملىرىغا سىرىپلارنىڭ ئىشارىتى بولغان «س» ھەرپىنى يېزىپ قويىدى. سىرىپ ئەسكەرلىرى بۇ ھەرىپ يېزىلغان ئۆيلەرگە چېقىلمىدى.

كوسوۋادا ناتو ئەسكىرى ھەرىكىتى باشلانغان بىرقانچە كۈن ئىچىدە، پەقەت ئالبانىينىڭ ئۆزىگىلا 70 مىڭ كوسوۋالىق مۇساپىر قېچىپ كەلدى.

ئۆتكەن بىرىلنىڭ ئۆزىدىلا ئۆيىنى تاشلاپ قاچقان كوسوۋالىق مۇساپىرلارنىڭ سانى 500 مىڭغا يەتتى، بۇ، كوسوۋانىڭ ئومومى نوپوسىنىڭ 4 تەن بىر قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ.

بۈگۈنگە قەدەر سىرىپلار كوسوۋادا 300 يېزىنى كۆيدۈرۈپ ۋە ئۆرۈپ - تۈزلەپ يوق قىلىۋەتتى، بۇ يېزىلاردىكى 350 مىڭ كوسوۋالىق مۇساپىر باشقا يۇرتلارغا قېچىپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى.

نۆۋەتتە600 مىڭدىن ئارتۇق كوسوۋالىق مۇساپىر سىرىپلارنىڭ قىرغىنچىلىقىدىن ساقلىنىپ قېلىش ئۈچۈن ماكېدونىيە، ئالبانىيە قاتارلىق دۆۋلەتلەرگە قاراپ قاچماقتا.

سىربىستاندىكى ئۇرۇش جىنايەتچىلىرى

ئەنگلىيە ھۆكۈمىتى كوسوۋادىكى قىرغىنچىلىقنىڭ جاۋابكارلىرىنى ئېلان قىلىپ، ئۇلارنى گوللاندىيىنىڭ لاھىي شەھىرىدىكى خەلقئارا ئۇرۇش جىنايەتچىلىرىنى سوراق مەھكىمىسىگە تۇتۇپ بېرىش كېرەكلىكىنى بايان قىلدى. ئەنگلىيە ئېلان قىلغان سىرىپ ئۇرۇش جىنايەتچىلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1. سلوبودان مىلوشېۋىچ: (يۇگوسلاۋىيە پىرېزىدېنتى)
2. رادومىر ماركوۋىچ: (يۇگوسلاۋىيە بىخەتەرلىك تەشكىلاتىنىڭ باشلىقى)
3. ۋىلاز كو شتېلىكوۋىچ: (يۇگوسلاۋىيە ئىچكى ئىشلار مىنىستىرى)
4. گېنېرال دىراگولىيۇب ئوجدانىچ: (يۇگوسلاۋىيە ئارمىيىسى باش مەسلىھەتچى ئورۇنباسارى)
5. گېنېرال پاۋكوۋىچ: (كوسوۋادىكى ھەربىي ھەرىكەتكە بىۋاستە كومانداسلىق قىلغان يۇگوسلاۋىيە 3 - كورپۇس ئارمىيىسىنىڭ قوماندانى)
6. نىكولاي ساينوۋىچ: (يۇگوسلاۋىيە باش مىنىستىرى ئورۇنباسارى)

روسىيە ئاق دېڭىزغا ھەربى پاراخوتلىرىنى كىرگۈزۈشنى قارار قىلدى

ئۆز خەۋىرىمىز: ناتو يۇگوسلاۋىيەگە قارشى ھەربى ھەرىكەت باشلىغان 24 - مارت كۈنىلا، بومباردىماننىڭ دەرھال توختۇتۇلىشى ئۈچۈن غەرپ ئەللىرىگە چاقىرىق قىلغان روسىيە، ناتوغا ھەيۋە كۆرسىتىش ئۈچۈن يەتتە ئۇرۇش پاراخوتىدىن تەركىپ تاپقان دېڭىز پىلوتىنى ئاق دېڭىزغا كىرگۈزىشنى قارار قىلدى. پاراخوتلارنىڭ ئالدىنقى قىسمى 4 - ئاينىڭ 4 - كۈنى، ئىككىنچى قىسمى 4 - ئاينىڭ 6 - كۈنى ئىستانبۇل بوغىزىدىن كېچىپ ئاق دېڭىزغا كىرىدۇ.

روسىيەنىڭ باش مىنىستىرى يېۋگېنى پىرىماكوۋنىڭ مۇرەسسە ئۈچۈن بېلگىراتقا قىلغان ئاخىرقى سەپىرى ئۇتۇقسىزلىققا ئۇچۇرغاندىن كېيىن روسىيەنىڭ ئالغان بۇ قارارى، غەرپ ئەللىرىنى ئەندىشىگە سالدى.

گېزىتىمىز 1999 - يىلى 3 - ئاينىڭ 15 - كۈنىدىن ئېتىبارەن نەشر قىلىنماقتا.
جانابى ئاللاھ مەدەتكارىمىز بولغاي!

ETIC
Lindwurmstr. 99
80337 Munchen Germany
E Mail: etic@ uygur.com
Internet:www.uygur.com
Tel:0049/89/5438898
Fax: 0040/89/54456330

گېزىتىمىزگە بېسىلغان ماقالىلارنىڭ مەۋقەسى ئاپتۇرلىرىمىزغا ئائىتتۇر. گېزىتىمىزگە ئەۋەتىلگەن ماقالىلار قايتۇرۇلمايدۇ. ۋەتەن ھەققىدىكى مۇھىم ئاخباراتلارغا مۇۋاپىق ھەق بېرىلىدۇ.

تەھرىرلەر:
پەرىدە نىياز
ئايگۈل نەسەتكىچىك
كورىكتور:
ئۇچقۇن قەشقىرى

گېزىتنىڭ قۇرغۇچىسى ۋە ساھىبى:
ئابدۇلجېلىل قارقاش
گېزىت مەسئۇلى ۋە باش تەھرىر:
پەرھات مۇھەممىدى
تەھرىر ۋە مونتاژ:
ئۆمەرجان شاھيارى

«شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى» نەشر قىلدى

« ئۇچقۇندىن يالقىن چىقىدۇ » ئۇيغۇر ماقال - تەمسىللىرى

ئۇچقۇن

« شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » نەشىر قىلدى

1999 - يىلى 4 - ئاي

3 - سان

(ئومۇمىي 5 - سان)
گېرمانىيەدە نەشىر قىلىندى

ھەپتىلىك سىياسىي - ئىلمىي
گېزىت

گېزىتىمىز 1999 - يىلى
3 - ئاينىڭ 15 - كۈنىدىن
ئېتىبارەن نەشىر قىلىنماقتا

خوتەندە بىر مۇجاھىت بەدىنىگە بومبا تېڭىپ خىتاي ساقچىللىرىنىڭ ئارىسىغا ئېتىلىپ كىرىپ ئۆزىنى پارتىلاتتى

ئۆز مۇخبىرىمىز ئابلىز پىدائى خەۋەر قىلىدۇ: 1999 - يىلى 3 - ئاينىڭ 28 - كۈنى، يەنى مۇبارەك قۇربان ھېيتنىڭ 1 - كۈنى ناماز ۋاقتىدا، خوتەن شەھىرىدە خىتاي ساقچىللىرى جامائەتنىڭ ناماز ئوقۇشىنى توسۇشقا ئورۇنغان، دەل بۇ پەيتتە بېلىگە كۈچلۈك پارتلاش خارەكتېرلىق بومبا تېڭىۋالغان بىر ئۇيغۇر مۇجاھىت تۇيۇقسىزلا ئوتتۇرىغا چىقىپ جامائەتنى ئۇرۇپ - سوقۇۋاتقان خىتاي ساقچىللىرىغا قاراپ ئېتىلغان، بۇنى سەزگەن 4 نەپەر خىتاي ساقچىسى مۇجاھىدىمىزنى ئېتىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا يېپىشىپ كەلگەن، بۇچاغدا مۇجاھىدىمىز بېلىگە تېڭىۋالغان بومبىنىڭ پىلىكىنى تارتقان. مۇجاھىدىمىزنىڭ بەدىنىدىكى بومبا يەر - جاھاننى زىل - زىلىگە سالغان ھالدا دەھشەتلىك پارتلاپ، نەقمەيدانىدىلا مۇجاھىدىمىز شېھىت بولغان، شۇنىڭ بىلەن بىرگە 8 نەپەر خىتاي ساقچىسى ئۆلگەن ۋە كۆپلىگەن خىتاي ساقچىسى ئېغىر يارىلانغان. ۋەقەدىن كېيىن خىتاي ھۆكۈمىتى خوتەندە جىددىي ھەربىي ھالەت يۈرگۈزۈپ، خوتەنگە كىرىدىغان بارلىق يوللارنى قاتتىق قامال قىلىپ سىرتتىن خوتەن تەۋەسىگە ھېچكىمنى كىرگۈزمىگەن.

شېھىت بولغان مۇجاھىدىمىزنىڭ ئىسىم - فامىلىسى ھازىرغا قەدەر ئېنىق گېزىتىمىزگە نامەلۇم. گېزىتىمىز كېيىنكى سانلىرىدا ۋەتەنداشلىرىمىزغا ئېنىقمۇ تەپسىلىي خەۋەر بېرىشكە تىرىشىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا يەنە شەرقىي تۈركىستاندىن كەلگەن خەۋەرلەرگە ئاساسلانغاندا، 4 كۈنلۈك قۇربان ھېيت جەريانىدا شەرقىي تۈركىستاننىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدا بومبا پارتلاش ۋەقەلىرى يۈز بەرگەن.

بېرلىندا ئۆتكۈزۈلگەن كوسوۋا ھەققىدىكى خەلقئارالىق كونفرانستا شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ئالاھىدە تەكىتلەندى

ئۆزمۇخبىرىمىز خەۋەر قىلىدۇ: بۇيىل 4 - ئاينىڭ 4 - كۈنى « گېرمانىيە مۇسۇلمان ئادۋۇكاتلار جەمئىيىتى » بېرلىن شەھىرىدە كوسوۋا مەسىلىسى ھەققىدە مەخسۇس خەلقئارالىق كونفرانس ئۆتكۈزدى.

(داۋامى 2 - بەتتە)

« دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى »، لى پېڭنىڭ تۈركىيەگە زىيارەتكە كەلگەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن تۈركىيە پارلامېنتىنىڭ باشلىقى ھىكمەت چېتىنگە مەكتۇپ يازدى

ئۆزمۇخبىرىمىز خەۋىرى: بۇيىل 4 - ئاينىڭ 4 - كۈنى « دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى »، خىتاي پارلامېنتىنىڭ باشلىقى لى پېڭنىڭ تۈركىيەگە رەسمىي زىيارەتكە كەلگەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن تۈركىيە پارلامېنتىنىڭ باشلىقى ھىكمەت چېتىن ئەفەندىگە ئالاھىدە مەكتۇپ يوللاپ، ئۇنىڭغا شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئۆزۈەتتىكى سىياسىي ۋەزىيىتى ھەققىدە تەپسىلىي مەلۇمات بېرىش بىلەن بىرگە، تۈركىيە پارلامېنتى ۋە ھۆكۈمىتىدىن خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستاندا يۈرگۈزىۋاتقان قىرغىنچىلىق سىياسىتىگە يېقىندىن دىققەت قىلىشنى ۋە ئۇنىڭغا تېگىشلىك ئىنكاس قايتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، شۇنىڭ بىلەن بىرگە، ھىكمەت چېتىن ئەفەندىدىن لى پېڭ بىلەن كۆرۈشكەندە ئۇنىڭغا خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھەقلىرى تاجاۋۇزچىلىقلىرىنى تىلغا ئېلىشنى نەزەردىن ساقىت قىلىۋەتمەسلىكىنى ئىلتىماس قىلدى.

« دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى » ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى دولقۇن ئەيسانىڭ ئىمزاسى بىلەن تۈركچە يېزىلغان بۇ مەكتۇپ، 4 - ئاينىڭ 4 - كۈنى فاكس ئارقىلىق بىۋاستە ھالدا تۈركىيە پارلامېنتىنىڭ باشلىقى ھىكمەت چېتىنغا يوللاندى.

لى پېڭ تۈركىيەنىڭ باش مىنىستىرى بۈلەنت ئەجەۋىتتىن تۈركىيەدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ خىتايغا قارشى « مىللىي بۆلگۈنچىلىك » ھەرىكەتلىرىنى چەكلەشنى تەلەپ قىلدى

شاڭگاڭدا چىقىدىغان « شىڭداۋ » گېزىتىنىڭ بۇيىل 4 - ئاينىڭ 7 - كۈنىدىكى سانىغا بېسىلغان خەۋەرنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسلانغاندا، تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىگە رەسمىي زىيارەت ئۈچۈن كەلگەن خىتاي پارلامېنتىنىڭ باشلىقى لى پېڭ، مۇشۇ ئاينىڭ 5 - كۈنى تۈركىيەنىڭ باش مىنىستىرى بۈلەنت ئەجەۋىت بىلەن كۆرۈشكەندە، تۈركىيە ھۆكۈمىتىدىن ئۆزۈن يىللاردىن بۇيان تۈركىيەدە خىتايغا قارشى ھەرىكەت ئېلىپ بېرىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان تەشكىلاتلىرىنىڭ سىياسىي پائالىيەتلىرىنى چەكلەشنى ھەمدە خىتاينىڭ دۆۋلەت پۈتۈنلىكىگە ھۆرمەت قىلىشنى تەلەپ قىلغان.

(داۋامى 3 - بەتتە)

قازاقىستان قايتۇرۇپ بەرگەن خەمىت مۇھەممەت قاتارلىق ياشلار غولجىدىكى ھەربىي تۈرمىگە قامالدى

قازاقىستاندىكى « ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقى » نىڭ رەئىسى قەھرىمان غوجامبەردى خەۋەر قىلىدۇ: شەرقىي تۈركىستاندىن كەلگەن خەۋەرلەرگە ئاساسلانغاندا، بۇيىلنىڭ باشلىرىدا قازاقىستان ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن خىتاي ھۆكۈمىتىگە قايتۇرۇپ بېرىلگەن خەمىت مۇھەممەت، قاسىم مەخپىر، ئىلياس زوردۇن قاتارلىق مۇجاھىتلىرىمىز غولجىدىكى مەلۇم ھەربىي تۈرمىگە قامالغان. خىتاي دائىرلىرى بۇ ئۈچ نەپەر مۇجاھىدنى تۈرمىدە ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ۋەھشىي ئۇسۇللار بىلەن قاتتىق قىيىن - قىستاققا ئېلىش بىلەن بىرگە، ئۇلارنىڭ ھەرىكەتلىرى بىلەن ئالاقىدار دەپ گۇمان قىلغان ئون غۇن ياشلارنى قولغا ئېلىپ تۈرمىلەرگە تاشلىغان.

« ئامېرىكا ئۇيغۇرلار بىرلىكى » يېقىندا، غولجا ۋەقەسى مۇناسىۋىتى بىلەن خىتايلار تەرىپىدىن شېھىت قىلىنغان 114 نەپەر ئۇيغۇرنىڭ تىزىملىكىنى ئامېرىكا پارلامېنتىغا يوللىدى. بۇ تىزىملىككە، 114 نەپەر شېھىتىمىزنىڭ ئىسىم - فامىلىسى، يېشى ۋە يۇرتى ئېنىق بايان قىلىنغان.

« شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » نەشىر قىلدى

بېرلىندا ئۆتكۈزۈلگەن كوسوۋا ھەققىدىكى خەلقئارالىق كونفىرانستا شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ئالاھىدە تەكىتلەندى

(بېشى 1 - بەتتە)

گېرمانىيە ۋايمېر ئىنىستىتوتىنىڭ مۇدىرى، « گېرمانىيە موسۇلمان ئادۋوكاتلار جەمىيىتى » نىڭ رەئىسى، شۇنداقلا گېرمانچە « ئىسلام گېزىتى » نىڭ باش مۇدىرى ھاجى ئابۇبەكىر رىبگېرنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ئۆتكۈزۈلگەن بۇقېتىمقى كونفىرانسقا، « ياۋروپا ئىسلام جەمىيىتى » نىڭ رەئىسى فىرايپسور، دوكتور ئابدۇل باسىر ئوجىمبارىنا ، « ئەنگلىيە ئىسلام جەمىيىتى » نىڭ رەئىسى ھاجى ئابدۇل ئەزىز رىدپات ، « ئەنگلىيە ئىسلام جەمىيىتى » ئالبانلارغا ياردەم بېرىش جەمىيىتىنىڭ رەئىسى ئابدۇسابۇر كىركە، گېرمانىيە ۋايمېر ئىنىستىتوتىنىڭ باياناتچىسى ھاجى ماخمۇت لۈند ۋە بېرلىندىكى ھەرقايسى مەسجىدلەرنىڭ ئىمام - خاتىپلىرى ، ھەرقايسى ئەللەرگە مەنسۇپ موسۇلمان جامائىتىنىڭ ۋەكىللىرى تەكلىپ بىلەن قاتناشتى.

شەرقىي تۈركىستانلىقلارغا ۋاكالىتەن مەركىزى گېرمانىيىدىكى « شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » نىڭ رەئىسى ئابدۇ جېلىل قاراقاش، « ئۈچقۇن » گېزىتىنىڭ مەسئۇلى ۋە « بىرلىك » ژورنىلىنىڭ باش تەھرىرى پەرھات مۇھەممەدىلەردىن تەركىپ تاپقان 3 كىشىلىك بىر ھەيئەت بۇقېتىمقى كونفىرانسقا ئالاھىدە تەكلىپ بىلەن ئىشتىراك قىلدى.

يىغىندا، بۇقېتىمقى كونفىرانسقا رىياسەتچىلىك قىلغان « گېرمانىيە موسۇلمان ئادۋوكاتلار جەمىيىتى » نىڭ رەئىسى ئابۇبەكىر رىبگېر ئالدى بىلەن سۆزقىلىپ، نۆۋەتتە كوسوۋادا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان قىرغىنچىلىقنىڭ، دۇنيادىكى موسۇلمانلارغا قارشى كۈچلەرنىڭ ياۋروپادىن ئاسىياغا قەدەر سوزۇلغان موسۇلمانلارنى يوق قىلىش نەيرەڭىنىڭ بىرپارچىسى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: « كوسوۋادىكى مەسىلە پەقەت كوسوۋالىقلارنىڭلا مەسىلىسىلا ئەمەس، بەلكى دۇنيادىكى بارلىق موسۇلمانلارنىڭ مەسىلىسىدۇر. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى پارچىلانغاندىن كېيىن، گەرچە كوممۇنىزىم لاگىرىدا زور چۆكۈش يۈزبەرگەن بولسىمۇ، ئەمما بۇلاگىردىكى موسۇلمانلارغا قارشى يوشۇرۇن كۈچلەر يەنىلا مەۋجۇت، نۆۋەتتە كوسوۋا ۋە شەرقىي تۈركىستانلاردا يۈزبېرىۋاتقان ۋەھشى قىرغىنچىلىقلار، دۇنيادىكى موسۇلمانلارغا قارشى كۈچلەرنىڭ ياۋروپادىن تاكى ئاسىياغا قەدەر سوزۇلغان موسۇلمانلارنى يوق قىلىش نەيرەڭىنىڭ بىر پارچىسىدىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا بىز بارلىق موسۇلمانلار بىرتەن، بىر ۋۇجۇت بولۇپ، موسۇلمانلارغا قارشى كۈچلەرگە قارىتا ئورتاق تاقابىل تۇرۇش تەدبىرلىرىنى ئىلىشىمىز لازىم ھەمدە كوسوۋا ۋە شەرقىي تۈركىستاندىكى موسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزغا قولىمىزدىن كېلىشىچە ياردەم بېرىشىمىز كېرەك ».

كونفىرانستا تەكلىپكە بىنائەن بىرىنچى بولۇپ سۆزگە چىققان « شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » نىڭ رەئىسى ئابدۇجېلىل قاراقاش مۇنداق دېدى: قۇرئانى كەرىمدە ئاللاھۇتائاللا، «مۆمىنلەرنىڭ ھەممىسى قېرىنداش » دەپ بۇيرۇيدۇ. بىز بۇخىل قېرىنداشلىقنى پەقەت ئاغزىمىزدىلا تەكىتلەپ قويۇپ، بىر - بىرىمىزگە چىن دىلىمىزدىن ياردەم بەرمىسەك ۋە بىر - بىرىمىزنىڭ دەردىگە دەرمان بولمىساق، موسۇلمانلىق بۇرچىمىزنى ئادا قالالمىغان بولىمىز. نۆۋەتتە كوسوۋادا، شەرقىي تۈركىستان قاتارلىق جايلاردا موسۇلمان قېرىنداشلىرىمىز ئېغىر دەرىجىدە قىرغىنچىلىققا ئۇچراۋاتىدۇ، ئەپسۇسكى دۇنيادىكى موسۇلمان قېرىنداشلىرىمىز ھازىرغا قەدەر ئۇلارغا تېخى يېتەرلىك دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرەلىگىنى ۋە ياردەم قىلغىنى يوق. كۆپچىلىككە مەلۇمكى، يىللاردىن بۇيان خىتاي ۋە روسىيەدىن ئىبارەت ئىككى ئىمپېرىيالىست كۈچ موسۇلمانلارغا قارىتا ئىزچىل تۈردە قىرىپ يوق قىلىش سىياسىتىنى يۈرگۈزۈپ كەلگەن ئىدى، ھازىرمۇ ھەم بۇ ئىككى ئىمپېرىيالىست ناتونىڭ كوسوۋادىكى موسۇلمانلارغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن نۆۋەتتە ئېلىپ بېرىۋاتقان ھەربى ھەرىكىتىگە ئورتاق قارشى چىقماقتا. خىتاينى ئېلىپ ئېيتساق، ھازىر خىتايدا 100 مىليوندىن ئارتۇق موسۇلمان ياشايدۇ، پەقەت شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئۆزىدىلا 20 مىليوندىن ئارتۇق موسۇلمان بار، بۇلارغا قارىتا رەھىمسىزلەرچە قىرغىنچىلىق ئېلىپ بېرىۋاتقان خىتاي، كەلگۈسىدە كوسوۋادىكىگە ئوخشاش ناتو ھەرىكىتىنىڭ ئۆزلىرىنىڭمۇ بېشىغا كېلىدىغانلىقىنى بىلىدۇ. خىتاينىڭ ناتو ھەرىكىتىگە قارشى تۇرۇشىنىڭ سەۋەبى مانا شۇنىڭدىن ئىبارەتتۇر. بۈگۈنكى ئىممىز كوسوۋا مەسىلىسى بولغاشقا، شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى ھەققىدە كۆپ توختالماقچى ئەمەسمەن، شۇنداقتىمۇ مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ بىر - ئىككى مەسىلىنى ئەسكەرتىپ ئۆتمەكچىمەن.

پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم، « موسۇلمانلار ئۆزئارا بىر - بىرىنى ياخشى كۆرۈشىدە، بىر - بىرىگە مېھرىبان ۋە مەرھەمەتلىك بولۇشىدا خۇددى بىر تەنگە ئوخشايدۇ، تەندە بىر ئەزا ئاغرىسا، پۈتۈن ئەزالار بىر - بىرىگە ئەگىشىپ ئۇنىڭغا ئىشتىراك قىلىدۇ، ھەممە ئەزا ھەم قىززىپ ھەم سوۋۇپ تۇرىدۇ » دەپ بۇيرىغان ئىدى. ئەپسۇسكى موسۇلمانلارنوتتۇرىسىدا بولۇشقا تېگىشلىك بۇخىل قېرىنداشلىق ئەھدىنى ۋە ياردەمنى ئۆزىمىزگە خوشنا بولغان موسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزدىنمۇ كۆرەلمەي كېلىۋاتىمىز. مەسىلەن، 1997 - يىلى 3 - ئاينىڭ 5 - كۈنى بىزگە خوشنا ۋە دىنى قېرىنداش بولغان پاكىستان ، شەرقىي تۈركىستاندىكى كوممۇنىست خىتاينىڭ زۇلمىدىن قۇرتۇلۇش ئۈچۈن پاكىستانغا قېچىپ چىقان ۋە بۇيەردە دىنى تەلىم ئىلىشقا باشلىغان 13 نەپەر ئۇيغۇرياشنى مەجبۇرى ھالدا خىتايغا قايتۇرۇپ بەرگەن ئىدى، خىتاي ھۆكۈمىتى ئۇلارنى تاپشۇرۇپ ئىلىپلا دەر ھال بۇياشلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىپ ئىتىپ تاشلىدى. يەنە مەسىلەن بۇيىلىنىڭ بېشىدا قازاقىستان ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستاندىن قېچىپ چىقىپ قازاقىستاندىن سىياسى پاناھلىق تىلىگەن 3 نەپەر ئۇيغۇرنى خىتاي ھۆكۈمىتىگە قايتۇرۇپ بەردى. دېمەك بىزگە خوشنا بەزى دىنى قېرىنداشلىرىمىز بىزگە ياردەم بېرىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە كوممۇنىست خىتاي بىلەن بىرلىشىپ بىزگە زىيانكەشلىك قىلىۋاتىدۇ. ھازىر كوسوۋادىكى موسۇلمانلارغا قارىتىلغان قىرغىنچىلىقنىڭ ئەينىسى شەرقىي تۈركىستاندىمۇ داۋام قىلىۋاتىدۇ، ئەمما دۇنيا جامائەتچىلىكى ئۇيەردىكى خىتاي قىرغىنچىلىقىغا يېتەرلىك دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرەلمەيۋاتىدۇ. بىز دۇنيادىكى بارلىق موسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزدىن شەرقىي تۈركىستاندىكى موسۇلمانلارنىڭ كوممۇنىست خىتاينىڭ زۇلمىدىن قۇرتۇلۇش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان كۈرەشلىرىگە ھەقىقى تۈردە ئەملى ياردەم بېرىشىنى تەلەپ ۋە ئۈمىت قىلىمىز ».

كونفىرانستا يەنە ياۋروپادىكى بەزى ئىسلام تەشكىلاتلىرىنىڭ مەسئۇللىرىمۇ ئارقا - ئارقىدىن سۆزقىلىپ، بارلىق موسۇلمانلارنى بىرنىيەت - بىرمەقسەتتە بولۇپ، بىر - بىرىگە ھەققى تۈردە ياردەم بېرىشكە چاقىردى.

كونفىرانس ئاخىرلاشقاندا، ئابدۇجېلىل قاراقاش باشچىلىقىدىكى شەرقىي تۈركىستان ھەيئىتى تەكلىپكە ئاساسەن بېرلىنغا 20 نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى پوستدام شەھرىگە بېرىپ، مەركىزى پوستدامدىكى « گېرمانىيە موسۇلمان ئادۋوكاتلارجەمىيىتى » خىزمەت بىناسىنى ۋە گېرمانچە نەشرقىلىنىۋاتقان « ئىسلام گېزىتى » تەھرىر بۆلۈمىنى زىيارەت قىلدى.

خىتاي ھۆكۈمىتى شەرقىي تۈركىستاننىڭ جەنۇبىغا ۋە ئۆزبېكىستانغا تۇتىشىدىغان تۆمۈريول قۇرۇلۇشىنى تىزلىتىشكە باشلىدى

ئۆزمۇخبىرىمىز خەۋىرى: خىتاينىڭ ئىچكى ئۆلكىللىرىدىن تاكى ئاقسۇغا قەدەر تۇتىشىدىغان تۆمۈريول لىنيىسى پۈتۈپ، ئۆتكەن يىلىدىن باشلاپ ئاقسۇغا رەسمى يولوچى توشۇشقا باشلىغان ھەمدە ، « تيەنشەن قاسىپى » دەپ نامى چىققان خىتاي پارلامېنتىنىڭ باشلىقى لى پېڭ بىۋاستە ھالدا ئۈرۈمچىگە كېلىپ، ئاقسۇغا يولوچىلار پويىزى قاتنىغانلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن مۇراسىمدا لىنتا كەسكەن ئىدى. يېقىندا يەنە خىتاي رەھبەرلىرىدىن لى زوگجېڭ قاتارلىقلار ئالاھىدە ئۈرۈمچىگە كېلىپ، ئاقسۇدىن قەشقەرغە تۇتىشىدىغان تۆمۈريول لىنيىسى قۇرۇلۇشىنى بۇيىل 10 - ئاينىڭ 1 - كۈنىگە قەدەر تاماملاپ بولۇش ھەققىدە بۇيرۇق بەردى. ئاقسۇدىن قەشقەرغە تۇتىشىدىغان تۆمۈريول لىنيىسى قۇرۇلۇشى 4 - ئاينىڭ 1 - كۈنى رەسمى باشلاندى.

خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ، خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ سانى بىرقەدەر ئاز بولغان شەرقىي تۈركىستاننىڭ جەنۇبىغا تۇتىشىدىغان تۆمۈريول قۇرۇلۇشىغا بۇنچىۋالا ئەھمىيەت بېرىپ كېتىشىنىڭ سەۋەبى، ئۇلارنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىغە « شاپائەت » قىلىۋاتقانلىقى ئەمەس، بەلكى شەرقىي تۈركىستاننىڭ جەنۇبى رايونلىرىدىكى خىتاي كۆچمەنلىرىنىڭ سانىنى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە زور دەرىجىدە ئاشۇرۇپ، مىللى نىسبەت جەھەتتە جەنۇبى رايونلاردىمۇ مۇتلەق ئۈستۈنلۈكنى ساقلاشتىن ئىبارەت، خالاس. ئۇندىن باشقا يەنە خىتاي ھۆكۈمىتى نۆۋەتتە شەرقىي تۈركىستاندىن ئۆزبېكىستانغا تۇتىشىدىغان تۆمۈريول لىنيىسى قۇرۇلۇشىنىمۇ جىددى تۈردە ئېلىپ بارماقتا.

« شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » نەشر قىلدى

لى پېڭ تۈركىيەنىڭ باش مىنىستىرى بۈلەنت ئەجەۋىتتىن تۈركىيەدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ خىتايغا قارشى مىللىي بۆلگۈنچىلىك ھەرىكەتلىرىنى چەكلەشنى تەلەپ قىلدى

(بېشى 1 - بەتتە)

دۇنياغا تېپەن ئەمن قاسسىپى دەپ تونۇلغان لى پېڭ بۈلەنت ئەجەۋىتكە مۇنداق دېگەن: جۇڭگو، باش مىنىستىر ئەجەۋىت ۋە تۈركىيە ھۆكۈمىتىنىڭ تۈركىيەدە خىتايغا قارشى مىللىي بۆلگۈنچىلىك ھەرىكەتلىرىنى چەكلەشتە كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرىغا يۇقىرى باھا بېرىدۇ. بىز تۈركىيە ھۆكۈمىتىنىڭ كەلگۈسىدە تېخىمۇ ئۈنۈملۈك تەدبىر قوللىنىپ، تۈركىيەدىكى دۆلىتىمىزگە قارشى مىللىي بۆلگۈنچىلىك ھەرىكەتلىرىنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا توسايدىغانلىقىغا، بولۇپمۇ جۇڭگوغا قارشى كۈندىن - كۈنگە كۈچىيىۋاتقان زوراۋانلىق ۋە تېرورىستىك ھەرىكەتلەرنى چەكلەيدىغانلىقىغا تولۇق ئىشىنىمىز .

گېزىتىمىزنىڭ خەۋەرىگە قارىغاندا تۈركىيەنىڭ باش مىنىستىرى بۈلەنت ئەجەۋىت بۇ ھەقتە لى پېڭغا بىۋاستە جاۋاب بەرمىگەن ھەمدە تۈركىيەنىڭ خىتاي بىلەن بولغان سودا ئالاقىسىنى يەنىمۇ كۈچەيتىشنى خالايدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن.

تۈركىيە جۇمھۇرىيىتىنىڭ ھازىرقى باش مىنىستىرى بۈلەنت ئەجەۋىت، ھازىر تۈركىيەدە 4 - پارتىيە بولغان « دېموكراتىك سول پارتىيىسى » نىڭ رەئىسى بولۇپ، ئۇ بۇندىن بىرقانچە ئاي بۇرۇن باش مىنىستىر بولغان ئىدى. بۇيىل 4 - ئاينىڭ 18 - كۈنى تۈركىيەدە ئومۇمىي سايلام ئۆتكۈزۈلىدۇ ۋە تۈركىيەنىڭ باش مىنىستىرى ئالمىشىدۇ، ئەمما ھازىر كىمنىڭ باش مىنىستىر بولىدىغانلىقى تېخى نامەلۇم.

خىتاينىڭ قازاقىستان تامۇژنىسىدا ھۆكۈمەت بىلەن ئەسكەر بىر - بىرىگە ئىشەنمەيدىغان، تامۇژنىدىن ئۆتكەنلەر ئېغىر ھاقارەتكە ئۇچرايدىغان ھالەت شەكىللەندى

ئۆزىمىزنىڭ خەۋەرلىرىمىز خەۋەر قىلىدۇ: يېقىنقى مەزگىللەردىن بۇيان خىتاينىڭ ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىدىن سان - ساناقسىز تەكشۈرۈشلەردىن ئۆتۈپ، مەڭ بىر جاپالار بىلەن پاسپورت ئالغان بەزى شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز، تامۇژنىدىن ئۆتكىچە خىتاي ئەسكەرلىرىنىڭ يەنە باشقىدىن ئومۇمىي يۈزلۈك تەكشۈرۈشىگە ھەمدە ھاقارەت ۋە كەمسىتىشلىرىگە ئۇچرىماقتا. بولۇپمۇ يېقىن ئەھۋاللار قازاقىستان چېگرا لىنىيىسىگە جايلاشقان قورغاس تامۇژنىسىدا ئېغىر بولماقتا. ئەسلىدە خىتاينىڭ بەلگىلىمىسى بويىچە، چېگرادىكى ئەسكەرلەرنىڭ ۋەزىپىسى چېگرادىن ئۆتىدىغانلارنىڭ پاسپورتىنى كونترول قىلىپ، پاسپورتقا چېگرادىن چىقىش تامغىسى ئۇرۇپ بېرىشلا ئىدى. ئەمما ھازىر ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ خىزمەت دائىرىسىدىن ھالقىپ، تامۇژنىدىن ئۆتىدىغان شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ پاسپورتلىرىنى تارتىۋېلىپ، ئۇلارنى ئايرىم ئۆيگە سولىۋېلىپ، خۇددى ھۆكۈمەت ئورگانلىرىدەك، چېگرادىن چىقىدىغانلارنىڭ چەتئەلگە نېمە ئىش قىلغىلى چىقىدىغانلىقى، چەتئەلدە كىملەر بىلەن كۆرۈشىدىغانلىقى، نەدە تۇرىدىغانلىقى ... قاتارلىق بىرتالاي ئورۇنسىز سوئاللارنى سورايدىغان بولۇۋالدى ھەمدە سەللا كۆزىگە سىغمىغانلارنىڭ پاسپورتىنى مۇسادىرە قىلىپ، چېگرادىن ئۆتكۈزمىدى. ئۇنىڭدىن باشقا ئۇلار يەنە چېگرادىن ئۆتىدىغان بەزى شەرقىي تۈركىستانلىقلارنى « تەكشۈرىمىز » دېگەن باھانە بىلەن، ئەر - ئايال دېمەي زورلۇق - زومبۇلۇق بىلەن قىپ - يالىڭاچ قىلىپ تەكشۈرۈپ ۋە ئاياللارغا شەھۋانىلىق قىلىپ، ئۇلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقلىرىنى ئېغىر ھالدا دەپسەندە قىلدى. تامۇژنىدىكى خىتاي ئەسكەرلىرى ھەتتا چېگرىدىن ئۆتىدىغان شەرقىي تۈركىستانلىق ھۆكۈمەت كادىرلىرىغىمۇ ئىشەنمەي، ئۇلارنىمۇ يۇقىرىقى ئۇسۇللار بىلەن تەكشۈرىدىغان بولۇۋالدى.

خىتاي تامۇژنىسىدا يۈز بەرگەن يۇقىرىقى ئەھۋاللار، شەرقىي تۈركىستاندا خىتاينىڭ قورچاق ھاكىمىيىتى بىلەن خىتاي ئەسكەرلىرى ئوتتۇرىسىدا ئېغىر دەرىجىدە بىر - بىرىگە ئىشەنمەسلىكنىڭ ئوتتۇرىغا چىققانلىقىنى كۆرسىتىپلا قالماستىن، بەلكى زاۋاللىققا يۈز تۇتقان خىتاي كوممۇنىست ھاكىمىيىتىنىڭ چېرىكلىكىنى روشەن ھالدا كۆرسىتىپ بەرمەكتە.

خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ تامۇژنىدا شەرقىي تۈركىستانلىقلارغا تۇتقان مۇئامىلىسى، خەلقىمىزنىڭ قاتتىق غەزەپ - نەپرىتىنى قوزغاپلا قالماي، بۇ ئەھۋاللارنى كۆزى بىلەن كۆرگەن چەتئەللىك ساياھەتچىلەرنىڭمۇ نارازىلىقىنى ۋە نارازىلىقىنى قوزغىماقتا.

تۈركىيەدىكى ۋەتەنپەرۋەر دىنىي زات ئابدۇجېلىل تۇران ھازىرغا قەدەر 23 خىل كىتابنى نەشىر قىلدۇرۇپ تارقىتىپ بولدى

ئۆز خەۋەرچىمىز: چەتئەلدە ياشاۋاتقان بىر ئۇيغۇرنىڭ قەدىر - قىممىتى ۋە ئۇنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتى - ئۇنىڭ مەنسىپىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەن بولۇشى ۋە ياكى مال - دۇنياسىنىڭ ئاز - كۆپ بولۇشى بىلەن ئەمەس، بەلكى شۇ ئىنساننىڭ ئۆز مىللىتىگە ھەمدە ۋەتىنىگە قايسى دەرىجىدە خىزمەت قىلالىغانلىقى ۋە يىراق ۋەتىنىدىكى خەلقى بىلەن بولغان مېھرى - مۇھەببەت رىشتىسىنىڭ قايسى دەرىجىدە بولغانلىقى بىلەن ئۆلچىنىدۇ. ئون نەچچە يىلدىن بۇيان تۈركىيەنىڭ ئىستانبۇل شەھرىدە ئىستىقامەت قىلىپ تۇرۇۋاتقان ئابدۇجېلىل تۇران، ئەنە شۇ ۋەتىنىدىن ئۇزاق چەتئەللەردە ياشاۋېتىپمۇ راھەت - پاراغەتكە بېرىلمەي ۋەتەندىكى ئېزىلىۋاتقان خەلقىنىڭ خۇشاللىقى ۋە قايغۇسىغا تەڭ ئورتاق بولالىغان، مىللىتىگە، خەلقىگە جانپىدالىق بىلەن خىزمەت قىلىشنى شەرەپ دەپ بىلىپ كەلگەن ۋەتەنپەرۋەر ياش دىنىي زاتلىرىمىزنىڭ بىرى.

ئابدۇجېلىل تۇران، شەرقىي تۈركىستاندا كوممۇنىست خىتاينىڭ چەكلىمىسى تۈپەيلىدىن دىنىي ئەسەرلەرنى ئوقۇشتىن ئاساسەن مەھرۇم قالغان خەلقىمىزنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئېھتىياجىغا ئازىراق بولسىمۇ ھەسسە قوشۇش مەقسىتىدە، بىرقانچە يىلدىن بۇيان ئۆزىنىڭ شەخسىي ئىمكانلىرى ۋە چەتئەللەردە ياشاۋاتقان بەزى شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىكى ياردىمى بىلەن ئىسلام ئالىملىرىنىڭ بىرقىسىم نادىر دىنىي ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلدۇرۇپ، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى ئىملا قائىدىسى بويىچە نەشىر قىلدۇرۇپ كەڭ دائىرىدە تارقىتىپ كەلمەكتە. ھازىرغا قەدەر ئۇ 23 پارچە كىتابنى نەشىر قىلدۇرۇپ تارقىتىپ بولدى، بۇلارنىڭ ئىچىدە مەشھۇر دىنىي ئەسەرلەردىن سىرت يەنە مىللىي مۇجادىلىمىزغا ئائىت « مۇستەقىللىق كۈرىشى » قاتارلىق داڭلىق ئىلمىي ئەسەرلەرمۇ بار.

يۇقارقىلاردىن باشقا يەنە ئابدۇجېلىل تۇران، « بىرلىك »، « تامچە »، « شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى »، « ئۇچقۇن » قاتارلىق گېزىت - ژورناللارنىڭ تۈركىيەدىكى باش ۋاكالەتچىسى سۈپىتىدە ئۇلارنى باستۇرۇش، تارقىتىش قاتارلىق ئىشلىرىنى بېجىرىپ كەلمەكتە.

ئابدۇجېلىل تۇران ۋەتەن سىرتىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان داۋاسىدا ئاكتىپ رول ئويناپ كېلىۋاتقان ياشلىرىمىزنىڭ بىرى بولۇپ، ھازىرغا قەدەر ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ « شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى » گېزىتىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى، « شەرقىي تۈركىستان ياشلار بىرلىكى » نىڭ دىنىي ئىشلار كومىتېتى مۇدىرى، تۈركىيەدىكى « شەرقىي تۈركىستان ھەمكارلىق جەمىيىتى » نىڭ باش كاتىۋى ... قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان بولۇپ، ھازىر ئۇ، « دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى » دىنىي ئىشلار كومىتېتىنىڭ مۇدىرى، « شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » نەشرىيات بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ كەلمەكتە.

ئابدۇجېلىل تۇراننىڭ نەشىر قىلدۇرۇپ تارقاتقان كىتابلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1. شەرھى جەۋامىئۇل كېلىم
2. ھەج قائىدىلىرى
3. ئىسلامدىكى ئائىلە تۈزۈمى
4. ئىسلام ئەقىدىسى ۋە ئۇنىڭ ئىنسان ھاياتىدىكى ئەھمىيىتى
5. ئىستىقلال يولىدا (جەۋھەر دودايۇف)
6 - 7. مۇستەقىللىق كۈرىشى (ئۇيغۇرچە ۋە ئىسلاۋيەچە يېزىقلاردا)
8 - 9. ئاقائىد زۆرۈرىيە (ئۇيغۇرچە ۋە ئىسلاۋيەچە يېزىقلاردا)

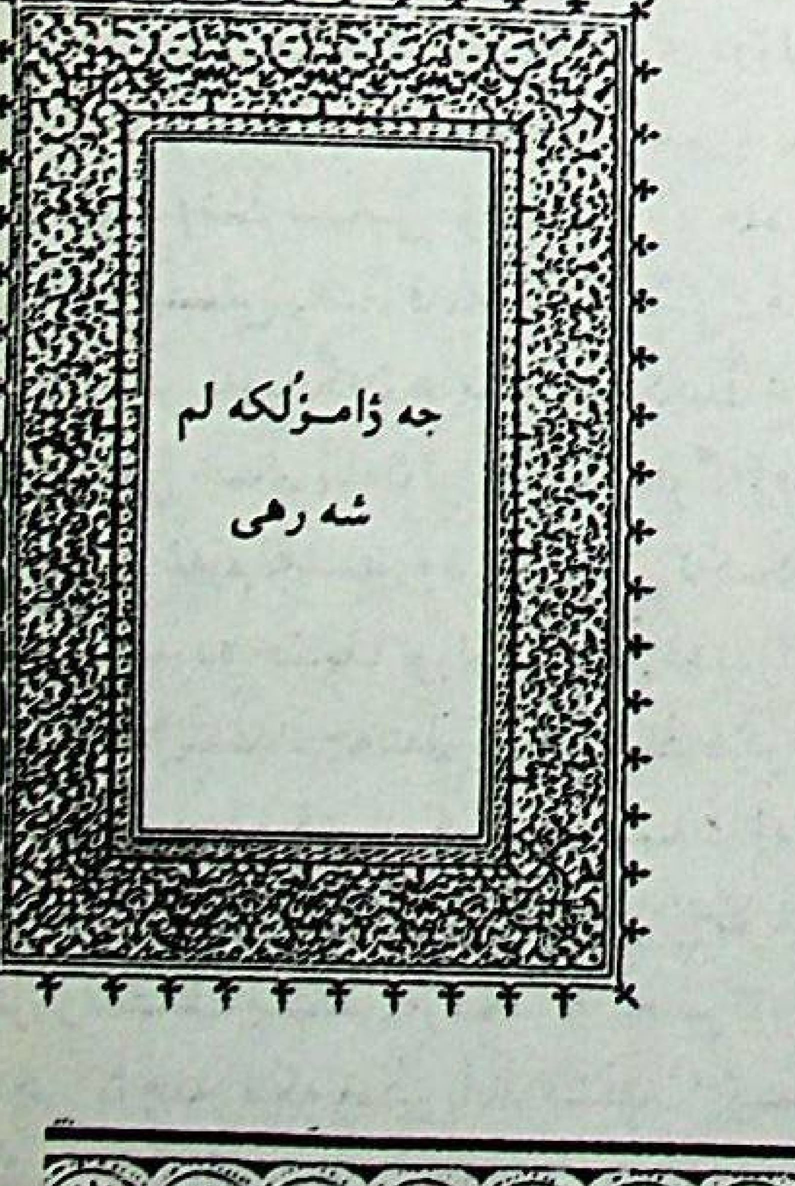

10. جەننەتنىڭ ئاچقۇچى
11. تارىختا كۆرۈلمىگەن دەھشەت
12. ئىسلام
13. تەلىماتلار
14. ئاللاھنىڭ بارلىقىغا ماددىي دەلىللەر
15. جىھات رىسالىسى
16. موسۇلمانلار نېمە ئۈچۈن ئارقىدا قالدى
17. تەجۋىد ئەھكاملىرى
18. يول بۇيەردە
19. ئىسلام ئەللىرىنى قوغداش پەرىزدۇر
20. ئەيىنەك
21. ئىسلامنىڭ ئاساسى ھەقىقىتى
22. زىنداندىن ياڭرىغان ئوتلۇق سادالار
23. ئىسلام ۋە ئىنسانىيەتنىڭ كەلگۈسى

مەشھۇر داھىيمىز مەمتىمىن بۇغرانىڭ خىتاينى قاتتىق ئالاقزادە قىلغان « شەرقىي تۈركىستان تارىخى » ناملىق ئەسىرى قايتىدىن نەشىر قىلىندى

ئۆزمۇخبىرىمىز خەۋەر قىلىدۇ: شەرقىي تۈركىستان مىللى ئىنقىلاۋىنىڭ باشلامچىسى، ئاتاغلىق تارىخشۇناس، شائىر، ھەربىي ئالىم مەرھۇم مەمتىمىن بۇغرانىڭ ۋەتەنىدىن بىرىنچى قېتىم ھىجرەت قىلىپ چەتئەلگە چىققاندىن كېيىن، ئافغانىستاندا ئىشەنچلىك تارىخى مەنبەلەرگە ئاساسلىنىپ تۇرۇپ يېزىپ چىققان « شەرقىي تۈركىستان تارىخى » ناملىق مەشھۇر ئەسىرى يېقىندا تۈركىيەنىڭ پايتەختى ئەنقەرەدە ھازىرقى زامان ئۇيغۇرتىلى ۋە ئىملا قائىدىسى بويىچە 3 ـ قېتىم رەسمى نەشىر قىلىنىپ تارقىتىلدى.

« شەرقىي تۈركىستان تارىخى » ناملىق ئەسەر 1940 ـ يىلى تۇنجى قېتىم كەشمىردە نەشىر قىلىنغان ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن تاكى 1987 ـ يىلغا كەلگەندە مەرھۇم مەمتىمىن بۇغرانىڭ قىزى پاتىمە بۇغرا خانىم تەرىپىدىن ئىككىنچى قېتىم ئەنقەرەدە نەشىر قىلىندى، ئەمما يۇقارقى ھەرىككى قېتىملىق نەشىر 50 ـ يىللاردىن بۇرۇنقى كونا ئۇيغۇرتىلى ئىملا قائىدىسى بويىچە بېسىپ تارقىتىلغاشقا، بەزى ۋەتەنداشلىرىمىز، بولۇپمۇ ياشلىرىمىز بۇ مەشھۇر ئەسەرنى تولۇق ئوقۇپ چۈشىنىشتە بەزى قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كەلگەن ئىدى.

ئەنقەرەدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان دوكتۇر مۇھەممەت ياقۇپ بۇغرا ئەپەندى ياشلىرىمىزنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئېھتىياجىنى قامداش ئۈچۈن يېقىندا بۇ تارىخى ئەسەرنى ھازىرقى زامان ئۇيغۇرتىلى ئىملا قائىدىسى بويىچە 2000 نۇسخا نەشىر قىلدۇرۇپ، تۈركىيىدىكى « شەرقىي تۈركىستان ۋەخپى »، گېرمانىيىدىكى « شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » قاتارلىق تەشكىلاتلار ۋە تۈركىيىدىكى ئابدۇجېلىل تۇران، سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى سىراجىدىن ھاجىم، قازاقىستاندىكى ئابدۇل ئەھەت ھاپىز قاتارلىق ۋەتەنپەرۋەر شەخسلىرىمىز ئارقىلىق دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ياشاۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزغا ھەقسىز تارقىتىپ بەردى.

گېزىتىمىز بارلىق شەرقىي تۈركىستانلىقلارغا ۋاكالىتەن دوكتۇر مۇھەممەت ياقۇپ بۇغرا ئەپەندىنىڭ ئالىي جاناپ خىسلىتىگە يۇقىرى باھا بېرىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئېيتىدۇ. جانابى ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولغاي، ئامىن.

خىتاي جامائەت خەۋپسىزلىك مىنىستىرى، تاشقى كۈچلەرنىڭ شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە تەيۋەننىڭ مۇستەقىللىقىنى پۈتۈن كۈچى بىلەن قوللاۋاتقانلىقىنى بايان قىلدى

خىتايچە « ياۋروپا » گېزىتىنىڭ 4 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنىدىكى سانىغا بېسىلغان بىر خەۋەرنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسلانغاندا، خىتاي جامائەت خەۋپسىزلىك مىنىستىرى يېقىندا خىتاينىڭ سىياسى ـ قانۇن سىستېمىسى بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن يىغىندا مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: « يېقىنقى مەزگىللەردىن بۇيان چەتئەل كۈچلىرى دۆلىتىمىزگە ئاستا ـ ئاستا سىڭىپ كىرىپ، ھەرخىل ۋاستىلار بىلەن كىشىلەرنى قۇترىتىپ بۇزغۇنچىلىق ھەرىكەتلىرىنى ئېلىپ بېرىپ، دۆلىتىمىزنىڭ سىياسى مۇقىملىقىغا ۋە جەمئىيەت ئامانلىقىغا ئېغىر تەھدىت سالماقتا ».

ئۇقتىمقى يىغىنغا قاتناشقان سىياسى ـ قانۇن تارماقلىرىنىڭ مەسئۇللىرى ئوختۇلۇق ھالدا ئامېرىكىنى ئەيىپلىگەن ھەمدە ئامېرىكىنىڭ خىتايغا قارىتا ئىككىيۈزلىمىچىلىك قىلىۋاتقانلىقىنى، بىر تەرەپتىن خىتاي بىلەن نورمال دىيالوگ ۋە ئۈچرىشىش قىلىپ تۇرۇپ، يەنە بىر تەرەپتىن خىتاينى غەربلەشتۈرۈش، بۆلۈش تاكتىكىسىنى قوللىنىپ، ئىنسان ھەقلىرى ۋە دىنى مەسىلىلەردە خىتايغا ئۈزلۈكسىز تۈردە ئاۋارىچىلىق تېپىۋاتقانلىقىنى بايان قىلىشقان. يەنە شۇنداقلا يىغىندا، چەتئەل كۈچلىرىنىڭ ھەرخىل ئۇسۇللار بىلەن خىتاينىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلىشىپ، شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە تەيۋەننىڭ مۇستەقىللىقىنى ئاستىرتتىن قوللاپ، خىتاينى پارچىلاشقا ئۇرۇنۇۋاتقانلىقى ئوختۇلۇق ھالدا ئوتتۇرىغا قويۇلغان. يىغىندا، خىتاي جوڭ گورۇقلىقىنىڭ سىياسى مۇقىملىقىغا تەسىر كۆرسىتىۋاتقان ئەڭ ئاساسلىق ئامىلنىڭ چەتئەلدىكى دىنى كۈچلەر ئىكەنلىكى بايان قىلىنغان. خىتاي جامائەت خەۋپسىزلىك مىنىستىرى بۇنىڭدىن كېيىن شەرقىي تۈركىستان، تىبەت ۋە تەيۋەننىڭ مۇستەقىللىق ھەرىكەتلىرىگە قارشى تەدبىرلەرنى بىرلەشتۈرگەن ھالدا ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلغان.

« دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى »، بارىن ئىنقىلاۋىنىڭ 9 يىللىق مۇناسىۋىتى بىلەن ئاخبارات ئېلان قىلدى

ئۆزمۇخبىرىمىز خەۋىرى: بۇيىل 4 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى»، مەشھۇر بارىن ئىنقىلاۋىنىڭ 9 يىللىقىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئاخبارات ئېلان قىلىپ، بارلىق شەرقىي تۈركىستان ياشلىرىنى بارىن خەلقىنىڭ زۇلۇم ئالدىدا تىزپۈكمەيدىغان ھەم ۋەتەن ـ مىللەت يولىدا ئۆلۈمگە پىسەنت قىلمايدىغان قەيسىرانە روھىغا ۋارىسلىق قىلىپ، ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان مىللى مۇستەقىللىق كۈرىشى ئۈچۈن تېگىشلىك تۆھپە قوشۇشقا چاقىردى، شۇنداقلا، «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» قارمىقىدىكى بارلىق ياشلار تەشكىلاتلىرىنى، بارىن ئىنقىلاۋىنىڭ 9 يىللىقىنى تۈرلۈك شەكىللەر بىلەن خاتىرىلەش پائالىيەتلىرى ئۆتكۈزۈشكە دەۋەت قىلدى.

«دۇنيا ئۇيغۇرياشلىرى قۇرۇلتىيى» نىڭ بارىن ئىنقىلاۋىنىڭ 9 يىللىقىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئېلان قىلغان ئاخباراتىنىڭ ئەينەن تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

بۈگۈن، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ خىتاي مۇستەملىكچىلىرىگە قارشى باتۇرانە كۈرەش روھى نامايەن قىلىنغان مەشھۇر بارىن ئىنقىلاۋىنىڭ 9 يىللىق خاتىرە كۈنى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» مەركىزى كومىتېتى بارلىق شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى نامىدىن، كۈرەشچان بارىن خەلقىگە بولغان ئالىي ھۆرمىتىنى ۋە يالقۇنلۇق يۈرەك سالىمىنى ئىزھار قىلىدۇ، شۇنداقلا ئۆزخەلقىنىڭ ئىمانىنى، غۇرۇرىنى، ۋىجدانىنى ۋە شان ـ شەرىپىنى قوغداش يولىدا قىممەتلىك ھاياتىدىن ئايرىلغان شېھىتلىرىمىزنى، خىتاينىڭ دەھشەتلىك زىندانلىرىغا مەھكۇم بولغان باتۇر ئەزىمەتلىرىمىزنى مەڭگۈ قايغۇ ئىچىدە ياد ئېتىدۇ ھەمدە ئۇلارنىڭ ئۇرۇق ـ تۇققان، بالا ـ چاقىلىرىغا جانابى ئاللاھتىن رەھمەت ۋە كۈچ ـ قۇۋۋەت تىلەيدۇ.

گەرچە بارىن ئىنقىلاۋىنىڭ يۈزبەرگىنىگە 9 يىل بولغان بولسىمۇ، ئەمما بارىن روھى پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان زېمىنىغا تارقىلىپ، بارىن شېھىتلىرىمىزنىڭ ئىسسىق قېنى بەدىلىگە قولغا كەلگەن مىللى ئويغىنىشنىڭ خۇشپۇراق چېچەكلىرى پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان زېمىنىنى قاپلىدى. نۆۋەتتە شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھەممىلا يېرىدە يالقۇنجاشقا باشلىغان مىللى كۈرەش ئۇچقۇنلىرى، بارىن شېھىتلىرىمىزنىڭ قېنىنىڭ بىكارغا ئاقمىغانلىقىنى تولۇق نامايەن قىلماقتا.

بارىن روھىنى ياشنىتىش ۋە ئۇنىڭغا ۋارىسلىق قىلىش ـ ھەربىر شەرقىي تۈركىستانلىقنىڭ، جۈملىدىن ياشلىرىمىزنىڭ تارىخى ۋەزىپىسى ۋە مۇقەددەس بۇرچى. شۇنىڭغا ئىشەنچىمىز كامىلكى، كۈرەشچان، قەيسەر شەرقىي تۈركىستان ياشلىرى چوقۇم يەنە مىڭلىغان «بارىن» لارنى بارلىققا كەلتۈرىدۇ ۋە كەلگۈسىدە جەزمەن پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان زېمىنىنى بىرپۈتۈن بارىنغا ئايلاندۇرىدۇ.

ئاخىرىدا، «دۇنيا ئۇيغۇر ياشلىرى قۇرۇلتىيى» بارلىق ياشلىرىمىزنى زېھىنىدىن يۇسۇپ قاتارلىق بارىن شېھىتلىرىمىزنىڭ قەھرىمانلىق ئىش ـ ئىزلىرىدىن ئۈلگە ئېلىشقا چاقىرىدۇ. شۇنداقلا جانابى ئاللاھتىن

پۈتۈن ۋەتەن ئىچى ۋە سىرتىدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان شەرقىي تۈركىستان مىللى كۈرىشىگە مەدەت ۋە مۇۋاپپىقىيەت تىلەيدۇ.

ھۆرمەت بىلەن:

«دۇنيا ئۇيغۇرياشلىرى قۇرۇلتىيى» نامىدىن ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى

دولقۇن ئەيسا

1999 ـ يىلى 4 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى (گېرمانىيە ـ ميۇنخېن)

مىللىي ئارمىيىمىزنىڭ 54 يىللىق شانلىق تارىخىنى خاتىرلەيلى

ئەخمەت ئىگەمبەردى

(شەرقىي تۈركىستان مىللى ئارمىيسىنىڭ 54 يىللىقىغا بېغىشلايمەن)

1999 - يىلى 8 - ئاپرىل، شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلال جۇمھۇرىيىتى مىللى ئارمىيىسىنىڭ قۇرۇلغانلىقىنىڭ 54 يىللىق خاتىرە كۈنى ھىساپلىنىدۇ.

1944 - يىلى 11 - نويابىر غۇلجا ئازات قىلىنىپ، 12 - نويابىردا شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلال جۇمھۇرىيىتىنىڭ قۇرۇلغانلىقى تەنتەنە بىلەن جاكالىنىدۇ ھەمدە 17 كىشىلىك كابىنىدىن تەركىپ تاپقان يۇقۇرى دەرىجىلىك ھۆكۈمەت بىلەن بىرگە، شەرقىي تۈركىستان مىللى ئارمىيىسى رەسمى قۇرۇلىدۇ. بىرقانچە ئايدىن كېيىن، يەنى 1945 - يىلى 4 - ئاينىڭ 8 - كۈنى غۇلجا شەھرىدىكى تەنھەركەت مەيدانىدا مىللى ئارمىنىڭ قۇرۇلغانلىقى رەسمى ئېلان قىلىنىپ، ئازات قىلىنغان غۇلجا خەلقىنىڭ غەلبە شادىيانىسىدا مىللى ئارمىيە قىسىملىرى ھەيۋەت بىلەن پاراد مارشىدىن ئۆتىدۇ.

شۇ چاغدىكى مىللى ئارمىيە 13 مىڭ جەڭچىدىن تەركىپ تېپىپ، 5 پولكقا بۆلۈنگەن بولۇپ، ئاتلىق قىسىملار، پىيادە قىسىملار ھەم ماشىنلاشقان قىسىملارغا بۆلىنەتتى. ئارمىيە قىسىملىرىنىڭ قۇراللىرى ئاساسەن سوۋېت قۇراللىرى ئىدى. مىللى ئارمىيە تېزدىن تەرەققى تېپىپ، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە 30 مىڭغا يەتكەن.

مىللى ئارمىيە ئالدىدا، گومىنداڭ زۇلمى ئاستىدىكى شەرقىي تۈركىستان تۇپرىغىنى ئازات قىلىشتەك ئۇلۇغۋار ۋەزىپە تۇراتتى. مىللى ئارمىيە ئاۋغۇستتا تارباغاتاينى، 6 - سىنتەبىردە ئالتاينى، كېيىن ئۈرۈمچىنىڭ ئاساسىي دەرۋازىسى ھىساپلانغان شىخونى جەڭ قىلىپ ئېلىپ، ناھايىتى تېزلىك بىلەن غەلبىلىك يۈرۈشلەر قىلىپ، ئۈرۈمچىگە 180 كىلومېتىر كېلىدىغان ماناسقىچە يۈرۈش قىلىپ كەلدى. ماناس دەرياسى بويىدىن ئۈرۈمچىگە ھۇجۇمغا ئۆتىدىغان چاغدا، دىكتاتور ستالىننىڭ بۇيرىقى بىلەن ئارمىيەنىڭ غەلبىلىك ئىلگىرلىشى توختىدى.

شەرقىي تۈركىستان مىللى ئارمىيىسىنىڭ دەسلەپكى قۇرغۇچىللىرى مارشال ئېلىخان تۆرە، زۇنۇن تەيىپوۋ ۋە باشقىلار بولۇپ، پارتىزان قىسىملىرىنىڭ كوماندىرلىرى غېنى باتۇر، ئەكبەر باتۇر ۋە پاتىخ باتۇرقاتارلىقلار ئىدى. بۇ ئارمىيە گومىنداڭنىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى 100 مىڭ ئارمىيەسىنى كاردىن چىقارغان.

مىللى ئارمىيە پۈتۈنلەي تارىختىكى ئوغوزخاندىن تارتىپ قۇرۇلغان ئۇيغۇر دۆۋلەتلىرىنىڭ ھەربى ستراتىگىيىلىرىگە ۋارىسلىق قىلغان ئىدى. مەرھۇم گېنىرال مايۇر زۇنۇن تەيىپوۋ، «ئازاتلىق ئۈچۈن» دىگەن كىتاۋىدا: «شەرقىي تۈركىستان تارىخىدا بۇ ئارمىيە ھەقىقى مىللى، زامانىۋى ئارمىيە بولۇپ، ئوتتۇرا ئاسىيا رېسپوبلىكىلىرىنىڭ ھېچ قايسىسىدا يوق ئىدى» دەپ يازغان.

شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلال جۇمھۇرىيىتى ئۈچۈن ئەڭ دەسلەپكى توزاق «11 بېتىم» بولدى. 1950 - يىلى 14 - فېۋرالدا، ستالىن بىلەن ماۋزىدۇڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى ساتقان «جۇڭگو - سوۋېت شەرتنامىسى»

نى ئىمزالىدى ھەمدە شەرقىي تۈركىستان مىللى ئارمىيسى، جاللات ۋاڭجېن ۋە ۋاڭ ئېنماۋلارنىڭ قوماندانلىقىدىكى ئازاتلىق ئارمىيىنىڭ 5 - كورپۇسىغا قوشۇۋېتىلدى.

1950 - يىلىدىن 1955 - يىلىغىچە بولغان مەزگىل ئىچىدە كوممۇنىست خىتايلارنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىدىن ۋە ئۇنىڭ قەھرىمان مىللى ئارمىيىسىدىن ئۆچ ئېلىش مەقسىدىدە قوزغىغان «پان تۈركىزىم ۋە پان ئىسلامىزىمغا قارشى تۇرۇش»، «ئەكسىلئىنقىلاپچىلارغا زەربە بېرىش»، «3 خىل ئۇنسۇرلارغا قارشى تۇرۇش» دىگەنگە ئوخشاش مۇستەملىكىچىلىك: باسقۇنچىلىق سىياسى ھەرىكەتلىرى نەتىجىسىدە، مىللى ئارمىيەنىڭ ئوفىستىر - جەڭچىلىرى، ۋەتەنپەرۋەر مىللى رەھبەرلەر، زىيالىلار ۋە دىنى زاتلاردىن بولۇپ 100 مىڭدىن ئارتۇق شەرقىي تۈركىستانلىق ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىندى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرقىسمى ئافغانىستان، سوۋېت ئىتتىپاقى، تۈركىيە ۋە ئاۋىستىرالىيەلەرگە چىقىپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى. قالغانلىرىنى بولسا كېيىنكى ھەرىكەتلەردە ئاساسەن يوق قىلىپ تۈگەتتى.

1999 - يىلى 5 - ئاپرىل (لىۋېرپول - سىدنېي)

پۈتۈن دۇنيادىكى كوسوۋالىق ياشلار ۋەتىنى ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىشقا ھازىرلانماقتا

ئۇخەۋرىمىز: دۇنيانىڭ ھەرقايسى ئەللىرىدە ياشاۋاتقان كوسوۋالىق ياشلار، مىللىتىنى قوغداش ئۈچۈن ئۇرۇشقا قاتنىشىش ئۈچۈن ماكېدونىيە ۋە ئالبانىيىدىكى كوسوۋا چېگرىسىغا تويلىنىشقا باشلىدى. بۇ ياشلارنىڭ ئىچىدە قورال ئىشلىتىشنى بىلىدىغانلىرى ئۇدۇللۇق كوسوۋا قۇرتۇلۇش ئارمىيىسى سېپىگە قوشۇلۇپ ئالدىنقى سەپكە ئاتلاندى، قورال ئىشلىتىشنى بىلمەيدىغانلىرى دەرھال ئالبانىيە، ماكېدونىيە قاتارلىق جايلاردىكى لاگېرلاردا جىددى تۈردە ھەربى تەلىم ئېلىشقا باشلىدى.

ئامېرىكا خىتاينى، يادرو قوراللىرى مەخپىيەتلىكىمىزنى ئوغرىلىدى، دەپ ئەيىپلىدى

«خىتاي سودىگەرلىرى گېزىتى» نىڭ خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، يېقىندا ئامېرىكا ھۆكۈمىتى خىتاي ھۆكۈمىتىنى، «ئامېرىكىدىكى جاسوسلىرىدىن پايدىلىنىپ ئامېرىكىنىڭ ئەڭ ئىلغار ئاتوم قوراللىرى ئېخنىكىسىغا ئائىت مەخپىيەتلىكنى ئوغرىلىدى» دەپ ئەيىپلىگەن. گەرچە ئامېرىكا ھۆكۈمىتى ئامېرىكا گەرەۋدانى بولغان خىتاي ئالىمى لى ۋېنخېنىڭ ئامېرىكىنىڭ يادرو قوراللىرى تېخنىكىسىنى ئوغرىلاپ خىتايغا بەرگەنلىكىنى ئېنىقلاپ چىققان بولسىمۇ، ئەمما خىتاينىڭ ئامېرىكىدىكى باش ئەلچىسى باياناتت ئېلان قىلىپ، «بۇھەقتە ئامېرىكىنىڭ ھېچقانداق دەلىل - ئىسپاتى يوق» دەپ تېنىۋالغان.

خىتاي ھەققىدىكى يېڭى يۈزلىنىشلەر

ناتونىڭ كوسوۋا ھەرىكىتىگە قارشى چىققان جاڭ زېمىن، خىتاي ئارمىيىسىنىڭ زامانىۋىلىشىش قەدىمىنى تېزلىتىشنى تەلەپ قىلدى

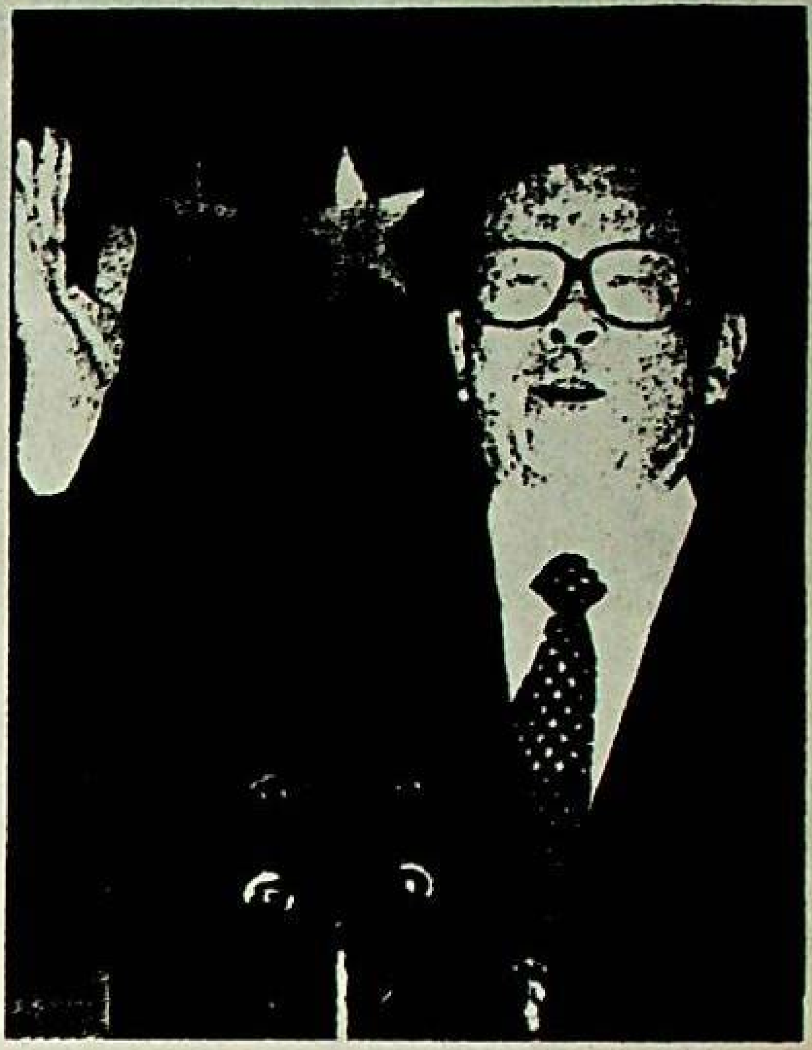

خىتايچە ياۋروپا گېزىتى نىڭ 4 - ئاينىڭ 8 - كۈندىكى سانىغا بېسىلغان خەۋەرنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسلانغاندا، خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى مەركىزى كومىتېتى ھەربى ئىشلار كومىتېتىنىڭ رەئىسى جاڭ زېمىن، مۇشۇ ئاينىڭ 7 - كۈنى خىتاي ئارمىيىسىگە يولىيورۇق بېرىپ، ھەربى قىسىملارنىڭ زامانىۋىلىشىش قەدىمىنى تېزلىتىشنى تەلەپ قىلغان. جاڭ زېمىننىڭ يولىيورۇقىدا، نۆۋەتتە دۇنيادىكى زومىگەر كۈچلەرنىڭ ۋە سىياسى زوراۋانلىقنىڭ يېڭى تەرەققىيات باسقۇچىغا قەدەم قويغانلىقى، دۇنيا ۋەزىيىتىنىڭ تېنچ ئەمەسلىكى، شۇڭا ھەربى قىسىم قۇرۇلۇشىنى زامانىۋىلاشتۇرۇشنىڭ ئىنتايىن زۆرۈر مەسىلىگە ئايلانغانلىقى بايان قىلىنغان. جاڭ زېمىننىڭ يولىيورۇقىدا مۇنداق دىيىلىدۇ: نۆۋەتتە دۇنيا زومىگەرلىكى ۋە سىياسى زومىگەرلىك كۈچىيىپ، دۇنيانى تېنچسىزلىق قاپلىدى، شۇڭا خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسى ئۆزىنىڭ قىسىم قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىپ، يۇقۇرى تېخنىكىلىق ئۇرۇشلاردا غەلىبە قىلىش ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇپ، دۆلىتىمىزنىڭ بىخەتەرلىكىنى ناھايىتى كۈچلۈك كاپالەتكە ئىگە قىلىشى لازىم ».

شىنخۇا ئاخبارات ئاگېنتلىقىنىڭ خەۋىرىگە قارىغاندا، جاڭ زېمىن 4 - ئاينىڭ 7 - كۈنى بېيجىڭ ھەربى رايونىنىڭ ھەربى تېخنىكا مۇۋاپىقىيەتلىرى كۆرگەزمىسىگە قاتناشقاندا مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: « گەرچە نۆۋەتتە خەلقئارا ۋەزىيەت بىرئاز يۇمشىغان بولسىمۇ، ئەمما جىددىلىك ۋە مۇقىمسىزلىق يەنىلا مەۋجۇت. شۇڭا ھەربى قىسىم قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش تولىمۇ موھىم، خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسى كۈچىنى مەركەزلەشتۈرۈپ، قورال - ياراقلىرىنى زامانىۋىلاشتۇرۇشنى تىرىشىپ ئىشقا ئاشۇرۇشى لازىم ».

جاڭ زېمىن يەنە تەكىتلەپ مۇنداق دىگەن: « ئىلغار زامانىۋى قوراللار - قىسىملارنىڭ زامانىۋىلىشىشىنىڭ ئاساسى ئۆلچىمى، يەنە شۇنداقلا كەلگۈسىدىكى يۇقۇرى تېخنىكىلىق ئۇرۇش مۇداپىيەسىنىڭ ئاساسى، شۇڭا خەلق ئازاتلىق ئارمىيىسى دۇنيانىڭ ھەربى تەرەققىيات يۈزلىنىشىگە ياخشى ماسلىشىپ، دۆلىتىمىزنىڭ ئەمەلى ئەھۋالىغا ئاساسەن كۈچىنى مەركەزلەشتۈرۈپ، يېڭى قوراللار بىلەن قوراللىنىش قەدىمىنى تېزلىتىپ، يېتەرلىك زامانىۋى قوراللار بىلەن ئۇرۇش قىلىش ئىدىيىسىنى تۇرغۇزۇشى، شۇنداقلا قىسىملاردىكى مەۋجۇت قوراللارنى ئىسلاھ قىلىپ، ئۇرۇش قىلىش ئىقتىدارىمىزنى ئاشۇرۇشىمىز لازىم ».

نۆۋەتتە دۇنيادا ستراتېگىيىلىك قورال - ياراقلارنى قىسقارتىش تەكىتلىنىۋاتقان بىر پەيتتە، جاڭ زېمىننىڭ ئەسكىرى قىسىملارنى كۈچەيتىش ۋە زامانىۋىلاشتۇرۇشنى ئالاھىدە تەكىتلىشى، خىتاينىڭ كەلگۈسىدە دۇنياغا زومىگەرلىك قىلىش نىيىتىنى ئېنىق ئاشكارىلاپ بەرمەكتە.

خىتاينىڭ باش مىنىستىرى جۇرۇڭجى خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ 18 خىل زور قىيىن مەسىلىگە دۇچ كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان

ئۆز خەۋىرىمىز: خىتاينىڭ باش مىنىستىرى جۇرۇڭجى بۇيىل 3 - ئاينىڭ 5 - كۈنى بېيجىڭدا ئېچىلغان مەملىكەتلىك 9 - نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى 2 - يىغىنىدا ھۆكۈمەت خىزمىتىدىن بەرگەن دوكلاتىدا، نۆۋەتتە خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئىقتىسات قاتارلىق ھەرقايسى ساھەلەردە 18 خىل زور جىددى قىيىنچىلىققا دۇچ كەلگەنلىكىنى ۋە بۇلارنىڭ ئىچىدە ئاساسلىق قىيىنچىلىقنىڭ بازار ئىگىلىكىنىڭ تۇرغۇنلۇقى تۈپەيلىدىن كېلىپ چىققان تاۋار ماللارنىڭ سېتىلماي بېسىلىپ قالغانلىقى ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان.

خىتاي يېڭى سالاھىيەت گۇۋاھنامىسى تارقاتماقچى

ئۆز خەۋىرىمىز: خىتاي ھۆكۈمىتى بۇيىل 7 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىن باشلاپ ھازىرقى سالاھىيەت گۇۋانامىسىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ يېڭى سالاھىيەت گۇۋانامىسى تارقاتماقچى. خىتاينىڭ يېڭى سالاھىيەت گۇۋانامىسى 18 خانىدىن تەركىپ تاپقان بولۇپ، ۋاختى مەڭگۈلۈك.

خىتاي يازغۇچى ۋاڭ لىشوڭ شەرقى تۈركىستاندا قولغا ئېلىندى

« خىتاي سودىگەرلىرى گېزىتى » نىڭ خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، خىتاينىڭ مەشھۇر يازغۇچىلىرىنىڭ بىرى بولغان ۋاڭ لىشوڭ بۇيىل 1 - ئاينىڭ ئاخىرلىرىدا، « دۆلەتنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ئاشكارىلاپ، دۆلەتنىڭ بىخەتەرلىكىگە زىيان يەتكۈزگەن » دىگەن بەدنام بىلەن خىتاي ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن شەرقى تۈركىستاندا قولغا ئېلىنىپ تۈرمىگە قامالغان.

خىتاي پارلامېنتى، خىتاي ھۆكۈمىتى ئىمزا قويغان « دۇنيا ئىنسان ھەقلىرى باياننامىسى » نى تەستىقلىمىدى

ئۆز خەۋىرىمىز: خىتاينىڭ « مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتى قانۇن خىزمىتى كومىتېتى » نىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى گاۋشاۋياڭنىڭ يېقىندا بايان قىلىشىچە، ئۆتكەن يىلى خىتاي ھۆكۈمىتى قول قويغان « بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىنسان ھەقلىرى ئومۇمى باياننامىسى » نىڭ تەركىبىدىكى « ئىقتىسادى، ئىجتىمائى ۋە مەدەنىيەت ھوقۇقلىرى خەلقئارا ئەھدىنامىسى » ۋە « پۇخرالار ھوقۇقى ۋە سىياسى ھوقۇق خەلقئارا ئەھدىنامىسى » تېخى ھازىرغا قەدەر خىتاي پارلامېنتى تەرىپىدىن رەسمى تەستىقلانمىغان. گەرچە خىتاي ھۆكۈمىتى بۇ ئىككى ئەھدىنامىگە ئىمزا قويغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇ خىتاينىڭ « مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمى كومىتېتى » دا رەسمى تەستىقلانغانغا قەدەر ئىناۋەتسىز ھېساپلىنىدۇ ھەمدە خىتاي ھۆكۈمىتى ئۇنىڭغا ئەمەل قىلماسلىق سالاھىيىتىگە ئىگە. دۇنيا جامائەتچىلىكى، خىتاي پارلامېنتىنىڭ بۇ ئىككى خەلقئارا ئەھدىنامىنى ھازىرغا قەدەر سوزۇپ قەستەن تەستىقلىمىغانلىقىنى، خىتاينىڭ ئىنسان ھەقلىرى مەسىلىسىدىكى سەممىيەتسىزلىكىنىڭ روشەن ئىپادىسى دەپ قارىماقتا.

خىتاي ھەربى خىراجىتىنى ئاشۇردى

« خىتاي سودىگەرلىرى گېزىتى » نىڭ خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ بۇيىللىق دۆلەت مۇداپىيەسى خىراجىتى 150 مىليارت 300 مىليون يۈەنگە يېتىپ، ئۆتكەن يىلدىكىگە قارىغاندا 12.7 پىرسەنت ئاشقان ھەمدە تارىختىن بۇيانقى ئەڭ يۇقۇرى سەۋىيىگە يەتكەن.

بۇيىل خىتاينىڭ مالىيەسىدىكى قىزىل رەقەم 50 مىليارت يۈەنگە چىقىدۇ

ياۋروپادا چىقىدىغان « خىتاي سودىگەرلىرى گېزىتى » نىڭ خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا، خىتاينىڭ مالىيە مىنىستىرى بۇيىل 3 - ئاينىڭ 5 - كۈنى بېيجىڭدا چاقىرىلغان « مەملىكەتلىك 9 - نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى 2 - ئومۇمى يىغىنى » دا بەرگەن دوكلاتىدا، بۇيىل خىتاينىڭ مالىيەسىدىكى قىزىل رەقەمنىڭ 50 مىليارت يۈەنگە يېتىپ، ئېشىش نىسبىتىنىڭ 56 پىرسەنگە چىقىدىغانلىقىنى ھەمدە 99 - يىلنىڭ خىتاي ئىقتىسادى ئۈچۈن ناھايىتى قىيىن بىر يىل بولىدىغانلىقىنى بايان قىلغان.

شەرقى تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى نەشر قىلدى

زىيا سەمەدى 85 ياشتا

ئەخمەت ئىگەمبەردى
(ئاۋۇستىرالىيە)

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ سۆيۈملۈك پەرزەندى، ئۇيغۇر يېڭى زامان ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسچىللىرىدىن بىرى، مەشھۇر يازغۇچى ۋە جامائەت ئەربابى زىيا سەمەدىي بۇ يىل 15 - ئاپرېل كۈنى 85 ياشقا كىردى.

زىيا سەمەدىي 1914 - يىلى يەركەنت ناھىيىسىنىڭ خۇنخەي يېزىسىدا تۇغۇلغان. ئۇ، 1934 - ۋە 1935 - يىللىرى غۇلجىدىكى «ئۇيغۇر مەدەنى ئاقارتىش ئۇيۇشمىسى » دا مەسئول خىزمەتلەردە بولغان. 1937 - يىلى ۋەتەن ئىستىقلالىيىتى ۋە خەلق ئازاتلىقى ئۈچۈن ئېلىپ بارغان مىللى تەشۋىقات پائالىيەتلىرى تۈپەيلىدىن جاللات شىڭ شىسەي تەرىپىدىن تۈرمىگە تاشلانغان. يەتتە يىللىق قىين - قىستاق، زۇلۇم ۋە ئازاپلاردىن كېيىن، 1944 - يىلى شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنقىلاۋى كۈچلەرنىڭ شىڭشىسەيگە بېسىم ئىشلىتىشى نەتىجىسىدە تۈرمىدىن قويۇپ بېرىلگەن ۋە ئارقىدىنلا ئىلىدا قۇرۇلغان « شەرقىي تۈركىستان ئىستىقلال جۇمھۇرىيىتى » ھۆكۈمىتىدە موھىم خىزمەتلەردە بولغان.

زىيا سەمەدىي ئەدەبى ھاياتىنى درامما يېزىش بىلەن باشلىدى. ئۇنىڭ ئۇنلىغان ئەسەرلىرى ئىچىدە، « قانلىق داغ »، « زۇلۇمغا زاۋال »، « غېرىپ - سەنەم » قاتارلىق دراممىلىرى ئالاھىدە ئورۇن ئىگەللەيدۇ. بۇ ئەسەرلەر 30 - يىللاردا ئۇيغۇر ئەدەبىياتى غەزىنىسىگە قوشۇلغان ئاجايىپ جەۋھەرلەر بولۇپ ھىساپلىنىدۇ.

يازغۇچى، 1949 - يىلدىن 1961 - يىلغىچە شەرقىي تۈركىستانىنىڭ مەدىنى - مائارىپ ۋە ئەدەبىيات - سەنئىتىنى تەرەققى قىلدۇرۇش، ئۇنى ساقلاپ قېلىش، يازغۇچىلارنى، مەرىپەت خادىملىرىنى تەربىيلەش قاتارلىق جەھەتلەردە زور تىرىشچانلىق كۆرسەتتى.

ئۇستازىمىز زىيا سەمەدىي شەرقىي تۈركىستاندا ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ «مەدىنىيەت نازارىتى» نىڭ نازىرى، « ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى» نىڭ ۋە « ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » نىڭ رەئىسى... قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىدى ۋە بۇ جەرياندا خەلقىمىزگە ئۆچمەس خىزمەتلەرنى قىلدى. بۇ ساھەنى مىلللەشتۈرۈشتە، مىللي مەدىنىيىتىمىزنى قوغداشتا شانلىق تۆھپىلەرنى قوشتى.

زىيا سەمەدىي، شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئۈچۈن مەشھۇر يازغۇچى سۈپىتىدىلا ئەمەس، بەلكى كومۇنىست خىتاي باسقۇنچىلىرىغا قارشى كۆرەشتە يىراقنى كۆرەر سىياسىيونلىقى، قەتئى ئىگىلمەس - سۇنماس جاسارىتى، ۋەتەن - مىللەتكە بولغان چەكسىز پىداكارلىقى ۋە سادىقلىقى بىلەن تىللاردىن - تىللارغا داستان بولۇپ كەلگەن بۈيۈك مۇجاھىدىمىز ۋە شۇنداقلا، مۇستەقىللىق كۈرىشىمىزدە يارىتقان ئاجايىپ مىللىي قەھرىمانلىق ئوبرازى بىلەن، شەرقىي تۈركىستان تارىخىغا ئالتۇن قەلەملەر بىلەن يېزىلىپ، خەلقىمىز دىللىردا مەڭگۈ ياد ئېتىلىدىغان مەشھۇر تارىخى شەخسلىرىمىزدىن بىرىدۇر. زىيا سەمەدىي خەلقىمىزنىڭ بۇ ئىشەنچىسىنى، 1954 - يىلدىكى «ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم» نىڭ 6 ئايغا سوزۇلغان، « يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى ئومومى يىغىنى» دا قانخور جاللات ۋاڭ ئىنماۋ بىلەن قىلغان ھايات - ماماتلىق كۈرەشىدىلا تولۇق قولغا كەلتۈرگەن ئىدى.

1958 - يىلى خىتاي شوۋىنىستلىرى زىيا سەمەدىنى ئۆزخەلقىنىڭ مەنپەتىنى قوغداپ، خىتاي مىللەتچىلىگىگە قارشى كۆرەش قىلغانلىقى ئۈچۈن، « مىللەتچى » دەپ قارىلاپ، ئەمگەك لاگىرىغا سۈرگۈن قىلدى.

زىيا سەمەدىي 1961 - يىلى ئائىلىسى بىلەن قازاقىستانغا كۆچۈپ چىققاندىن كېيىنلا ئاندىن قاتمۇ - قات زىيانكەشلىكلەردىن قۇتۇلدى.

يازغۇچىنىڭ ، « مايىمخان »، « يىللار سىرى »، « غىنى باتۇر »، « ئەخمەت ئەپەندى » قاتارلىق يىرىك رومانلىرى، « دەرتمەنىنىڭ زارى »، « بىر تال پاپىروس »، « ئۈرۈك گۈللىگەن چاغدا » قاتارلىق قىسسىلىرى، « لاشمان »، « ئىپارخان » قاتارلىق پوۋېستلىرى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىمىزدىكى ئۆلمەس ئەسەرلەردىن ئىبارەتتۇر.

ۋەتەنپەرۋەر يازغۇچىنىڭ ئەسەرلىرىدە، شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئازاتلىقى ھەمدە ۋەتەن ئىستىقلالىيىتى ئاساسى تېما قىلىنغان.

ئەدىپنىڭ ئەدەبى ئىجادىيەتتىكى بۈيۈك خىزمىتى قازاقىستان ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن مۇناسىپ باھالىنىپ، ئۇنىڭغا، « قازاقىستان خەلق يازغۇچىسى » دىگەن پەخرى نام بېرىلگەن. قازاقىستان ھۆكۈمىتى بۇ ئۇيغۇر يازغۇچىسىنىڭ 80 ياشقا كىرگەنلىك مۇبارەك توينى قازاقىستان ئەدەبىياتىنىڭ بايرىمى سۈپىتىدە 94 - يىلى 14 - ئىيون كۈنى ئالمۇتادا ئۆتكۈزگەن ئىدى.

ئۇستاز يازغۇچىمىز مانا بۈگۈن 85 ياشقا كىردى. ئۆتكەن يىلى مايدا ئالمۇتاغا بارغان ۋاقتىمدا دوستۇم دولقۇن بىلەن زىيا ئاكامىنىڭ زىيارىتىگە بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن 3 قېتىم كۆرۈشۈشكە مۇيەسسەر بولدۇم. ئاڭلىسام ھازىر قىزى بىلەن بىرگە تۇردىكەن، باشقا بالىلىرىمۇ داۋاملىق ئۇنى يوقلاپ ياخشى قارايدىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ شۇنچە ياشنىپ قالغىنىغا قارىماي يەنە تىمەن، ساغلام ئىكەن، شۇنداقلا ھاياتىدىن ئۈمۈتۋار ھالدا يەنە بىر ئەسەر ئۈستىدە ئىشلەۋېتىپتۇ.

ئۇ بىزگە ۋەتىنىمىزنىڭ كېلەچىگى ھەققىدە توختۇلۇپ، مىللى داۋايىمىزئۈچۈن ئەڭ موھىمى ئىتتىپاقلىق ئىكەنلىگىنى، ۋەتىنىمىزنىڭ چوقۇم ئازات بولىدىغانلىقىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىمىزنىڭ مۈرىنى - مۈرىگە تىرەپ ئورتاق كۆرەش قىلىشىمىز كېرەكلىكىنى تاپىلىدى.

99 - يىل 9 - ئاپرېل

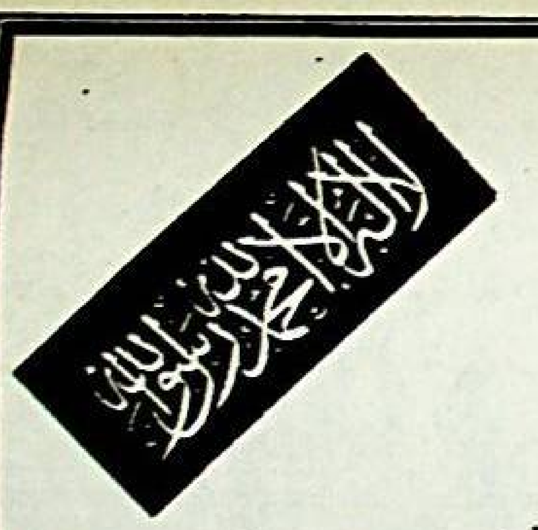

دەستۇرىمىز قۇرئان

مولللا زەيدىن

ئالللاھنىڭ گۈزەل زىمىنى شەرقىي تۈركىستان،
كاپىرلار باسماستا ئاياق، ئىدى گۈل - بوستان،
ھەممىمىز دىنىمىزدا ياشايتتۇق خوشال - خورام،
قاچان دىنىمىزغا ئەمەل قىلمىدۇق، ئۈچۈردى بىزنى قارا بوران.

بىز موسۇلمانلارنىڭ دەستۇرىمىز ئىدىغۇ قۇرئان،
ئەمەل قىلماي قۇرئانغا، بولدۇق بىز خانە - ۋەيران.
كاپىرلار زۇلمىدىن بولدۇق ھەر جايدا سەرسان - سەرگەردان
نىمە ئۈچۈن قۇللۇققا رازى بىز، بولمايمىز ھەيران؟

97 - يىلى 15 - فېۋرال پاكىستان

بېيجىڭ - گۇاڭجۇ تۆمۈريولىدا يەنە بومبا پارتىلاش يۈزبەردى

ياۋروپادىكى خىتاي سودىگەرلىرى گېزىتىنىڭ خەۋەرىگە قارىغاندا، بۇيىل 3 - ئاينىڭ 22 - كۈنى بېيجىڭ - گۇاڭجۇ تۆمۈريول لىنىيىسىنىڭ خېبېيدىكى بېيجىڭغا تەخمىنەن 60 كىلومېتىر كېلىدىغان قىسمىدىكى تۆمۈريول كۆۋرىكى دەھشەتلىك پارتىلاپ، كۆۋرۈك ئوتتۇرىدىن ئۈزۈلۈپ چۈشكەن، نەتىجىدە بېيجىڭ - گۇاڭجۇ تۆمۈريول لىنىيىسىدە پويىز قاتنىشى 7 سائەت ئۈزۈلۈپ قالغان.

بۇيىل 1 - ئاينىڭ 20 - كۈنى بۇ تۆمۈريول لىنىيىسىدە يۈزبەرگەن تۇنجى قېتىملىق پارتىلاشتا 10 دىن ئارتۇق پويىز بېيجىڭ. شىجاجۇاڭ، خەندەن قاتارلىق شەھەرلەردىكى پويىز ئىستانسىسىغا قاپسىلىپ قالغان ئىدى.

« شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى » نەشر قىلدى

يۇگوسلاۋىيىنى جان ـ جەھلى بىلەن قوللاۋاتقان روسىيە كوممۇنىستلىرى، ناتوغا قارشى چىقمىغان يېلتسىننى ۋەتەن خائىنى دەپ ئەيىپلىدى

ئۈزخەۋەرىمىز: روسىيە پارلامېنتىنىڭ قوشۇمچە ئورگىنى بولغان دۇمادا كۆپ سانلىقنى تەشكىل قىلغان روسىيە كوممۇنىستىك پارتىيىسى، ئەگەر پرېزىدېنت يېلتسىن يۇگوسلاۋىيىگە ئەسكىرى ياردەم بەرمىسە، ئۇنى ۋەتەن خائىنى قاتارىدا سوتلايمىز دەپ تەھدىت سېلىشقا باشلىدى. بۇنىڭغا غەزەپلەنگەن يېلتسىن، كوممۇنىستلار بىزنى يۇگوسلاۋىيىدىكى ئۇرۇشنىڭ ئىچىگە سۆرەپ كىرىشكە تىرىشىۋاتىدۇ دەپ ئەيىپلىدى. كوممۇنىستىك پارتىيە كونترول قىلىۋالغان روسىيە پارلامېنتىنىڭ قوشۇمچىسى دۇماغا خىتابەن سۆز قىلغان يېلتسىن، روسىيە يۇگوسلاۋىيىدىكى توقۇنۇشقا ئارىلاشمايدۇ، ئەلۋەتتە ئامېرىكىلىقلار بىزنى بۇنىڭغا مەجبۇر قىلمىسا، ئامېرىكا يۇگوسلاۋىيىنى ئىشغال قىلىش ئارقىلىق ئۇنى ئۆزىنىڭ كونتروللۇقى ئاستىغا ئېلىشقا ئۇرۇنۇۋاتىدۇ، روسىيە ئەلۋەتتە بۇنىڭغا قاراپ تۇرمايدۇ دېدى. يېقىندا كرېمىل سارىيىدا روسىيە پارلامېنتىنىڭ باشلىقى گېننادى سېلېزنيوپ بىلەن كۆرۈشكەن يېلتسىن، ئۇنىڭغا روسىيەنى يۇگوسلاۋىيىدىكى ئۇرۇشقا سۆرەپ كىرمەسلىك ھەققىدە قايتا ئاگاھلاندۇردى.

سىربىلارلىق بەش ماشىنا كوسوۋالىقنى ئۆلتۈرۈپ كۆمۈۋەتكەن

ئۈز خەۋەرىمىز: ئەنگلىيە ئارمىيىسىنىڭ باش مەسلىھەتچىسى گېنېرال سىر كارلىس بايانات ئېلان قىلىپ، ئۇۋەتتە سىربىلارنىڭ كوسوۋالىقلارنى كوللېكتىپ قىرغىن قىلىشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقانلىقىنى، يېقىندا سىربىلارنىڭ بەش دانە يۈك ماشىنىسىغا لىق كوسوۋالىقنى مەجبۇرى قاچىلاپ، ئۇلارنى خالى يەرگە ئېلىپ بېرىپ ئۆلتۈرۈپ كۆمۈۋەتكەنلىكى ھەققىدە ئىشەنچلىك ئاخباراتقا ئېرىشكەنلىكلىرىنى بايان قىلدى.

پاكىستان بىلەن ھىندىستان ئوتتۇرىسىدا باشقۇرۇلىدىغان بومبا كىرىزى يۈزبەردى

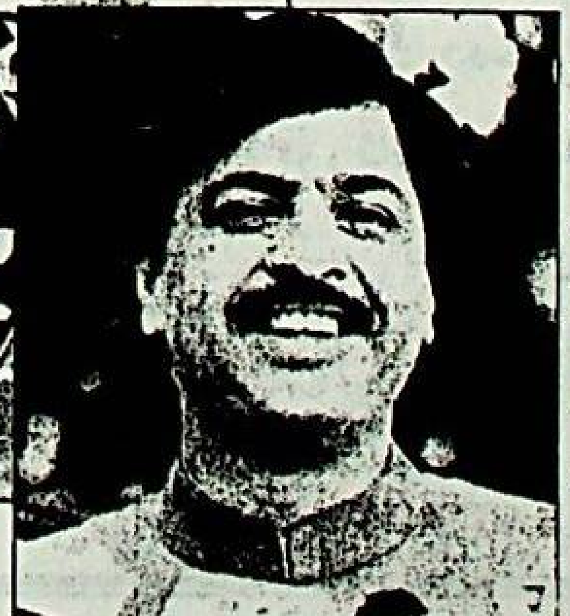

ئۈز خەۋەرىمىز: بۇيىل 4 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنى ھىندىستان، ئۆزىنىڭ شەرقىي قىسمىدا 2 مىڭ 200 كىلومېتىر مۇساپىلىق بىر پىلاستىك باشقۇرۇلىدىغان بومبىنى مۇۋاپىقىيەتلىك ھالدا سىناق قىلغان ئىدى، ھىندىستانىڭ بۇ ھەرىكىتىنى پاكىستانغا قارىتىلغان تەھدىت دەپ بىلگەن پاكىستان ھۆكۈمىتى، ھىندىستانغا قاتتىق نارازىلىقىنى ھەمدە بۇنىڭغا قارشى تەدبىر ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

جاڭزېمىن شىۋېتسارىيەدە قاتتىق رەسۋا بولدى

ئۈز خەۋەرىمىز: بۇيىل 3 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى چۈشتىن كېيىن، شىۋېتسارىيە پرېزىدېنتى دېلفىس ۋە ئىچكى كابىنېت ئەزالىرى پرېزىدېنت بىناسىنىڭ ئالدىدىكى مەيداندا رەتلىك تىزىلىپ، شىۋېتسارىيەگە زىيارەتكە كەلگەن خىتاي دۆلەت رەئىسى جاڭ زېمىننى قارشى ئېلىشقا تەييارلىنىپ تۇراتتى. مەيدانغا يېقىنلا يەردە بولسا تىبەت ۋە شەرقىي تۈركىستانىڭ مۇستەقىللىقىنى تەلەپ قىلىدىغان ۋە جاڭزېمىنغا نارازىلىق بىلدۈرۈش ئۈچۈن كەلگەن نەچچە يۈزلىگەن نامايىشچى، خىتايغا قارشى شوئارلار يېزىلغان لوزۇنكا ـ تاختىلارنى كۆتۈرۈپ، شوئار توۋلاپ، جاڭزېمىننىڭ مەيدانغا كېلىشىنى كۈتۈۋاتاتتى، ھەتتا ئون نەچچە نامايىشچى ئەتراپتىكى بىر ئىگىز بىنانىڭ ئۈگزىسىگە چىقىۋالغان ئىدى. ئەمما ئەتراپتا نامانلىقنى قوغداۋاتقان ساقچىلارنىڭ ھېچ بىرى نامايىشچىلارنى توسىمىدى. بۇھال، جاڭ زېمىن ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنى قاتتىق چۆچۈتتى. شىۋېتسارىيە ساقچىللىرىنىڭ ياردىمىدىن مەھرۇم قالغان جاڭ زېمىن ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى، بىخەتەرلىكلىرىدىن ئەندىشە قىلىپ، مەيدانغا يېرىم سائەت كېچىكىپ كەلدى، بۇچاغدا نامايىشچىلار خىتايغا قارشى ئۈنلۈك شوئار توۋلاپ، مەيداننى زىل ـ زىلىگە سېلىۋەتتى. جاڭ زېمىن ۋە ھەمراھلىرى مەيدانغا كېلىپلا ئالاقزادىلىك ئىچىدە ئۇدۇل پرېزىدېنت بىناسىغا قېچىپ كىرىۋالغاشقا، ئەسلىدە جاڭ زېمىننى قارشى ئېلىش ئۈچۈن مەيداندا ئۆتكۈزۈلىدىغان ھەربى مۇراسىم ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى، خىتاينىڭ دۆلەت مارشىمۇ ئورۇندالمىدى. بۇ ئەھۋاللارغا قاتتىق غەزەپلەنگەن جاڭ زېمىن، شىۋېتسارىيە پرېزىدېنت مەھكىمىسىنىڭ ئىچىدىكى كۆتۈۋېلىش يىغىنىدا قىلغان ئۈنجى سۆزىدە، «شىۋېتسارىيە ھۆكۈمىتى نامايىشچىلارغا ھېچقانداق تەدبىر قوللانماي ئۇلارنى ئىختىيارىغا قويۇۋەتتى، بىزنى قارشى ئېلىش ئۈچۈنمۇ ھېچقانداق دۆلەت مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلمىدى» دەپ قاتتىق ئەيىپلىدى.

بۇقېتىمقى نامايىشقا، تىبەتلىكلەر بىلەن بىرگە، شىۋېتسارىيىدە ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارمۇ ئىشتىراك قىلدى.

ئوتتۇرا ئاسىيا تۈركى جۇمھۇرىيەتلىرى ئارال كۆلىنى تەرەققى قىلدۇرۇش ھەققىدە ئورتاق پىلان تۈزىدى

ئۈز خەۋەرىمىز: يېقىندا تۈركمەنىستانىڭ پايتەختى ئاشقاباتتا بىرئارىغا كەلگەن قازاقىستانىڭ پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نەزەربايېۋ، ئۆزبېكىستانىڭ پرېزىدېنتى ئىسلام كېرىموۋ ۋە تۈركمەنىستانىڭ پرېزىدېنتى سەپەر مۇرات تۈركمەنباشى قاتارلىقلار، يۈز بۇن ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ جان تومۇرى بولغان ئارال كۆلىنىڭ سۈيىدىن تېخىمۇ ئۈنۈملۈك پايدىلىنىش ئۈچۈن تەدبىر قوللىنىش ھەمدە تۈركى جۇمھۇرىيەتلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىقتىسادى ھەمكارلىق مۇناسىۋەتلىرىنى يەنىمۇ راۋاجلاندۇرۇش ھەققىدە ھەمكارلىق كېلىشىملىرى ئىمزالىدى. بۇقېتىمقى ئۇچرىشىشتا يەنە قازاقىستان بىلەن تۈركمەنىستان ئوتتۇرىسىدا، قازاقىستان ـ تۈركمەنىستان ئىقتىسادى كومىتېتى قۇرۇپ چىقىش، خازار دېڭىزىدا نېفىت ۋە تەبىئىي گاز چارلاپ ئېكىشۇرۇش ۋە ئېكسپورت قىلىشتا ھەمكارلىقنى يولغا قويۇش ھەققىدە توختامنامە ئىمزالاندى. ئۇندىن باشقا يەنە بۇ ئۈچ دۆلەت، ئارال كۆلىنىڭ سۈيىدىن تېخىمۇ ئۈنۈملۈك پايدىلىنىشنى قولغا كەلتۈرۈش ۋە بۇ پىلاننى ئورتاق ئىقتىسادى ھەمكارلىق ئاساسىدا ئېلىپ بېرىش ھەققىدە بىر پىكىرگە كېلىشتى.

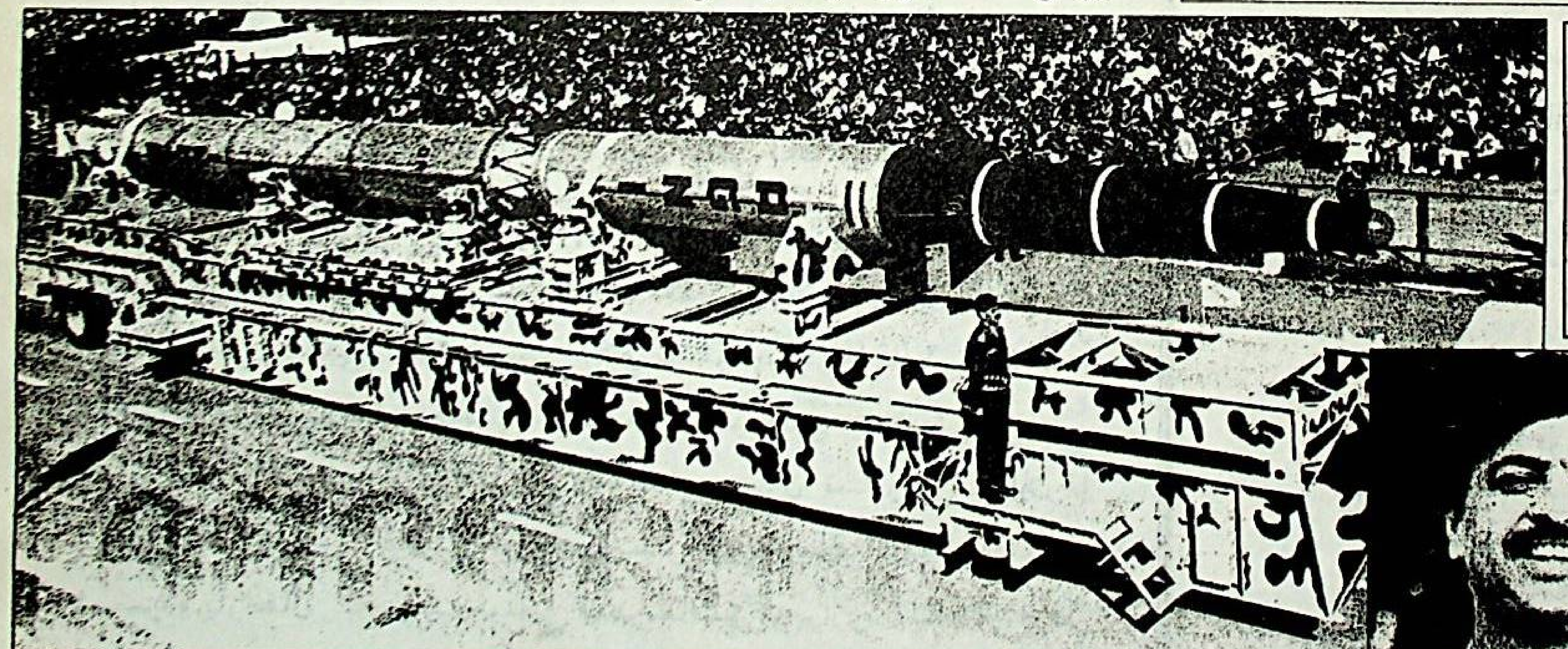

ھىندىستانىڭ بۇ بومبىسىنىڭ يادرولۇق ئوق بېشى توشيالايدىغانلىقى بىلدۈرۈلدى. پاكىستان تاشقى ئىشلار مىنىستىرى سىرتاج ئەزىز بايانات ئېلان قىلىپ، پاكىستانىڭ يادرو قورالىرى جەھەتتە ھىندىستان بىلەن بەسلىشىش نىيىتىدە ئەمەسلىكىنى، ئەمما ھىندىستانىڭ تەھدىدىگە قارشى تېگىشلىك تەدبىر ئالىدىغانلىقىنى بايان قىلدى.

جانابى ئاللاھ مەدەتكارىمىز بولغاي!

گېزىتنىڭ قۇرغۇچىسى ۋە ساھىبى:
ئابدۇلجېلىل قارقاش
گېزىت مەسئۇلى ۋە باش تەھرىر:
پەرھات مۇھەممىدى
تەھرىر ۋە مونتاژ:
ئۆمەرجان شاھيارى

تەھرىرلەر:
پەرىدە نىياز
ئايگۈل ئەسەتكېچىك
كوررېكتۇر:
ئۈچقۇن قەشقىرى

گېزىتىمىزگە يېزىلغان ماقالىلارنىڭ مەۋقەسى ئاپتورلىرىمىزغا ئائىتتۇر. گېزىتىمىزغا ئەۋەتىلگەن ماقالىلار قايتۇرۇلمايدۇ. ۋەتەن ھەققىدىكى مۇھىم ئاخباراتلارغا مۇۋاپىق ھەق بېرىلىدۇ.

E TIC
Lindwurmstr. 99
80337 Munchen Germany
E Mail:etic@ uygur.com
Internet:www.uygur.com
Tel:0049/89/543 88 99
Fax:0049/89/54 45 63 30

گېزىتنى بېسىپ تارقاتقۇچى:
«شەرقىي تۈركىستان ئىنفورماتسىيون مەركىزى» نەشرىيات مۇدىرى
ئابدۇلجېلىل تۇران